

ЗДРУЖЕНИЕ НА СУДИИТЕ НА
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Kingdom of the Netherlands

доц. д-р Цемали Саити, судија
м-р Андреј Божиновски
судија Ангела Каптеин
судија Градус Вриезе
судија Омер Хациомеровиќ
судија Јулијана Живковиќ Могош

**ПРАВНА АНАЛИЗА
НА
СТАНДАРДИ И ПРИНЦИПИ НА СУДСКАТА ЕТИКА**

Скопје, 2019 година

ЗДРУЖЕНИЕ НА СУДИИТЕ НА
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Kingdom of the Netherlands

Автори:

доц. д-р Цемали Саити, судија *Претседател на Здружението на судиите и
Претседател на Советодавното тело за судска
етика; судија на Врховен суд на Република Северна
Македонија*

м-р Андреј Божиновски *Правен советник на Здружението на судиите;
Проектен координатор на проектот
„Подобрување на механизмите за зајакнување на
судската етика“*

судија Ангела Каптеин, *Судија во Апелациониот суд во Хаг.*
судија Градус Вриезе, *Член на холандското Здружение на судии*
судија Омер Хациомеровиќ *Потпретседател на Здружение на судии на Србија*
судија Јулијана Живковиќ Могош *Член на Советодавно тело за судска етика на
Србија*

Уредник:

м-р Петра Кабранова Николовска, *Правен советник во Здружение на судии*

Тираж

300 примероци

Овој проект е финансиран од страна на MATRA програмата на Министерството за надворешни работи на Кралството Холандија. Мислењата, наодите, заклучоците и препораките изразени во оваа публикација се на имплементаторот и авторите и не ги изразуваат оние на Министерството за надворешни работи на Кралството Холандија.

The content of this report is produced by the Macedonian Judges Association, under the project financed by the Ministry of Foreign Affairs of the Kingdom of the Netherlands. The expressed opinions of the authors do not necessarily reflect the views of the donors.

СОДРЖИНА

1. Вовед	5
2. Извршно резиме на проектот	11
3. Активности и цели на проектот	14
4. Меѓународни и европски стандарди за судиска етика	16
5. Меѓународни стандарди за етичка vs. дисциплинска одговорност на судиите – концепциски разлики	26
5.1. Дисциплинска одговорност на судиите	27
5.2. Етичка одговорност на судиите	30
6. Позитивни искуства и практики во европските законодавства со фокус на холандските искуства и практики за судска етика	32
7. Позитивни искуства и практики во регионалните законодавства со фокус на српските искуства и практики за судска етика	47
8. Правна рамка на судиска етика во Република Северна Македонија	52
Заклучоци и препораки	61
БИБЛИОГРАФИЈА	64
АНЕКС 1 – МАГНА КАРТА НА СУДИИТЕ – ГОЛЕМАТА ПОВЕЛБА ЗА ПРАВАТА НА СУДИИТЕ	68
АНЕКС 2 – МИСЛЕЊЕ БР.1 НА КОНСУЛТАТИВНИОТ СОВЕТ НА ЕВРОПСКИТЕ СУДИИ	73
АНЕКС 3 – МИСЛЕЊЕ БР.3 НА КОНСУЛТАТИВНИОТ СОВЕТ НА ЕВРОПСКИТЕ СУДИИ	31
АНЕКС 4 – КОДЕКС ЗА ЕТИКА НА СУДИИТЕ ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА	44
АНЕКС 5 – ДЕЛОВОДНИК НА СОВЕТОДАВНОТО ТЕЛО ЗА СУДСКА ЕТИКА ПРИ ЗДРУЖЕНИЕТО НА СУДИИ НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА	55
АНЕКС 6 – УСВОЕНИ МИСЛЕЊА НА СОВЕТОТ ЗА СУДСКА ЕТИКА ПРИ ЗДРУЖЕНИЕ НА СУДИИ НА СРБИЈА	59
Мислење 1	59
Мислење 2	61
Мислење 3	62
Мислење 4	63
Мислење 5	64

1. Вовед

Реформата на судскиот систем како главна претпоставка за конституирање на демократска правна држава мора да поаѓа од уважувањето на неколку основни правни постулати што ја одредуваат положбата и улогата на судот како институција на правдата и заштитата на човековите права и слободи, а тие се:

- Системски - остварување на начелото за подлеба на власта;
- Легислативни – поставување уставна и легислативна правна рамка на неговото функционирање на рамништето на европските стандарди за независно и непристрасно и етички ефикасно судство и конзистентен правен систем;
- Институционални – создавање стабилни, високопрофесионални и авторитетни институции;
- Персонални – највисок морален и човечки интегритет, независност и достоинство на носителите на судските функции.¹

Уставното и законското уредување на конкретната правна содржина на овие постулати и на сите претпоставки за нивно интегрално оживување се заснова на базичниот принцип на идејата за концепцијата на судскиот систем и соодветно на тоа и судската реформа извира од корпусот на човековите слободи и права, односно од правото на нивна судска заштита како основно човеково право.² Имајќи во предвид дека за првите три постулати, Здружението на судиите расправааше на своите работилници, како и даде свој придонес кон зајакнување на независноста и транспарентноста на судството преку споделување на заклучоците и препораките од неговите активности, во оваа анализа ќе стане збор за последниот постулат односно *Персоналниот постулат* кој во себе предвидува дека судиите мора да поседуваат највисок, морален и човечки интегритет и достоинство за извршување на судската функција. Кон тоа треба да се има предвид дека позитивното право и судската заштита – олицетворена во позитивните прописи за судството и Кодексот за судиска етика се обликуваат под влијание на меѓународните документи за човековите права заедно со јакнењето на позицијата на поединецот како непосреден субјект на меѓународното право и на инструментите за непосредна заштита на човековите права. Основната функција на судот е заштита на човековите права и слободи која може да се постигне само преку афирмирање на принципот на етичност кај судијата како носител на судската функција.³ Етиката е основен принцип на независноста на судството врз која се темели начелото на владеење на правото.⁴ За нејзината суштина битно е да се стави равенство меѓу висок морален и човечки интегритет на судијата со независноста и неговото достоинство. Правна еднаквост подразбира дека еднаква мера на судските морални и

¹ Krapac, Davor, (2005): Institucionalni okviri za neovisnost sudstva u Republici Hrvatskoj, Zagreb.

² Камбовски, Владо, (2014), *Право на судска заштита*, Научна и стручна расправа Судска заштита на човековите права во Република Македонија, Скопје.

³ Саити, Џемали, (2014), *Примена на Европската конвенција за човековите права од страна на домашните судови*, Научна и стручна расправа Судска заштита на човековите права во Република Македонија, Скопје.

⁴ Камбовски, Владо, (2010), *Филозофија на правото*, Скопје.

човекови квалитети со независноста од другите власти и јавноста – изразена преку внатрешни и надворешни притисоци и достоинство во вршењето на работата и пресудување во корист на правдата и правичноста. За да може етичките принципи на постапување на судијата да се олицетворат во неговото правораздавање потребно е постоење на независен и непристрасен суд.⁵

Значењето на судската етика во рамки на судската независност и дистрибуција на правдата од независен и непристрасен суд е такво што неговата содржина на меѓународно и европско рамниште е определена низ развиен систем на документи за основните стандарди на независноста на судот и етичките квалитети на судијата при донесување на одлуката.⁶ Во тој контекст тука би ги напоменале како базичен документ Основните начела на независноста на судството на ООН, усвоени на VII Конгрес на ООН од 1985 година.⁷ Начелата поаѓаат од обврската на секоја држава да ја гарантира независноста на судот во својот устав и закони, како и да забрани какво било ограничување, влијание или притисок во одлучувањето. Во однос на етиката и независноста на европското рамниште дефинирањето на овие стандарди се случува пред се од одредбите на Европската конвенција за човекови права, практиката на Европскиот суд за човекови права, Европскиот суд на правдата во Луксембург, како и во делокругот на работа на Совет на Европа преку усвојување на препораките од Комитетот на министри, заклучоци од состаноци на Европската мрежа за размена на информации за обука на судиите (Лисабонската мрежа), заклучоци на Советодавниот совет на европските судии (CCJE), како и заклучоците од активностите на европските здруженија на судии.⁸

Европската конвенција за човековите права во членот 6 го поврзува правото на правично и јавно судење во разумен рок со правото на независен и непристрасен суд основан со закон како основно човеково право. Односно правичност во правораздавањето може да има само тогаш кога постапката ја води независен и непристрасен суд. Кон тоа се надоврзуваат и постулатот за основните функции на судот кои се: независно и непристрасно, објективно разрешување на спорите меѓу правните субјекти, обезбедување на независна и објективна контрола врз јавните овластувања и однесувањето на поединците, како и гарантирање на заштитата на основните права што ги има поединецот во демократското општество. Овие функции судот може да ги извршува само ако неговата самостојна и независна позиција во

⁵ Види белешка 1 на стр.45

⁶ Гротијан, Ендрју, (2008): Член 6 од Европската конвенција за човекови права, Право на правично судење, Скопје.

⁷ Основни начела за независноста на судството на ООН, *Резолуција на Генералното Собрание на ООН (40/32 и 40/146) од 1985 година*. Повеќе кај: Бангалорски начела за судско поведение (2002)

⁸ Коментар на Бенгалорските начела за судско поведение (Септември 2007)

//https://www.unodc.org/documents/corruption/publications_unodc_commentary-e.pdf.; **Мислење бр 3** Консултативниот совет на европските судии (CCJE) на Комитетот на министри на Советот на Европа за принципите и начелата во однос на професионалното однесување на судиите, судската етика, некомпатибилно однесување и непристрасност. Стразбур (Ноември, 2002 година) //

<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&id=1046405&Site=COE&direct=true>.; **Мислење бр 1** на

Консултативниот совет на европските судии (CCJE) на Комитетот на министри на Советот на Европа за стандардите кои се однесуваат за независноста на судството и неменливоста на судиите Стразбур (Ноември, 2001 година) //

<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&id=1046405&Site=COE&direct=true>.

однос на другите две власти (законодавната и извршната) е уставно загарантирана и истата обезбедува слобода во однос на донесувањето на одлуките, засновани исклучиво врз законот и **моралните** претпоставки што му даваат кредибилитет на неговите одлуки. Во демократската правна држава судската независност има многу поголемо значење во споредба со старата либерална држава, кога поимот на независност бил значително редуциран главно на независност и непристрасност во однос на странките во конкретниот случај додека неговата положба во однос на владејачката политичка структура била зависна. Денес неговата независност подразбира независност во однос на политичките и државните структури како независна трета власт.⁹ Во контекст на правото на непристрасен, независен и самостоен суд, основната функција на судот – примената на правото добива нова квалитативна димензија, композирана од неколку критериуми кои ЕСЧП ги смета за клучни во независноста и непристрасноста на судот.¹⁰

Согласно практиката на ЕСЧП, независноста на судот подразбира во прв ред независност од законодавната, извршната власт и од странките во постапката.¹¹ Независноста подразбира институционална и лична независност на судијата од политички и други влијанија. Во контекст на ова барање – практиката на ЕСЧП смета дека е исполнето кога се задоволени повеќе поединечни услови во однос на: начинот на именување на судиите од страна на независно тело и без притисоци; времетраењето на нивниот мандат; постоењето гаранции против надворешни притисоци и расчистувањето на сомневањата на квазинезависност – односно перцепција на јавноста дека судот е во подредена положба на обвинителско-полициските структури, што со донесувањето на новиот Закон за кривична постапка, значително се намали.¹² Во однос на судијата како носител на судската власт – непристрасноста согласно практиката на ЕСЧП подразбира **субјективна непристрасност** – отсуство на предрасуди и убедувања кои би влијаеле во донесувањето на пресудата во даден конкретен предмет и **објективна непристрасност** – односно постоење на факти кои би можеле да потврдат сомневање во непристрасноста на судијата со претодно учество во предметот и сл. Според практиката на ЕСЧП, а конкретно во предметот Торгеирсон v. Ирска¹³ од 1992 тестот на субјективната непристрасност е заснован врз тезата на непостоење било каква предрасуда или посебен претходен субјективен однос на судијата кон странките во спорот или кон самиот предмет на спорот. Соодветно на тоа во истиот случај е демонстриран и тестот за објективната непристрасност на судијата каде што е заснован на тезата на непостоење на објективен факт што создава сомневање во непристрасноста на судијата.¹⁴

⁹ Одлука за судската етика на Европскиот суд за човекови права (Пленарна седница) (Јуни, 2008 година) // http://www.echr.coe.int/Documents/Resolution_Judicial_Ethics_ENG.pdf.

¹⁰ Шкарик, Светомир, (2004): Споредбено и македонско уставно право, Скопје

¹¹ Ringiesen v. Austria од 1971 година (App. 2614/65). За подетално види: Perrot, Roger, (2002): Institutions Judiciaires, 10e edition, Paris (2005)

¹² Perovic, Sloboda, (2007/9): Sloboda I prirodno pravo, Pravni život, Teatski broj: Pravo I sloboda, tom 1.

¹³ Thorgeirson v. Ireland од 1992 година (App. 13778/88)

¹⁴ Terhechte, Jörg Philipp. "Judicial Ethics for a Global Judiciary – How Judicial Networks create their own codes of conduct." German Law Journal 10 (2009): 501–514 // http://www.leuphana.de/fileadmin/user_upload/PERSONALPAGES/_st/terhechte_joerg-

Понатаму во одредбите на Европската повелба за статусот на судиите¹⁵ е предвидено дека судијата не само што мора да биде непристрасен, туку неговата непристрасност мора да е видлива и јасно демонстрирана. Понатаму Повелбата дури и упатува на тоа дека посебна важност за независноста на судот има поделбата на функциите во постапката и примена на акузаторното начело, така што судот никако не би можел да ја преземе функцијата на обвинител. Препораката на Совет на Европа за независноста, ефикасноста и улогата на судиите од 1994 година упатува дека постоењето на најмала пристрасност на судијата во предметот е причина за негово повлекување.¹⁶ Тука препораката упатува на иземање на судијата кога постои конфликт на интереси во случајот и во случај кога неговиот личен интерес е во конфликт со јавниот интерес. Препораката е исто така предмет на опсервација за оваа анализа поаѓајќи од фактот дека дава општи насоки кон зајакнување на независноста на судот и судијата како носител на судската власт. Препораката се фокусира на правилата за независноста и етичкото постапување на судиите, определувајќи дека тие треба да се гарантираат со националниот устав и другите законски решенија. Секако тие треба да се усогласени со правните традиции на секоја држава и да гарантираат дека одлуките на судовите не може да подлежат на преиспирување надвор од жалбената постапка предвидена со закон; мандатот на судијата и неговата плата треба да бидат загарантирани со закон и дека ниеден друг орган освен самите судови не смее да одлучува за нивната законски определена надлежност со исклучок на одлуките што се донесуваат со апелација и помилување.¹⁷ Понатаму препораката упатува дека законодавната и извршната власт експлицитно треба да ја гарантираат независноста на судиите и да преземат чекори кон намалување на надворешните и внатрешните негативни влијанија врз нив. Од аспект на етиката за судиите препораката содржи одредби во однос на непристрасно донесување на одлуки од страна на судијата и иземање само при постоење на оправдани причини и донесување на посебни правила за судска етика.¹⁸

Предмет на опсервација за стандардите на судиската етика во рамки на оваа анализа е Мислењето бр. 3 на Советодавниот совет на европските судии¹⁹ кое во делот А укажува дека довербата донесувањето на етички правила и стандарди за судиите е од особено значење за зајакнување на довербата во судскиот систем за која образложува дека има важно значење од аспект на растечката глобализација на расправите и широката циркулација на пресудите. Мислењето упатува дека етичките аспекти на судиското поведени треба да бидат разгледувани почесто на научни и стручни расправи бидејќи стандардите на поведение кои се применуваат на судиите се

philipp/files/Judicial_Ethics_for_a_Global_Judiciary_-_How_Judicial_Networks_Create_their_own_-_PDF_Vol_10_No_04_501-514_SI_Articles_Terhechte.pdf.

¹⁵ Европска повелба за правата на судиите (Магна Карта за судии), Совет на Европа, <https://rm.coe.int/16807473ef>

¹⁶ Recommendation of Council of Europe on the Independence, Efficiency and Role of Judges No. R(94)12, 1994, достапна на: [https://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/hsykanunteklifi/recR\(94\)12e.pdf](https://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/hsykanunteklifi/recR(94)12e.pdf)

¹⁷ Mole-Harby, Catarina, (2001): Правото на правично судење, Водич за имплементацијата на членот 6 од Европската конвенција за човекови права, Совет на Европа, Стразбур.

¹⁸ Ibid

¹⁹ Мислење бр 3 Консултативниот совет на европските судии (CCJE) на Комитетот на министри на Советот на Европа за принципите и начелата во однос на професионалното однесување на судиите, судската етика, некомпатибилно однесување и непристрасност. Стразбур (Ноември, 2002 година) // <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&id=1046405&Site=COE&direct=true>.

последица на вредностите на: правдата; вистината и слободата и истите се предуслов за позитивна јавна перцепција и доверба во судството и судијата како носител на третата власт. Меѓутоа она што е важно од аспект на потребите на оваа анализа е точка 29 од ова Мислење која упатува на воспоставување на едно или повеќе тела во рамки на здруженијата на судиите или Врховниот суд или лица со советодавна улога како втора варијанта кои ќе бидат расположливи на судиите секогаш кога постои одредена несигурност дали некоја активност во професионална и приватна сфера е спојлива со нивниот статус на судија.

Мислењето упатува дека е битно да се подвлече дека правото на независен и непристрасен суд има поширока содржина и ги вклучува другите права во остапката, ки се синтетизирани во барањето за самостојна и независна позиција на судот како „опонент“ на другите две власти. Независната позиција на судот е исто така предмет на комплексно оценување и истата може да се оценува кумулативно преку 4 дадени критериуми:

- Начин на именување на судиите;
- Времетраење на мандатот на судиите;
- Постојење на гаранции против внатрешни и надворешни притисоци;
- Перцепција од страна на граѓаните на судот како независна институција и судијата како непристрасен арбитер.

Кумулативниот услов е предвиден во практиката на ЕСЧП, конкретно во случајот Кемпбел и Фел против Обединетото Кралство.²⁰ Имено во однос на именувањето на судиите Судот утврдил дека именувањето на судии од страна на извршната власт или парламентот не значи дека не е гарантирана независноста на судијата, туку се препорачува изборот да го прави тело кое ќе биде чувар на судската независност. Не е загрозено ова начело и при различно траење на мандатот на судиите. Како гаранции против надворешни притисоци, во современите судски системи се прифатени неколку решенија: донесување на посебни кодекси за судиска етика, воведување на законски одредби кои гарантираат неподвижност на судијата, исклучување на било какви влијанија на извршната власт преку намалување на плати и други дисциплинско казнување како можни облици на надворешно влијание врз судијата и судот. На крај судот се перцепира како независен тогаш кога постои ефикасен механизам за судиска етика кој ќе биде од помош на судиите и видлив за јавноста. Тој механизам треба да одлучува за поведенија кои би можеле да се сметаат за неетички и да служи како консултативно тело на судиите, кои би одлучувало анонимно.

Од домашната правна легислатива Уставниот суд согласно Уставот на Република Северна Македонија²¹ е должен да обезбеди заштита на човековите слободи и права. Меѓу надлежностите кои се предвидени во членот 108 и членот 110 алинеи 1 и 2 од Уставот, а од аспект на важност за оваа анализа – Уставниот суд ги заштитува основните уставни начела како поделба на власта и начелото на самостојност и независност на судот во остварувањето на судската функција. Всушност при екстензивно толкување на одредбите од Уставот се работи за посредна заштита на

²⁰ Campbell and Fell v. UK од 1984 година (App.7878/77),

<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57456%22%5D%7D>.

²¹ Устав на Република Северна Македонија, <http://sobranie.mk/ustav>

човековите слободи и права преку оценување на уставноста и законитоста на законите и другите акти со кои се обезбедува нивно почитување. Меѓутоа од аспект на анализа на надлежноста на Уставниот суд од општата надлежност на судовите во заштитата не наведените слободи и права, Уставот не определува поблизок критериум. Деловникот на Уставниот суд поаѓа од еден мошне рестриктивен пристап кој имплицира дека Уставниот суд е надлежен за нивна заштита само ако ти се повредени со конечен или правосилен поединечен акт на редовен суд и ако барањето на заштита е поднесено во рок од два месеца од денот на доставувањето на таквиот акт на странката која бара уставно-правна заштита.²² Доколку екстензивно би се толкувале одредбите од Деловникот на судот, произлегува дека основните судови имаат примарен карактер во однос на заштитата на човековите права и слободи *vis a vis* Уставниот суд кој има секундарен карактер.²³ Тоа упатува дека потребни се напори за зајакнување на механизмите за обезбедување на судиска етика и обуки на судиите на основните судови во раки на редовното судство. Таа правна уреденост сама по себе отвора бројни прашања од аспект на усогласеноста со практиката на ЕСЧП и толкувањето на членот од Конвенцијата. Според стојалиштето на членот 6 од ЕСЧП кога судот одлучува за заштита на правата и слободите треба да ги обезбеди сите гаранции на правично судење. Имено тоа подразбира дека потребно е *независен и непристрасен суд основан со закон*, како и да одлучува во законска двостепена постапка во разумен рок и да се гарантира право на жалба. Поставеноста на Уставниот суд и неговата општа позиција во уставниот систем е уредена со Уставот, а постапката пред него со Деловник, а не закон. Тука е првата контрадикција со закон за судовите – која во чл. 10 упатува дека *постапката пред судот се уредува со закон*.²⁴ Деловникот претставува само интересен акт и не би можел да се смета за процесен системски закон. Понатаму во оваа постапка битно е да се напомене дека одлуките што ги донесува Уставниот суд се во колизија со други одредби од Закон а судовите²⁵ во однос на заштитата на слободите и правата. Конкретен пример е одлуката на Уставниот суд со која го поништува или запира извршувањето на правосилниот правен акт на редовниот суд, дури и пресуда на Врховниот суд на РМ. Со поништувањето настанува правна празнина која не е уредена ниту објаснета во натамошното водење на постапката. Понатаму оваа постапка пред Уставниот суд е едностепена без право на жалба што упатува на нелогичноста дека поголеми гаранции на правична постапка на заштита на слободите и правата се обезбедени во постапката пред редовните судови, во споредба со уставно-судската постапка.²⁶

Имајќи ја предвид поставеноста на позитивните прописи потребно е дополнително да се потенцира значењето на начелата за професионално поведение на судиите во редовна постапката. Потребно е тие да бидат донесени од страна на самите судии, а правниот карактер треба да им биде саморегулаторен. Тие би требало да претставуваат инструменти кои потекнуваат од самото судство и му овозможуваат на судскиот орган

²² Деловник на Уставен суд на МК, <http://ustavensud.mk/>

²³ Ibid

²⁴ Законот за судовите, Службен весник на Република Северна Македонија бр.58/06, 35/08, 150/10 и 83/18).

²⁵ Ibid

²⁶ Камбовски, Владо, (2010), Филозофија на правото, Скопје, стр. 23

во редовна постапка да се стекне со легитимитет работејќи во рамките на општо прифатени етички стандарди. Треба да биде организирана широка консултација во рамките на Советодавното тело за судска етика во однос на надлежноста за објаснување и толкување на стандардите за професионално однесување, што дополнително претставува цел на оваа анализа и цел на овој проект – имплементиран од ЗСРМ.

Целта за која е направена оваа правна анализа се однесува на потребата да се дадат продлабочени разгледувања на европските, регионалните и домашните стандарди за судска независност преку кои се овозможува зајакнување на судската етика на судиите во Република Северна Македонија. Препораките и заклучоците во оваа анализа се предмет на повеќе научно-струни дискусии меѓу судии и експертска јавност и истите го орпеделуваат патоказот по кој треба да се движи нашата судска реформа во однос на зајакнување на етичките правила и принципи на судиите, а во пресрет на забелешките на ЕУ за изградба на независно, функционално и ефикасно судство.

2. Извршно резиме на проектот

Идејата на владеењето на правото е граѓаните да можат да ги заштитат своите права и слободи пред судовите и тоа во постапка пред независен и непристрасен суд и судија со високи етички вредности. Во однос на тоа независноста и непристрасноста имаат најмалку два аспекта – институционален или системски и процесен односно функционален. Во однос на начелното обезбедување независност на судството во државата се направија многу напори, но судството и натаму има сериозни проблеми со својата независност. Веќе неколку години, судството во Северна Македонија е предмет на негативна перцепција кај широката јавност. Оваа ситуација е резултат на неколку фактори, како што се недостаток на активно вклучување и присуство на судии во судските реформи, постојано укорување на судиите од извршната власт, недостаток на лидерство во судството како трета власт и други. Дополнително, нивото на перцепција се влошува по јавното објавување на незаконското следење на комуникациите, од кое граѓаните се пожалија дека некои владини претставници имале свој удел во назначувањето и изборот на судиите во сите три степени. Европската комисија формира специјална група на високи експерти за системски прашања за владеењето на правото кои се однесуваат на следењето на комуникациите, кои обезбедуваат сет на препораки за решавање на овој разузнавачки скандал.²⁷ Еден дел од извештајот и препораките се фокусираа на судството, посебно на процесот на разрешување на судиите. Отпуштањата или другите дисциплински казни против судиите треба строго да ги почитуваат постапките и правилата утврдени со закон, што значи не само писмо туку и духот на закон ". Оваа ситуација беше сумирана и во Извештајот за напредокот

²⁷ Препораки на Вишата експертска група за системски прашања во врска со владеењето на правото во однос на следењето на комуникациите откриено пролетта 2015 г., достапни на https://ec.europa.eu/neighbourhoodenlargement/sites/near/files/news_corner/news/news-files/20150619_recommendations_of_the_senior_experts_group.pdf

2015 година²⁸, во кој ЕК забележа дека "Степенот на претходно осомниченото политичко вмешување во назначувањето судии и исходот на судските постапки беше потврден од содржината на пресретнатите комуникации. Со цел да се врати довербата на јавноста, професионалните тела како што се Судскиот совет и Здружението на судии треба да бидат проактивни со видливо промовирање на судската независност и одбрана на судската професија од каква било форма на експлицитен или имплицитен притисок, и надворешен и внатрешен ". По овој Извештај за напредокот беше забележано зголемување на нивото на напредок по фактот што Здружението на судиите на Република Македонија формира ново тело, кое веднаш започна со активности за зголемување на позитивната перцепција, прво меѓу самите судии, а потоа меѓу професионалната и општата јавност. Затоа, во Извештајот за напредокот во 2016 година, Европската комисија забележа дека **"Новиот претседател на Здружението на судии започна активно да се вклучи во промовирањето на судската независност."**²⁹ Сепак, нема индикации дека судиите се чувствуваат доволно уверени за да се обратат до надлежните органи за нивна заштита во однос на нивната работа и притисок." Следејќи ја потребата за појава на јакнење на судството, во октомври 2016 година, Здружението на судиите на Република Северна Македонија ја организираше Меѓународната судска конференција со наслов **"Независно судство"** во соработка со Амбасадата на Соединетите Американски Држави во Република Северна Македонија и CEELI Институтот од Прага.³⁰ Ова беше значаен настан по фактот што повеќето од врховните судии од Западен Балкан и неколку други европски земји присуствуваа и зедоа активна улога во дискусиите. Во текот на дискусиите, учесниците меѓу другото заклучија дека: судиите да ги извршуваат своите должности со почитување на Етичкиот кодекс без предрасуди или предрасуди и со почитување на еднаков третман на страните; судиите да ги почитуваат основните принципи на судската етика, кои го обезбедуваат нивниот личен интегритет, а со тоа и интегритетот на судството како целина, во остварувањето на судската функција; користејќи компаративни, позитивни практики и искуства меѓу судството во регионот. Во понатамошниот тек на конференцијата беше презентирана т.н. **"Охридска декларација за спроведување на регионална мрежа за независно судство"**.³¹ Кон зајакнување на независноста и транспарентноста на судството Здружението на судиите на Република Македонија продолжи со дополнителни активности кои во 2018 година кулминираа со формирање и етаблирање на Судско – медиумскиот совет на Република Северна Македонија, кој користи како платформа за развивање на неформална дискусија меѓу судии и новинари за прашања од заеднички интерес.

²⁸ Извештај за напредокот на Поранешната југословенска Република Македонија 2015 година, Европска Комисија SWD(2015)2, Брисел, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2015/20151110_report_the_former_yugoslav_republic_of_macedonia.pdf

²⁹ Извештај на Европската комисија за напредокот на Република Северна Македонија, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-18-3405_en.htm

³⁰ Меѓународна судска конференција на ЗСРМ во Охрид, <https://akademik.mk/ohridska-deklaracija-za-vospostavuvanje-na-regionalna-mrezha-za-nezavisno-sudstvo/>

³¹ Здружение на судии на РСМ, Охридска декларација за воспоставување на регионална мрежа на здруженија на судии за зајакнување на независноста на судството, <https://akademik.mk/ohridska-deklaracija-za-vospostavuvanje-na-regionalna-mrezha-za-nezavisno-sudstvo/>

Во втората компонента на своите активности кои примарно се насочени кон зајакнување на видливоста и капацитетите на судиите преку афирмирање на судиската етика, Здружението на судиите на Република Северна Македонија, во соработка со Амбасадата на Кралството Холандија во Република Северна Македонија започнаа со имплементација на проектот *„Зголемување на механизмите за зајакнување на судиската етика – споделување на најдобрите практики во регионот и ЕУ“*. Како партнерски организации во овој потфат беа избрани Здружението на судиите на Република Србија, бидејќи Србија веќе го отвори процесот на преговори со ЕУ, па затоа српското искуство во поглавјето 23 ќе го споделуваат српските колеги. Исто така, ЗСРМ одлучи да ги покани и ангажира холандските судии од Здружение на судии на Кралството Холандија (NvvR)³² по фактот дека имаат огромно искуство во развојот на правосудните институции врз основа на демократските вредности и владеењето на правото. Причината за нивното ангажирање во овој севкупен процес за афирмирање на судиската етика во Република Северна Македонија е токму добивањето на значителни практични знаења за воспоставување и развој на судиската етика и советодавните тела за судиска етика директно од нивните вршници од една од високите членки на ЕУ.

Во таа насока Здружението на судиите започна првенствено со формирање на советодавното тело за судиска етика, составено од 7 члена од секоја подружница на Здружението и со судии од различен судски степен на одлучување. Втората активност ги рефлектира потребите за Советодавното тело и јасно ја дефинира насоката на делување на телото, во насока на исполнување на целите зададени во Вториот евалуациски извештај на ГРЕКО³³ во делот што се однесува на судството и судиската етика во насока на спречување на корупцијата.³⁴ Во ноември 2018 година Здружението на судиите, Амбасадата на Кралството Холандија во Република Македонија и двете партнерски здруженија за спроведување на проект ја организираа тркалезната маса на тема *„Судиска етика, Советодавно тело за судиска етика и статусот на судиите“* во Скопје. Расправата беше наменета за членовите на Советодавното тело за судиска етика, претседателите на основните и апелациските судови, како и за членовите на Управниот одбор на Здружението на судиите. Свое обраќање покрај проектните координатори и претседателот на Здружението на судиите, кои го претставија овој проект, имаше и Шефот на делегацијата на Владата на Република Северна Македонија во ГРЕКО во чие излагање ја потенцира важноста на овој проект во насока на исполнување на целите од извештајот на ГРЕКО. Расправата беше составена во 3 панел дискусии за судиите кои се разликуваа по нивната специфичност и функционалност: Првата дискусија беше наменета за адресирање на клучните наоди за статусот на судиите и улогата на Здружението кон адресирање на тие прашања. Втората дискусија беше насочена кон споделување на српските искуства и практики за судиска етика, статусот на судиите во Република Србија, улогата на српското советодавно тело за етика и дисциплински постапки против судиите. Во овој панел клучни говорници беа судија Омер Хациомеровиќ и судија Јулијана Живковиќ Могош – двата членови на

³² NVvR Водич за судско однесување на холандското Здружение на судии : 87–12.

³³ Ibid

³⁴ ГРЕКО – Четврти круг на евалуација, Извештај за превенција на корупцијата во однос на пратениците, судиите и обвинителите GrecoRC4(2018)b, <http://www.pravda.gov.mk/toc1/413>

спрското советодавно тело за етика. Третата дискусија беше фокусирана на споделување на холандските и европските искуства и практики за судиска етика. Во оваа расправа свои излагања имаа судиите Ангела Каптен и Градуш Вриеде кои се осврнаа на Кодексот за судиска етика во Кралството Холандија, улогата и важноста на Советодавното тело за судиска етика во Холандија, како и на статусот на етиката во однос на примањето и давањето на подароци на судиите. По завршување на оваа клучна работилница беа усвоени заклучоци и препораки кои служат како индикатор за сите дополнителни активности од овој проект. Конечно, целта на овој проект е со воспоставување на саморегулаторниот механизам за промоција и почитување на Етичкиот кодекс за судиите за намалување на нивото на отпуштања од областа на етичко прекршување што ќе го намали и спречи во иднина голем број на отпуштени судии од страна на Судскиот совет, како што е наведено во Мислењето за законите за дисциплинска одговорност и евалуација на судиите на "Поранешната Југословенска Република Македонија", усвоени од Венецијанската комисија на 105-та пленарна сесија (Венеција, 18-19 декември 2015 година).

3. Активности и цели на проектот

Оваа Анализа е дел од активностите на проектот на Здружението на судии и Амбасадата на Кралството Холандија во Република Северна Македонија, кој се однесува на зајакнување на функционалноста на Советодавното тело за судиска етика. Главната цел на овој проект е насочена кон етаблирање и функционалност на Телото за судиска етика на Здружението на судии на РМ преку остварување на 3 посебни цели: 1) Етаблирање на Телото за судиска етика и подготовка на сите потребни документи за неговото функционирање, како и подигнување на свеста кај судиите за улогата и функцијата на Телото, преку размена на Know – How техники и помош од Холандски експерти и Здружението на судии на Република Србија; 2) Функционирање на Телото за судиска етика преку набљудување на работата на неговите членови во дадениот период за имплементација на проектот; 3) Зајакнување на регионалната соработка меѓу судиите и воспоставување на воедначен пристап во надминување на стереотипите и негативните перцепции спрема судството во регионот на западен Балкан.

Посебните цели од овој проект се реализираат преку имплементација на 6 активности кои се разликуваат по нивната специфичност и сеопфатност: 1) Изработка на сеопфатен извештај за статусот на судиите, дисциплинска одговорност на судиите наспроти етичка одговорност и позицијата на слични комисии во Србија и соседните земји. 2) Организирање на дводневна седница на Управниот одбор на Здружението за избор и именување на 7 (седум) членови на Телото за судиска етика и средба со новоименуваните членови на Комитетот за подготвување на подготвителни документи за целосно функционирање на Телото за судиска етика. 3) Потпишување на Меморандум за соработка од страна на ЗСРМ со клучните судски институции (целни групи на овој проект), во врска со улогата и функционалноста на Телото за судиска етика. 4) Подигнување на свеста на судиите за улогата и функцијата на Телото преку организирање на 4 тркалезни маси во сите апелациони подрачја (Скопје, Битола, Штип, Гостивар) за судии во овие апелациони подрачја. 5) Активност 5: Обезбедување обука

за назначените членови на Телото за да се обезбеди целосна операционализација и запознавање со должностите и одговорностите утврдени со Етичкиот кодекс. Оваа активност ќе се спроведува со поддршка на холандските експерти и делегатите на српското здружение на судии, кои ќе ги споделуваат инструкциите за знаење, ќе ги искористат позитивните практики и ќе обезбедат можности за менторство. 6) Подигнување на свеста кај општата јавност во однос на улогата и функционалноста на Телото, преку подготовка и печатење на постери, памфлети и друг информативен материјал кој ќе биде дистрибуиран до сите судови во земјата. Во рамките на оваа активност, на веб-страницата на ЗСРМ ќе биде додадена со дополнителна веб-платформа за работата на Комитетот, каде што сите одлуки, записници и други новости во врска со неговата работа ќе бидат објавени и достапни за јавноста за овозможување целосна транспарентност.

Прва задача во рамки на целите на проектот беше да се организира научна и стручна расправа за членовите на Советодавното тело за судиска етика и претседателите на судовите од сите четири апелациони подрачја, на која би се дискутирале за актуелните прашања за етиката на судиите, судската независност и начинот на донесување на пресуди, како и да се изврши сумарна анализа на практичната примена на етичките кодекси во Кралството Холандија и во Република Србија како земји со позитивни решенија за унапредување на етиката на судиите во ЕУ и регионот. Имајќи во предвид обврската на Здружението на судиите за исполнување на целите и стандардите на ГРЕКО на 25-27 ноември 2018 година, во Скопје се одржа научна и стручна расправа на тема **„Судска етика, Советодавно тело за судска етика и статусни прашања на судиите“** на која свое учество имаа македонски, холандски и српски судии – членови на репрезентативните тела за судска етика, како и претседатели на судовите во Република Северна Македонија – кои се должни да ги применуваат одредбите од Кодексот за судиска етика и одлуките на Советодавното тело за етика. На расправата беа разгледани 4 невралгични теми кои се разликуваат по нивната сериозност и важност:

- 1) Презентација на првични резултати од Анализата за статусот на судската етика преку адресирање на клучните наоди и активности на Здружението на судиите.
- 2) Споделување на Холандските искуства и практики за судска етика, статусот на судиите и дисциплинска одговорност за судии.
- 3) Споделување на Српските искуства и практики за судска етика, статус на судиите и дисциплинска одговорност на судиите.
- 4) Утврдување на потребите за донесување на Практикум на Кодексот за судска етика за македонските судии како дел од барањата на ГРЕКО за Република Северна Македонија.

Во завршните препораки на оваа расправа беше укажано дека независноста и непристрасноста на судиите не можат да бидат заштитени само со начелата на поведение и исто така потребно е донесување на бројни статутарни и процедурални правила на однесување на судиите. Меѓутоа законодавецот и судската власт потребно е

да направат разграничување помеѓу статутарните правила – во Кодексот за судска етика и дисциплинските правила – во Законот за судовите. Статутарни правила – етаблирани во Кодексот за етика се саморегулаторни стандарди донесени врз основа на Мислењето 3 на ССЈЕ и укажуваа дека примената на законот од страна на судијата во конкретен случај не е механичка работа, туку вклучува реална дискрециска власт и го поставува судијата во позиција да одговара самиот на себе и граѓаните.

Во интерес на поиздражана анализа на законските решенија, втора задача кон која се стремеше овој проект беше да се разгледаат нормативните и практичните решенија за судска етика во земјите во европското и регионалното рамниште и да се дојде до согледување на правилна практична примена на етичките правила од Кодексот во државата набљудувани преку Советодавното тело за судска етика. Во тој сегмент значајно помогнаа разговорите со судиите од Здружението на судиите на Република Србија и судиите од Здружението на судиите на Кралството Холандија – кои зедоа активно учество на работилниците и активностите.

Во Правната анализа за независноста на судството од 2009 година, Здружението на судиите понуди насоки кон зајакнување на законските одредби за независност на судот и непристрасност на судијата преку зајакнување на етичките капацитети и улогата на Советодавното тело за етика. Анализата укажа на потреба за изготвување на посебен прирачник за употреба на Кодексот за судска етика и понуди аргументирани решенија кои содржат оценка на конкретните околности поврани со функционалноста на Советодавното тело за етика, а го оправдуваат вметнувањето на ова тело како кредибилна институција во судството.

Преку имплементација на овие активности ќе се исполни крајната цел на оваа Анализа, односно ќе се дадат одредени толкувања кои ќе ги отстранат дилемите присутни кај судиите и кај стручната јавност во однос на примена на етичките правила од Кодексот за судска етика на Здружението на судиите, како и улогата на Советодавното тело за судска етика. Имјаќи во предвид дека за време на пишувањето на оваа Анализа во тек е постапка за реформа на клучните закони од правосудството – Анализата има за цел да понуди низа предлози за унапредување на законските одреби во сегментот на етиката на судијата како носител на судската власт, како и во сегментот на независноста на судот како институција.

4. Меѓународни и европски стандарди за судска етика

Меѓународните стандарди за човекови права, кодифицирани во клучните инструменти за човекови права, како што е Меѓународниот пакт за граѓански и политички права забележуваат дека еден од елементите на правото на правично судење е фер и јавно судење пред надлежен, независен и непристрасен суд основан со закон "(член 14 МПГПП)³⁵. Особено независноста и непристрасноста на судот и судијата како поединец, се клучни во овој поглед и треба да се обезбедат, одржуваат и да се заштитат. Овие принципи се рефлектираа и во клучните заложби на ОБСЕ, вклучително Копенхашкиот документ од 1990 година и Московскиот документ од 1991

³⁵ Меѓународен пакт за граѓански и политички права, усвоен од Генералното собрание на ООН, Резолуција 2200A(XXI) на 16 декември 1966.

година. Можен начин да се достигне тој стандард е во номотехничката природа, односно да се подготват законите на таков начин што ќе гарантираат дека судиите се именуваат (и разрешуваат) врз основа на објективни критериуми, и на начин што ја заштитува нивната независност. Други аспекти од номотехничката функција на законодавствата упатува на посеба грижа при изготвување на клучни документи за судството во кои ќе бидат предвидени стандардите за независност на судијата при одлучувањето, заштитата на надворешни и внатрешни притисоци, мандатот на судиите и начинот на кој се воспоставува и спроведува дисциплински надзор.³⁶ Одредбите со кои се ограничува влијанието на извршната или законодавната власт во овие сфери дополнително помагаат да се заштити независноста на судовите и судиите. Исто така, независноста, непристрасноста и интегритетот на судиите треба да се обезбедат не само од уставот, ниту законодавната или извршната власт, туку и од самите судии.³⁷ Кон тоа законските решенија од областа на судството може да решаваат за статусот и должностите на судиите што е дозволено, а што не, додека пак кодексите на однесување или кодексите на судската етика даваат дополнителни насоки за тоа како судиите можат да се однесуваат на начин кој ја одржува и ја подобрува јавната доверба во независноста, непристрасноста и интегритетот на поединечните судии, како и судството во целина, и внатре и надвор од судницата.³⁸ Во оваа смисла, кодексите на однесување / етика се инструменти за заштита на судската независност. Тие обезбедуваат повеќе или помалку прецизни упатства за тоа како судиите треба да се однесуваат во спорни ситуации кои не се предвидени со закон. Кодексите на однесување или етичките кодекси имаат многу важни придобивки за судиите колективно.³⁹ Прво, им помагаат на судиите да ги решат прашањата за професионалната етика, да им дадат автономија во донесувањето одлуки и да ја гарантираат нивната независност од други органи (вклучувајќи и други судии односно внатрешни притисоци). Второ, тие ја информираат јавноста за стандардите на однесување што имаат право да очекуваат од судиите и трето, кодексите на однесување или етика помагаат во обезбедувањето на јавноста дека правдата се администрира независно и непристрасно. Денес, судската власт во повеќето земји низ светот има такви етички кодекси.⁴⁰ Во исто време, покрај препораката за такви кодекси, постојат неколку меѓународни стандарди за тоа како овие кодекси треба да се формулираат од причина што што во секоја држава етичките кодекси за судиите се засноваат на тоа конкретно општество, а секое национално судство живее во специфични околности и различни социјални средини. Судиите се исто така изложени на различни традиции, барања и очекувања согласно правни традиции во таа земја. Сепак, целта на судските етички кодекси останува иста низ целиот свет - имено, да се обезбеди правно однесување кое ќе биде во согласност со принципите на независност, непристрасност и интегритет во администрирањето на правдата. Врз основа на овие основни принципи, но и на другите меѓународни одредби за човекови права, во меѓународните документи се развиени одредени основни стандарди во однос на

³⁶ Совет на Европа: Експертски извештај на проектот за зајакнување на судската етика во земјите-членки на CoE. 3 јуни 2016 година, точка 8

³⁷ Ibid

³⁸ Mayne, Greg. "Judicial integrity: the accountability gap and the Bangalore Principles." Global Corruption Report (2007): 40–44 // <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un-dpadm/unpan045153.pdf>.

³⁹ Ibid

⁴⁰ Комитет за човекови права на ООН: *Општ коментар Бр.. 32*, од 23 август 2007 година, точка 19. www.un.org/uncommitteehumanrights.htm

етичките кодекси на судството. Затоа главната препорака на меѓународните документи за независност на судството и зајакнување на судската етика упатува дека судските етички кодекси секогаш треба да бидат изготвени од страна на самото судство, односно од судската власт.⁴¹ Покрај тоа, повеќето меѓународни документи, особено во Европа, јасно ги разликуваат судски етички кодекси и дисциплинските постапки за судии утврдени со закон. Дополнително, важно е да се нагласи дека судиите ги имаат истите човекови права како и другите поединци, особено правата на слобода на изразување, верување, здружување и собрание. Истовремено, судиите, кога ги остваруваат овие права, секогаш "се однесуваат на начин што ќе го зачува достоинството на нивната функција и непристрасноста и независноста на судството".

Во однос на судската етика како најклучни документи може да се издвојат:

- Основните начела на судската независност на ООН од 1985 година;
- Препораката бр. Р(94)12 на Коитетот на министрите на Совет на Европа за независноста; ефикасноста и улогата на судовите;
- Европската повелба за статусот на судиите (1998) (DAC/DOC(98)23);
- Мислењето бр.3 на Советодавниот совет на европските судии;
- Препораката бр. (2010)12 на Комитетот на министрите на Совет на Европа за судиите: независност, ефикасност и одговорност;
- Магна карта за судиите – фундаментални принципи;

Фокална точка на овие меѓународни документи е фактот што сите ги поставуваат и дообработуваат начелата и правилата на професионалното поведение на судиите, базирани врз етичките принципи кои мора да задоволат високи стандарди, како и начела и постапки кои се однесуваат на: кривичната, граѓанската и дисциплинската одговорност на судиите и истите се усогласени со одредбите на Европската конвенција за човекови права како референтен документ. Стандардите кои се стипулирани во овие начела ги содржат методите кои се користат за решавање на расправите и стимулираат доверба. Власта која им е доделена на судиите е тесно поврзана со вредностите правда, вистина и слобода, а стандардите кои се применуваат се последица на тие вредности. Од друг аспект меѓународните стандарди укажуваат дека довербата во судскиот систем е уште поважна од аспект на растечката глобализација и циркулација на пресудите. Така во поглед на високите стандарди на поведение кои судиите мора да ги применат треба да се раководат од професионалните барања стипулирани токму во овие документи.⁴² Практично во позитивното право, стандардите за судско поведени и независност се усогласени со меѓународните документи и истите претставуваат објект на практична доработка. Во својата цел тие тргнуваат од премисата дека на судиите им е доверена власт и тие како носители на

⁴¹ Мислење бр 3, точка 44, *Консултативниот совет на европските судии (CCJE) на Комитетот на министри на Советот на Европа за принципите и начелата во однос на професионалното однесување на судиите, судската етика, некомпатибилно однесување и непристрасност*. Стразбур (Ноември, 2002 година) // <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&id=1046405&Site=COE&direct=true>.

⁴² Мислење бр 1 на Консултативниот совет на европските судии (CCJE) на Комитетот на министри на Советот на Европа за стандардите кои се однесуваат за независноста на судството и неменливоста на судиите Стразбур (Ноември, 2001 година) // <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&id=1046405&Site=COE&direct=true>.

судската власт одлучуваат во сфери кои структурално ги засегаат животите на луѓето. Во последните години, демократските општества поставија зголемени барања на доусовршување на нивните судски системи. Растечкиот плурализам доведе до тоа секоја група да бара признание или заштита која не секогаш ја добива. Според извештаите на **СЕРЕЈ на Совет на Европа**⁴³, очигледно е дека источно европските земји кои произлегоа од авторитарни режими го гледаат правото и правдата како алатки кои обезбедуваат законитост која пак е суштествена за обнова на демократијата. Во преносно значење тоа претставува дека судскиот систем се потврдува во однос на другите јавни органи преку неговата функција на судски надзор. Целта на овој надзор кој е доверен на судиите е да им се овозможи да вршат правораздвање преку доследна примена на законот и да им се обезбеди на сите лица еднаквост во постапката и уживање на правата и предностите кои им се легално дадени.

Во тој аспект, суштината на оваа цел е олицетворена во **членот 6 од Европската конвенција за човекови права** која говорјќи чисто од аспект на судскиот систем пропишува дека *секој има право на правично судење во разумен рок од независен и непристрасен суд основан со закон*. Тука Конвенцијата ја истакнува заштита на лицата во судска постапка и ги воспоставува начелата на кои се темелат судските должности на независност и непристрасност во правораздавањето. Следствено на тоа тука се истакнува потребата за зголемено обезбедување на судската независност и непристрасност преку востановување на независни тела за заштита на судството од негативни влијанија преку праксата на судот во Стразбур и националните судови на земјите членки на ЕУ. Независноста на судијата е основно начело и право на секој граѓанин, вклучително и на судиите. Таа како што беше спомнато во воведот на овој документ поседува институционален и индивидуален аспект што во екстензивно толкување значи дека секој судија треба да направи се за да ја одржи судската независност на институционално и индивидуално ниво. Подетално на тоа се осврнува **Мислењето бр.1** од 2001 година на ССЈЕ став 10-13 во кое е наведено дека независноста на судството е тесно поврзана со непристрасноста на судијата и е нејзин предуслов што е нужно за кредибилитетот на судскиот систем, како и довербата која истиот треба да ја поттикне во демократското општество.⁴⁴

Во **Основните начела на независноста на судството на ООН од 1985 година**, во членот 2 се предвидува дека *„судијата одлучува за предметите непристрасно и својата одлука ја донесува врз основа на факти и во согласност со закон без било какви ограничувања, несоодветни влијанија, поттикнувања, притисоци, закани или мешања – директни или индиректни од било која страна и од било каква причина“*. Во

⁴³ Совет на Европа: Експертски извештај на проектот за зајакнување на судската етика во земјите-членки на CoE. 3 јуни 2016 година, точка 12

⁴⁴ Мислење бр 1 на Консултативниот совет на европските судии (CCJE) на Комитетот на министри на Советот на Европа за стандардите кои се однесуваат за независноста на судството и неменливоста на судиите Стразбур (Ноември, 2001 година) // <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&id=1046405&Site=COE&direct=true>.

истиот документ во членот 8 се укажува дека судиите се однесуваат на начин кој го чува угледот на нивната служба, непристрасноста и независноста на судството.⁴⁵

На европско рамниште значаен документ за обезбедување на независност и ефикасност на судството е **Препораката бр. Р(94)12 на Комитот на министри на Совет на Европа**⁴⁶ за независноста, ефикасноста и улогата на судиите која во начелото 12d упатува дека *„судиите треба да имаат неограничена слобода да одлучуваат непристрасно во согласност со својата совест и нивното толкување на фактите, како и со следење на доминантните начела на владеење на правото“*. Важноста на препораката се познава по нагласување на важноста на правораздавањето на судијата.⁴⁷ Од таму таа се фокусира на правилата за судската независност, определувајќи дека таа треба да се гарантира со националниот Устав и релевантните законски решенија од областа на правосудството. Експлицитно е определено дека извршната и законодавната власт треба да ја гарантираат независноста на судиите и дека не се прифатливи мерки кои би можеле да ја загрозат нивната независност. Понатаму препораката содржи и правила за непристрасното донесување на одлуки, распоредување на предметите во судовите и иземање на судијата само при постоење на оправдани причини како и за трајноста на мандатот на судиите. Во однос на извршувањето на должноста, препораката упатува дека судиите би требало да ја извршуваат својата должност без фаворизирање, предрасуди или пристрасност. Тие свесно би требало да ги земаат предвид аспектите кои може да сугерираат одреден степен на прејудиирање на одлуката или кои може да влијаат на привичноста на постапката без оглед на разликите, базирани на незаконски основи или основи неспојливи со соодветното вршење на нивната функција. Точка 12 од препораката упатува дека вршењето на функцијата мора да биде видлива професионалната компетентност. **Европската повелба за статусот на судиите**⁴⁸ во членот 5 укажува дека судиите треба да имаат статус кој треба да им обезбеди непристрасност во правораздавањето во конкретен и индивидуален предмет. Во однос на непристрасноста Повелбата се повикува на одлуката на Европскиот суд за човекови права кој непристраноста ја дефинира како *субјективен пристап на судијата кој ги зема во предвид личното убедување или интерес на односниот судија во одреден предмет*. Исто така и во однос на објективниот тест кој дава индиции дали судијата понуди доволно гаранции за да исклучи секако оправдано сомневање од овој аспект.⁴⁹ Во насока на судската независност повелбата укажува дека судиите би требало во сите случаи да дејствуваат непристрасно и да обезбедат отсуство на легитимна причина која пред граѓаните би ја

⁴⁵ Основни начела за независноста на судството на ООН, Резолуција на Генералното Собрание на ООН (40/32 и 40/146) од 1985 година

⁴⁶ Препорака Бр. (94)12 за независноста, ефикасноста и улогата на судиите, Совет на Европа – Стразбур. Мислење бр.1 (CCJE(2001) OP1: „Стандарди во однос на независноста на судството и немобилноста на судиите“, Консултативен совет на европските судии, Совет на Европа – Стразбур.
<https://www.coe.int/en/web/ccje/ccje-opinions-and-magna-carta>

⁴⁷ Совет на Европа, Препорака бр. Р(94)12 Комитот на министри на Совет на Европа за независноста, ефикасноста и улогата на судиите. www.coe.int/recommendations

⁴⁸ Совет на Европа, Европска повелба за статусот на судиите (DAJ/DOC (98)23,
<https://rm.coe.int/16807473ef>

⁴⁹ Предметот Пирсак од практиката на Судот.

довела под сомневање нивната непристрасност во одлучувањето. Во членот 10 повелбата укажува дека деворобата и почитта на јавноста кон судството се гаранција за ефикасноста на судскиот систем во целина. Тиа ожат да бидат видливи само преку поведението на судиите во нивната професионална активност пред окото на јавноста – што го афирмира начелото на кредибилитет на судовите. Во однос на ефикасноста на судскиот систем, повелбата упатува дека државата мора да им обезбеди висок степен на професионална компетентност на судиите преку основна и континуирана обука. Повелбата понатаму содржи одредби кои се комплементарни на членот 6. Точка 1 од Европската конвенција за човекови права кој упатува дека тие мора да судат во согласност со начелото на разумен рок. **Мислењето бр.3⁵⁰** на Консултативниот совет на европските судии (CCJE) по поглавје 2, точка 41 упатува на тоа како треба да бидат формулирани стандардите за етичко однесување на судиите. Во однос на другите документи ова мислење подетално ги разработува етичките правила и принципи на судско однесување и притоа работната група дава насоки и препораки за нивно имплементирање во законодавствата на земјите-членки на Совет на Европа. Во таа смисла генезата на формулирањето на етичките стандарди за судско однесување се комплементарни на континенталната судска традиција која ја поддржува идејата за кодификација. Неодамна земјите-членки на Советот на Европа, покрај етаблирањето на кодекси за однесување на јавниот сектор (полиција), како и регулираните професии (адвокати, доктори) неодамна беа воведени и етички кодекси за судии. Во точка 42 мислењето упатува дека најстар етички кодекс за судии е италијанскиот кодекс донесен во 1994 година од страна на Здружението на судиите кој се состои од 14 члена кои го инкорпорираат во себе однесувањето на судиите и во целост ги вклучува и јавните обвинители.⁵¹ Правната природа на овој кодекс е саморегулирачка без дисциплински казни и овој документ произлегува од самото судство. Во компарација со тоа, етичките кодекси на Естонија, Литванија, Украина, Молдавија, Словенија, Чешка и Словачка во целост ги исклучуваат дисциплинските правила за одговорност на судиите и место нив инкорпорираат стандарди за саморегулирање на судското поведение. Во сите овие земји етичките кодекси ги донесува респектабилното собрание на здружението на судиите. Кумулативна карактеристика на сите судски етички кодекси односно кодекси на судско поведение е во тоа што нуди важни предности и им помага на судиите да ги разрешат прашањата сврзани со професионалната етика, давајќи им автономност во одлучувањето и гарантирајќи им ја независноста од другите органи. Понатаму во комплементарност со начелото на судска транспарентност кодексите ја информираат јавноста за стандардите на поведение кои се очекуваат од судиите – носители на третата власт и соодветно на тоа ја зголемува довербата на јавноста во судството како независно и непристрасно. Во тој сегмент Мислењето посочува дека независноста и непристрасноста не можат да бидат заштитени само со начела на поведение, исто така

⁵⁰ Мислење бр 3 Консултативниот совет на европските судии (CCJE) на Комитетот на министри на Советот на Европа за принципите и начелата во однос на професионалното однесување на судиите, судската етика, некомпатибилно однесување и непристрасност. Стразбур (Ноември, 2002 година) // <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&id=1046405&Site=COE&direct=true>, Повеќе кај Совет на Европа: Експертски извештај на проектот за зајакнување на судската етика во земјите-членки на CoE. 3 јуни 2016 година, точка 15

⁵¹ Cárdenas, Emilio J., и Héctor M. Chayer. "Corruption, accountability and the discipline of judges in Latin America." Global Corruption Report (2007): 44–48 // <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un-dpadm/unpan045153.pdf>.

мора да постојат голем број на статутарни и процедурални правила за имплементација на етичките кодекси.⁵² Во таа насока Мислењето укажува дека стандардите на професионално однесување се различни од статутарните и дисциплинските правила за одговорност на судиите. Овие правила ја изразуваат способноста на професијата да ја одразува својата функција во вредности кои се поклопуваат со јавните очекувања во вид на саморегуирачки стандарди.⁵³ Во однос на создавањето на кодексите за етика како саморегуирачки стандарди Мислењето упатува дека секоја земја треба да биде охрабрена во подготовката: 1) да спроведе соодветна основна и континуирана едукација и обука за подготовка и ширење на правилата на професионално поведење; 2) да ги консултира професионалните здруженија на судии во однос на организирање на форуми за дискусија на теми кои се однесуваат на судската одговорност и деонтологија како и да обезбедат широка дистрибуција на правилата на однесување во судските кругови.⁵⁴

Меѓутоа битно е да се нагласи ставот на ССЈЕ во однос на креирањето на вакви етичките кодекси за судско поведење кој е сублимиран во две основни начела:

- Прво, треба да се именуваат основните начела на професионално поведење и треба да се препознае општата неможност да се состави комплетен список на определени активности кои се забранети за судијата. Воспоставените начела треба да бидат саморегуирачки инструменти односно општи начела според кои судиите ќе ги водат своите активности. Понатаму иако постои преклопување во однос на терминологијата при екстензивно толкување начелата за судско поведени треба да останат независни од дисциплинските правила кои се применуваат на судиите во смисла што пропустот на некое од тие начела самото по себе не би требало да претстаува дисциплински прекршок, кривичен или граѓански прекршок
- Второ, начелата на професионално поведење треба да бидат донесени од страна на самите судии. Тие би требало да бидат саморегулаторни инструменти кои потекнуваат од самото судство и му овозможуваат на судскиот орган да се стекне со легитимитет работејќи во рамките на општоприфатените етички стандарди.⁵⁵

Во однос на оваа Мислење, ССЈЕ заклучува и упатува дека судиите во своите активности би требало да бидат водени од начелата на професионално поведење и дека етичките принципи би требало да им понудат на судиите водичи за постапување и да им овозможат да ги надминат тешкотиите со кои се соочуваат од аспект на нивната независност и непристрасност. Понатаму мислењето упатува дека етичките начела за судското поведење треба да бидат донесени од самите судии и да бидат целосно одвоени од судскиот дисциплински систем. Крајниот заклучок на мислењето се однесува на создавање во рамките на судството едно или повеќе тела или лица кои ќе ги советуваат судиите кога наидуваат на проблем поврзан со професионалната етика

⁵² Ibid на стр.45

⁵³ Совет на Европа: Експертски извештај на проектот за зајакнување на судската етика во земјите-членки на CoE. 3 јуни 2016 година, точка 65

⁵⁴ Ibid точка 52

⁵⁵ Ibid точка 54

или со компатибилноста на несудските активности со нивниот статус. Меѓутоа покрај општите заклучоци мислењето создава ориентирски начела за судско поведење дека:

- Секој судија поединечно би требало да стори се за да ја одржува судската независност на институционално и лично ниво;
- Судиите би требало да се однесуваат со интегритет во судот и во приватниот живот;
- Судиите би требало во секое време да користат кој јавноста би го перцепирала како непристрасен;
- Извршувањето на судиската функција треба да биде без протекционизам и без фактичка или појавна предрасуда или пристрасност;
- Судските одлуки треба да бидат донесени земајќи ги предвид сите битни докази за примена на важечките законски одредби и исклучувајќи ги сите неважни докази;
- Судиите би требало да ја вршат својата должност со еднаква почит и третман на странките со избегнување на секаква пристрасност и дискриминација и со одржување на рамнотежа помеѓу странките обезбедувајќи за секоја од нив фер судење;
- Судиите треба да покажат предострожност во нивните релации со медиумите и печатот и да бидат способни да ја сочуваат својата независност и непристрасност, внимавајќи да не бидат злоупотребени во односите со новинарите и воздржувајќи се од било какви непотврдени коментари за предметите кои ги водат;
- Судиите постојано мора да водат висок степен на професионална компетентност;
- Судиите треба да посветуваат најголем дел од своето време во извршувањето на судската функција и придружните активности;
- Судиите треба да се воздржат од секаква политичка активност која би можела да ја компромитира нивната независност и да ја наруши сликата за непристрасноста.⁵⁶

Слични одредби содржи и **Препораката бр. (2010)12⁵⁷** на Комитетот на министрите на Совет на Европа за судиите: независност, ефикасност и одговорност во поглавата VII и

⁵⁶ Коментар на Бенгалорските начела за судско поведење (Септември 2007) стр.83
https://www.unodc.org/documents/corruption/publications_unodc_commentary-e.pdf.

⁵⁷ Совет на Европа, Препорака бр. (2010)12 на Комитетот на министрите за судската: независност, ефикасност и одговорност CM/REC(2010)12,
https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805afb78

VIII во кои се упатува дека судиите во извршувањето на нивните активности мора да бидат водени од етички принципи на професионално поведење. Структурата на овие принципи не смее да вклучува должности кои судиите мора да ги извршуваат бидејќи во спротивно ќе бидат предмет на дисциплински мерки, туку да понудат насоки за судиите како да се однесуваат во дадени ситуации. Препораката упатува дека овие принципи мора да бидат кодифицирани во посебни кодекси за судско поведење кои би инспирирале јавна доверба во судиите и судството во целина, а судиите мора да имаат водечка улога во нивното создавање. Точка 72 од поглавјето VIII од Препораката упатува на тоа дека од најголема важност е таблица на посебни етички совети пред кои судиите може да побараат советување за нивните професионални и приватни активности. **Магна карта за судиите – фундаментални принципи усвоена во ноември 2010 година**⁵⁸ во поглавјето „Етика и принципи“ упатува дека деонтолошките принципи, кои се разликуваат од дисциплинските правила мора ги водат постапките на судиите во дадени ситуации. Правилата мора да бидат изготвени од самите судии и истите ќе бидат вклучени во курикулумот на нивната обука. Во секоја држава, статутот или основната повелба што се применува за судиите ќе ги дефинира несоодветните постапки кои можат да доведат до дисциплински санкции, како и дисциплинска постапка што мора да биде уредена со закон и да се разликува од етичката постапка.⁵⁹ Судиите ќе бидат кривично одговорни за кривични дела сторени надвор од вршење на нивната судиска функција, меѓутоа кривичната одговорност нема да му се изрече на судиите за ненамерни пропусти во извршувањето на нивните функции. За секоја повреда мора да постои соодветен систем на жалба пред повисоко тело.

Од краткиот опис на овие клучни документи, јасно е дека телата на Советот на Европа, во својот напор да ја поддржат и промовираат демократијата, човековите права и владеењето на правото, ја потврдуваат важноста и улогата на судиите кои треба да ги исполнат очекувањата на општеството. Овие очекувања се признати во рамката на СЕ и затоа Комитетот на министри и ССЈЕ голема важност и придаваат на етичките кодекси за судиите и обвинителите во Препораката 2010 (12). Како што е приложено погоре, а во врска со прашањето за судската етика, Мислењето бр. 3 на ССЈЕ, конкретно зема позитивен пристап нагласувајќи ги суштинските вредности на работата на судијата, вредностите кои се својствени за секој судија во неговиот професионален и приватен живот и важноста на судијата да одговори на очекувањата на јавноста. Постои уште еден важен аспект за прашањето на судската етика: потребата на судиите постојано да бидат свесни за обврските што ги обврзуваат и за фактот дека, следејќи ги принципите и вредностите што ги создаваат самите судии, имицот на правдата и довербата на јавноста во правниот систем на земјата се подобрува паралелно. Нема потреба дополнително да се елаборира како довербата на јавноста е од суштинско значење за правилното функционирање на судството. Од документите на Советот на Европа наведени погоре, можеме да заклучиме дека етичките принципи треба да се гледаат како цели и вредности што треба да ги постигне секој судија. Во овој контекст,

⁵⁸ Европска повелба за правата на судиите (Магна Карта за судии), Совет на Европа, <https://rm.coe.int/16807473ef>

⁵⁹ Дополнително во: Опционален протокол на меѓународниот пак за граѓански и политички права, Генерално собрание на ООН, 1996 година, <https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%20999/volume-999-i-14668-english.pdf>

важно е да се истакне дека системот на оценување на однесувањето на судиите во однос на прифатените етички правила и принципи мора целосно да се одвои од системот на дисциплинска одговорност на судиите, не само во постапките, туку и кога тоа се поставува прашањето за телата кои се овластени да утврдат такво несоодветно однесување. ССЈЕ признава дека може да има преклопување помеѓу прекршување на етичките принципи и дисциплинска одговорност како што е изрично наведено во Мислење бр.3, став 48, но цврсто заема став дека "принципите на однесување треба да останат независни од дисциплинските правила на судиите во чувството дека неуспехот да се почитува еден од таквите принципи само по себе не треба да претставува дисциплинска повреда или граѓанско или кривично дело".⁶⁰ Важно и принципите на професионално однесување да бидат изготвени од самите судии. Таквиот документ треба да биде саморегулиран инструмент што го создава самата судска власт, овозможувајќи му на правосудниот орган да го стекне легитимноста со работење во рамките на општо прифатените етички стандарди. Етичките стандарди не треба да се доставуваат пред широка консултација која е организирана меѓу судиите со водечка улога на Врховниот суд, Судски совет туку само од националните здруженијата на судиите согласно одредбата во став 29 и 48 од Мислење бр.3.

Судската етика генерално може да се препознае како обезбедување на независност, непристрасност и интегритет на судовите и судиите, кои отсекогаш биле признаени како суштински вредности во едно демократско општество, како што реално се очекува од судството. Правдата е основен предуслов за развојот на државно управување, политика, економија, наука, благосостојба итн. Специфичната природа на администрирање правда, нејзината сензитивност и сложеност мора да биде земена предвид. За јавноста, владеењето на процедуралната правда не е помалку важно од материјалната правда, бидејќи правдата може да се сфати како форма на човечка свест. Европскиот суд за човекови права истакна дека правдата не само што треба да се направи, исто така мора да се види дека се прави.⁶¹ Треба да се напомене дека убедливата и веродостојна практика на судиите е од огромна важност за конечна ефикасност во спроведувањето на правдата.⁶² Затоа, судската етика која ги воспоставува и ги обезбедува принципите на професионално однесување на судиите треба да ги подигне специфичните цели во различни делови на активностите на судиите. Консултативниот совет на европските судии изјави дека "довербата во правниот систем е уште поважна во поглед на зголемената глобализација на споровите и широката циркулација на пресудите. Понатаму, во една држава регулирана со владеењето на правото, јавноста има право да очекува да се утврдат општите принципи, компатибилни со поимот фер судење и гарантирање на основните права. Обврските на судиите се воспоставени со цел да се гарантира нивната непристрасност

⁶⁰ Мислење бр.3 (CCJE(2002) OP3: „Принципи и правила за професионалното поведение на судиите, етика, несоодветно однесување и непристрасност“, Консултативен совет на европските судии, Совет на Европа – Стразбур. <https://www.coe.int/en/web/ccje/ccje-opinions-and-magna-carta>

⁶¹ Mayne, Greg. "Judicial integrity: the accountability gap and the Bangalore Principles." Global Corruption Report (2007): 40–44 // <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un-dpadm/unpan045153.pdf>

⁶² Schultz, Jessica. "The UNCAC and judicial corruption: Requirements and avenues for reform." Anti-Corruption Resource Centre (2009) // <http://www.u4.no/publications/the-uncac-and-judicial-corruption-requirements-and-avenues-for-reform/>. Дополнително кај: Terhechte, Jörg Philipp. "Judicial Ethics for a Global Judiciary – How Judicial Networks create their own codes of conduct." German Law Journal 10 (2009): 501–514

и ефективността на нивното дејствување. "Развојот на етичките правила и стандардите за правда е признаен како една од мерките за борба против корупцијата со спроведување на член 11 од Конвенцијата на Обединетите нации против корупцијата и зголемување на ефикасноста на судовите и намалување на иницијативите и можностите за судска корупција.

5. Меѓународни стандарди за етичка vs. дисциплинска одговорност на судиите – концепциски разлики

Изминатите неколку години, Здружението на судиите на Република Северна Македонија активно работи на прашања од суштинско значење за зајакнување на независноста и ефикасноста на судството, особено на прашањата поврзани со дисциплинската одговорност на судиите постапката и критериумите за следење и оценување на работата на судиите. Овие активности и проекти беа имплементирани во соработка со Амбасадата на Кралството Холандија во Република Северна Македонија, Амбасадата на Соединетите Американски Држави во Република Северна Македонија, Делегацијата на Европската Унија во Република Северна Македонија, како и ОБСЕ Мисијата во Скопје, а од домашните институции министерството за правда на Република Северна Македонија, сите судови со општа надлежност, четирите апелациони судови и Врховниот суд на Република Северна Македонија. Преку овие активности се етаблира првичниот концепт за етичка и дисциплинска одговорност на судиите – преку проектите со учество на судиите се изготвија конкретни предлози за унапредување на системот за оцена на работата на судиите, постапката за дисциплинска одговорност на судиите и постапката за утврдување на нестручно и несовесно вршење на судската функција. Нормите на судската етика можат да се најдат и во националните правни системи и во документите на различни меѓународни организации. Таа е воспоставена со принципите на меко право односно Soft Law, како и со обврзувачки норми на законски решенија. Судската етика е највисока уставна етика, бидејќи ги содржи главните принципи на судското однесување (независност, непристрасност, интегритет, еднаквост итн.) кои се правни принципи утврдени во уставите на различни европски земји. Во земјите со статус на држава според владеењето на правото, тоа е особено значајно бидејќи суштинските вредности на судската етика се предуслов за овој уставен принцип. Во многу европски земји, очекувањата за професионална и чувствителна правда во општеството отсекогаш биле прашање од големо значење. Но, тоа стана уште поважно за време на социјалните и економските недостатоци кои го зголемија бројот на социјални конфликти. Како резултат на тоа, судовите се соочуваат со мисијата не само за решавање на голем број спорови, туку и за одлучување за многу чувствителни социјални прашања, кои бараат не само правен професионализам, добро познавање на меѓународната судска практика за прашањата поврзани со човековите права, туку и прекумерна работа различни области кои се регулирани со закон. Правилното однесување во согласност со судската етика им помага на судиите успешно да ги надминат овие предизвици. Затоа, целта на оваа анализа на судската етика и очекуваниот конечен исход е да се открие сегашната ситуација и како компаративна студија да се изнајдат заеднички принципи кои би можеле да помогнат за идните случувања и практичната примена на етиката во судството. Ова е уште поважно за судската етика, бидејќи недоразбирањето на

нејзината природа може да доведе до сериозни конфузии и антагонистички резултати, или уште полошо, повреда на судската независност.

5.1. Дисциплинска одговорност на судиите

Последица на власта и довербата доделени на судиите од страна на општеството е постоење на потребата на инструмент кој ќе ги одржува судиите одговорни и ќе овозможи дури и нивно отстранување од службата во случаи на грешки во однесувањето, меѓутоа грешки од таков степен што го оправдуваат ирекувањето на оваа мерка. Потребата за препознавање на таквата одговорност произлегува од потребата да се заштитат судската независност и непристрасност, како и слободата од несоодветен надворешен или внатрешен притисок. Меѓутоа согласно Мислењето бр.3 на Консултативниот совет на европските судии потребно е да се разграничи етичката одговорност *vis a vis* дисциплинската одговорност на судиите. Во таа насока европските документи за независност и етика на судиите упатуваат дека одговорност треба да се разгледува од аспект на три призми: кривична, граѓанска и дисциплинска одговорност на судиите. Кон **кривичната одговорност** на судиите начелата поаѓаат во суштинска одбрана на независното донесување на одлука од страна на судијата. Тоа значи дека судиите кои во вршењето на својата функција ќе сторат дело кое под било кои околности се смета за кривично дело не можат да се повикаат на имунитет како во обичните кривични процеси.⁶³ Во одредени земји дури и добронамерните судски пропусти можат да претставуваат кривично дело. Во Шведска и во Австрија судиите може да бидат казнети во одредени случаи на голем степен на небрежност при одлучувањето. Другите законски решенија за судовите во позитивната практика не ја исклучуваат целосно кривичната одговорност на судиите за сторување ненамерен пропуст во вршењето на нивните функции. Консултативниот совет на европските судии смета дека не е прифатливо воведувањето на таква одговорност на судиите и не треба тоа воведување да биде охрабрено и со етичките кодекс. Односно одлуките за етичка одговорност на судиите не смеат да се поистоветат со одлуките за дисциплинска одговорност на судиите.⁶⁴ Препораката на Совет на Европа (94)12⁶⁵ упатува на тоа дека судиите не би требало да работат под закана на финансиска казна или пак затворска казна – при што постоењето на истите би значело негативно влијание врз квалитетот на неговата пресуда и правораздавањето. Во однос на **граѓанската одговорност на судиите** битни одредби кои се наоѓаат во модерните европски законски решенија се содржани во Мислењето бр. 3 на КСЕС во кое во точка 53 за наметнувањето на лична граѓанска одговорност на судиите за последиците од погрешно одлучување или за други пропусти сторени во постапката – кривична или граѓанска. Како општо начело сдијата, лично треба да ужива апсолутна слобода во поглед на одговорноста и во однос на обвинувањата кои се насочени спрема него, а директно се однесуваат во вршењето на судската функција. Судските грешки без оглед на тоа дали се поврзани со примена на материјалното или процесното право или со

⁶³ Кодекс на судска етика на Болоња и Милан(2015) // <http://www.jiwp.org/#!global-code-of-judicial-ethics/c1dnr>.

⁶⁴ The Cambridge Dictionary of Philosophy. 2nd edition. Cambridge University Press 1995, 1999. Бангалорските начела на судско однесување (2002) // http://www.unodc.org/pdf/crime/corruption/judicial_group/Bangalore_principles.pdf.

⁶⁵ Препорака Бр. (94)12 за независноста, ефикасноста и улогата на судиите, Совет на Европа

оценката на доказите, би требало да се расчистуваат во редовна постапка на жалба согласно одредбите од членот 6 на Европската конвенција за човекови права.

Меѓутоа постојат позитивни законски решенија и пропси во европските земји во кои судијата може да биде субјект на граѓанска одговорност за тешки грешки во одлучувањето или други големи пропусти, особено на ниво на држава во случаи кога незадоволната странка од граѓанската постапка се здобил со право на надомест од државата. Кон тоа пример може да се наведе во Чешка, каде државата може да се смета за одговорна за штета причинета со незаконска одлука на судијата или погрешно судско постапување, но таа може да бара оштета од судијата доколку грешката во пресудувањето се утврди во кривична или дисциплинска постапка. Во Италија државата може под одредени околности да бара надомест од судијата за кој е утврдено дека е одговорен за намерна измама или за голем степен на небрежност при одлучувањето, што во тој случај претставува предмет на потенцијално ограничување на одговорноста.

Европската повелба за статусот на судиите кон тоа наметнува одредби за можноста на прибегнување кон постапки од оваа природа односно постапки за граѓанска одговорност на судијата, спомнати во став. 2 точка 5, треба обезбедување на согласност од страна на независен орган на судии – најчесто судскиот совет, што е во согласност во Мислењето бр.1 на Консултативниот совет на европските судии. Во ставот 5, точка 2 од Повелбата се истакнува потребата за ограничување на граѓанската одговорност на судиите на следните основи; (1) надомест на државата во изгубен спор; (2) Небрежност во работењето и извршувањето на функцијата; (3) Барање на согласност од независно тело на судиите – судскиот совет. Кон овие точки на Повелбата ставот на стручна судска јавност е поделен, меѓутоа заклучоците на еѓународното здружение на судиите се во насока на детално објаснување и појаснување на секоја од овие точки. Имено примената на концепти како што е небрежноста во работењето и извршувањето на функцијата во практиката е секогш тешка.⁶⁶ Доколку постои можност државата да бара отштета за изгубен спор, тогаш судијата што пресудувал во тој конкретен предмет ќе биде субјект на негативни притисоци.⁶⁷ Во таа насока се препорачува дека судијата не смее да биде изложен на лична одговорност при работењето и извршувањето на неговата функција. Во однос на **дисциплинската одговорност** на судиите битно е да се напомени дека сите правни системи имаа потреба од одредена форма на дисциплински систем, иако е очигледно дека потребата за ваков систем подиректно се чувствува во едни земји наспрема други. Меѓународните стандарди во овој сегмент упатуваат на неколку конститутивни елементи на дисциплинската одговорност на судиите и тоа: Поведение; Надележен орган за спроведување; Надлежен орган за определување на дисциплинските мерки и Санкции – вид и висина. Овие конститутивни елементи треба да бидат целосно исполнети за да може да се предвиди дисциплинска одговорност против судија. Имено професионалните стандарди кои се предмет на овој вид на одговорност ја презентираат најдобрата практика која судиите треба да ја развиваат и кон која треба да се стремат. Со цел за да постои дисциплинска постапка – грешките во професионалното поведени

⁶⁶ Европска повелба за правата на судиите (Магна Карта за судии), Совет на Европа, <https://rm.coe.int/16807473ef>

⁶⁷ Мислење бр.3 (CCJE(2002) ОРЗ: „Принципи и правила за професионалното поведение на судиите, етика, несоодветно однесување и непристрасност“, Консултативен совет на европските судии, Совет на Европа – Стразбур. <https://www.coe.int/en/web/ccje/ccje-opinions-and-magna-carta>

на судијата треба да бидат од природа на значајно повредување на метеријалните или процесните стандарди за правично судење или фер постапка. Прекршувањето на професионалните стандарди се смета како првична претпоставка за дисциплинската одговорност. Професионалните стандарди се сотовен дел на етичките кодекси и стандарди за судско однесување кои дополнително произлегуваат од меѓународните и регионалните инструменти за независност на судството и непристрасност кон работењето на судиите. Кон тоа во некои европски земи се воспоставени одвоени системи кои се обидуваат да ги регулираат или применуваат професионалните стандарди. Во Словенија – пропустот а применувањето на професионалните стандарди може да повелече санкција пред „Судот на честа“ во рамките на словенското Здружение на судиите, а не пред дисциплински орган на сускиот совет. Во Чешка – за непочитување на професионалните стандарди судијата може само да биде исклучен од „Судиската унија“ што е извор на овие начела и тело – конгрес кој го донесува Судскиот етички кодекс на Чешка.

Понатаму во однос на надлежниот орган за спроведување на дисциплинската постапка против судија, битно е да се специфицира кое поведени конкретно ќе придонесе за активирање на оваа постапка. Компаративната практика и приод кон ова прашање укажува дека одредени земји прават обиди детално да ги специфицираат сите поведенија кои можат да се подведат како основ за дисциплинска одговорност на судиите во постапката која ќе резултира со одредена санкција. Оттаму турскиот закон за судии и обвинители прави градација на престапи со градација на санкции – што значи дека како што престапот е помал така санкцијата е помала и обратно. Словенскиот закон за судови го применува општото начело на немање санкција без закон односно *nullum poena sine lege* преку спецификација на 27 категории на дисциплински прекршоци. Од тој аспект битна е Препораката (94)12⁶⁸ и ставот 60 од Мислењето бр.1 на консултативниот совет на европските судии. Имено согласно препораката (94)12 на Совет на Европа се сугерира определување на прецизни основи за поведување на дисциплински постапки дефинирани со прецизни законски термини, во согласност со европските начела на праведно судско поведење. Ставот 60 од Мислењето бр. 1 на Консултативниот совет се однесува баш на законското дефинирање на причините за поведување на дисциплинска одговорност.⁶⁹ Меѓутоа позитивната практика во земјите укажува дека причините за поведување на дисциплинска постапка се општо наведени.⁷⁰

Третата компонента што ја сочинува содржината на дисциплинската постапка е поведување – односно кој надлежен орган ја поведува. Во некои држави тоа е министерството за правда во други држави е независното тело на судиите (судскиот совет), репрезентативните здруженија на судии или обвинители, дури и самите судии. Во Франција е претседателот на Апелациониот суд, во Англија е Лордот Канцелар заедно со Лордот Претседател на Високиот суд. Меѓутоа, независно од поведувањето на постапката меѓународните стандарди упатуваат на предвидување на правото на жалба. Лицата субјект на дисциплинска постапка согласно основните начела од Европска

⁶⁸ Препорака Бр. (94)12 за независноста, ефикасноста и улогата на судиите, Совет на Европа

⁶⁹ Мислење бр.1 (CCJE(2001) OP1: „Стандарди во однос на независноста на судството и немобилноста на судиите“, Консултативен совет на европските судии, Совет на Европа – Стразбур.

<https://www.coe.int/en/web/ccje/ccje-opinions-and-magna-carta>

⁷⁰ Европска повелба за правата на судиите (Магна Карта за судии), Совет на Европа,

<https://rm.coe.int/16807473ef>

повелба на судиите и Европската конвенција за човекови права – членот 6 имаат право на жалба и право на транспарентно сослушување. Препораките во оваа област се насочуваат кон определување на независно судско тело (судски совети) кои би имале компетенција и надлежност да постапуваат во дисциплински постапки, како и второстепен орган кој би одлучувал по жалба на одлуките на независното судско тело. Препораката бр.3 на Консултативниот совет на европските судии упатува дека постапката мора да биде строго формализирана.

Четвртата компонента на дисциплинската постапка е определувањето на дисциплинските постапки и распонот на лица спрема кои таа постапка ќе се однесува. Имено тука важни се одредбите на Општите начела на ОН за дисциплината, суспензијата и отстранувањето на судии и јавни обвинители. Имено начелата упатуваат дека дисциплинската процедура мора да биде фер и транспарентна со право на поднесување на ефикасен правен лек. Членот 20 од начелата упатува дека *„одлуките во дисциплинска постапка треба да бидат предмет на независно преиспитување“*. Понатаму во Препораката на Советот на Европа (94)12 се препорачува дисциплинските мерки да се донесуваат од специјално надлежно тело кое е повисок судски орган или независно тело на судиите, при што постапката пред ова тело ќе биде уредена согласно членот 6. ст.1 од ЕКЧП.⁷¹ Во однос на санкциите кои треба да се употребат при завршувањето на дисциплинската постапка – Европската повелба за статусот на судиите во членот 5 наведува дека санкцијата мора да биде во согласност со начелото на пропорционалност и санкцијата мора да биде идентификувана, а не арбитрена – уредена со закон и постапка.

5.2. Етичка одговорност на судиите

Етичките принципи ги одразуваат основните вредности на судството и обезбедуваат основни претпоставки за однесувањето на судот и на индивидуалните судии во вршење на нивната функција. Етиката значи намера да се направи добро, со цел на општото добро во остварувањето на задачата. Тоа е процес и не е статична материја. Етичките принципи ги отелотворуваат уставните и законските обврски на судиите и ги опишуваат начините на кои тие мора да се менаџираат.⁷² Покрај тоа принципите ги поставуваат стандардите за професионална активност за судиите и ги опишуваат главните карактеристики на професионален судија - каков треба да биде. Тие јасно им го објаснуваат на јавноста начинот на кој се спроведува правдата, барајќи доверба за судиите во поединечни случаи и за судовите и судството во целина. Систематската конструкција на етичките норми е едно од главните прашања со кои се соочуваат земјите при воспоставувањето документи за судската етика. Како што беше нагласено - Бангалорските принципи за судско однесување презентирани по преамбулата, вклучуваат шест главни принципи на судско поведение: независност; непристрасност; интегритет; пристојност; еднаквост; компетентност и внимателност.

⁷¹ Опционален протокол на меѓународниот пак за граѓански и политички права, Генерално собрание на ООН, 1996 година, <https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%20999/volume-999-i-14668-english.pdf>.

⁷² Харис О'Бојл, Мајкал колин, (2009): Право на Европската конвенција за човекови права – второ издание, Скопје.

Компаративната студија за европските практики прикажана подолу открива разлики во висината и содржината на одделни принципи кои се изразени во кодекси или други документи и стандарди на судската етика. Кон тоа, науката за судска независност и етика бара постојано и континуирано компаративно истражување, бидејќи постојаното зголемување на новите судски етички дилеми доведува до обновливи содржини и принципи во веќе постоечки кодекси за постапување. Во оваа Анализа, авторите ја поставуваат целта за изготвување на сеопфатна листа на принципи на судска етика која им овозможува на креаторите на политиките за судска етика да ги тестираат позитивните законски решенија и прописи и да ги подобрат во насока на правните реформи.⁷³ Судиската етика се дефинира во два дела и тоа: професионална етика и применета етика на судиите и има пресудно значење во спроведувањето на правдата и добива се повеќе и повеќе внимание како домен на компаративни и интердисциплинарни (особено со оглед на областа на правото, политиката и менаџирањето со судовите) научни истражувања. Консултативниот совет на европските судии во Мислењето бр. 3 истакнува дека етичките аспекти на однесување на судиите треба да се дискутира за различни причини. Методите што се користат при решавањето на споровите секогаш треба да ја инспирираат довербата. Овластувањата доверена на судиите е тесно поврзана со вредностите правда, вистина и слобода. Стандардите на однесување кои се однесуваат на судиите се последица на овие вредности и предуслов за доверба во правораздавањето и вршењето на судската функција. Научните дилеми за етиката на судиите се утврдени од страна на фактот дека тоа се смета за етика на третиот столб од државната власт. Етички дилеми со судски карактер се јавуваат многу често поради доделување на посебна моќ и функција на судиите. Комплексноста на судиската етика е утврдена од страна на судиите односно преку специфични уставен статус, нивниот имунитет и потреба од заштита, како и од страна на широк опсег на вредности, својата чувствителност и разновидност. Во тој аспект, Европската мрежа на Судски совети зазема став дека очекувањата на јавноста за судството предизвикаа потреба да размислуваат за прашањето на судската етика и јасно дефинирање на етичката одговорност на судиите. Во европските општества, улогата на судијата еволуираше: тоа веќе не е ограничена да биде "гласноговорник на законот туку до одреден степен и творец на законот и кој има потреба од етички и јасно дефинирани правила на игра во согласност со оваа еволуција.

Меѓутоа од она што е јасно дефинирано во текстот на меѓународните документи за гарантирање на судската независност, самостојност и непристрасност е разлика меѓу етичката постапка и дисциплинската постапка за судиите. Од горе јасно произлегува дека треба да има посебни дефинирани правила и исполнување на услови за започнување на дисциплинска постапка против судија и за истата треба да има јасно дефинирани казни основни како и пропорционални казни. Етичката одговорност на судиите согласно точките 72, 73 и 74 од Мислењето бр. 3 на Консултативниот совет на Европските судии е администрирана од страна на самите судии преку независно судско тело за етика кое е одговорно за спроведување на Кодексот и стандардите за судска етика. Од тоа произлегува дека државите се должни да етаблираат вакви тела со етичка надлежност од советодавен карактер кои би ги упатувале судиите за можни прекршоци во поглед на етичките стандарди предвидени во Кодексот. Телата за етика треба да бидат формирани во рамки на Врховниот суд или Здружението на судиите во

⁷³ International Principles of Independence and Accountability of Judges and Prosecutors, (2004) > a Practitioner Guide Series no.1, International Commission of Jurists, Geneva Switzerland.

државите и истите посочуваат на конкретни и апстрактни однесувања и поведение на судиите.

6. Позитивни искуства и практики во европските законодавства со фокус на холандските искуства и практики за судска етика

Во повеќето европски земји, со неколку исклучоци (Грузија, Ерменија и Азербејџан), презентацијата на начелата на судската етика е групирана според централните атрибути на судиите: независност, непристрасност, интегритет, посветеност и хуманизам. Секој од овие атрибути, дефиниран во општи термини, обично се дели на принципи на широка содржина, кои пак се предмет на научни коментари и елаборати кои го поддржуваат подобро разбирање на нивното значење и практичното спроведување. Овие коментари, кои во основа служат како оперативен документ треба да се ажурираат и да се прошират при примената на судските етички кодекси во практиката. При екстензивно толкување од телеолошка страна кодексите на етика не се ограничени на индивидуалните атрибути на судиите. Единствената природа на судиите, како што е наведено во поголемиот дел од националните уставни закони, доведува до колективен ентитет претежно во дадена држава дефиниран како Судство кое е застапувано од Врховниот суд, Здружението на судии и независни судски тела како Судските совети. Поради оваа причина, индивидуалната судска активност видлива во општеството не е само збир на поединечни акти на судиите во предметите што се постапува или во јавноста, туку нивната колективна застапеност и интервенција во дефинирањето и извршувањето на јавните политики во дистрибуирањето на етичка правда. Дилема на научно стручни расправи е прашањето дали судиите треба да се занимаваат со етички прашања имајќи предвид дека Уставот или законите се доволни за регулирање на должностите и положбата на судиите и тие обезбедуваат доволна гаранција дека судиите се независни, непристрасни и обврзани само со закони, правда и сопствено чувство за праведност и правда. Принципот на поделба на власта го уредува судството да биде трет независен столб на државната власт. Овој принцип, од една страна, ги става судиите како дел од една од државните јавни служби, а од друга страна, на судиите им дава посебна позиција различна од онаа на другите државни службеници. Судијата, поради положбата на судството како трета еднаква сила, мора да биде постојано и во сите ситуации свесен за своите должности и постојано отворен за средината кој го опкружува. Несомнено, Уставот и законите се примарен извор на гаранции за судијата да биде независен. Тие се извори на заштита од надворешни и внатрешни негативни влијанија, бидејќи без независност, судиите не можат да ја извршат својата функција во општеството. Сепак, од судиите како носители на третата власт се очекува повеќе.⁷⁴ Чувството на судиите за нивната сопствена независност и соодветната слика која ја проектираат кон општеството не може да се стекне однадвор, само од законите и прописите. Тоа подеднакво мора да потекнува од самите судии. Како ќе биде изразена личната независност на судијата - тоа е нешто што секој судија мора да одговори според неговиот систем на вредности и идеали. Во овој поглед, законските решенија би можеле да бидат од некоја помош како општо чувство на вредности споделени во општеството. Сепак за модерното

⁷⁴ Харис О'Бојл, Мајкал колин, (2009): Право на Европската конвенција за човекови права – второ издание, Скопје.

судство овие стојалишта не се доволни, особено кога глобалниот развој на човечкото општество создава се повеќе и повеќе предизвици за вредностите што постоеле со векови. Затоа, судиите треба да имаат професионална етика која ќе ги разликува од обичните правни експерти. Законите и прописите создаваат само иницијална рамка. Оваа рамка треба да биде сочинета од вредности кои треба да се разберат и да се применат за соодветна ситуација, под влијание на околностите на одреден случај, но исто така и од личното разбирање и ставови на судијата. Етичкото однесување е резултат на личната евалуација на конкретната ситуација и се заснова на слободната волја на инволвираното лице. Мора да се нагласи дека има многу прашања на кои ќе биде невозможно да се даде точен одговор.⁷⁵ Ова е причината поради која повеќето судии одлучија да не даваат точни дефиниции за обврските и должностите на судиите, туку, напротив, да ги дефинираат вредностите кои го карактеризираат одговорниот и чесниот судија. Повеќето од кодексите се повеќе компендиум на вредности отколку затворена листа која дава одговори на секоја етичка дилема што може да се појави во животот на судијата. Затоа секогаш треба да се има предвид дека европското судство не ги смета кодексите за етика како прирачници, туку повеќе како прирачници за тоа како да преземат критички пристап кон какво било дејствие или однесување на судија општо.⁷⁶

Низ Европската практика најчесто споменатите принципи во етичките кодекси (исклучоци се оние кодови кои се состојат од детални правила, обично изразени со инструкции слични на "судијата мора" или "судија треба или не треба") се независност, непристрасност, интегритет, еднаквост, компетентност и трудољубивост. Иако оваа Анализа нема за цел да обезбеди сеопфатен преглед на сите кодекси за судска етика во европските земји, може да се забележи дека во повеќето случаи начелата наведени се чести и најчесто се опишуваат на слични начини. Како резултат на тоа, читателот може да најде во прилозите на оваа публикација. Карактеристично за судските кодекси на земјите членки на Советот на Европа е што сите имаат заеднички слични принципи кои се сметаат за основни вредности за сите судии. Исто така како илустрација, се спомнуваат примери за судството кои има поинаков пристап во создавањето кодекси на етика; оние кои посветија поголемо внимание на формулирањето на строгите правила и обврските на судиите отколку на општите принципи. **Францускиот "Компендиум на етичките обврски на судството"** беше усвоен од францускиот парламент. Кодексот на некој начин дефинира листа на обврски за судиите, но не воспоставува фиксна листа на правила без можност за дополнување од различни интеракции во различни ситуации. Ваквиот пристап му дава на судството можност за понатамошен развој на овој документ.

Целта на францускиот судски етички кодекс е на најдобар начин рефлектирана во предговорот: *"Преку и над овие кардинални вредности, амбицијата за етика за судството е да се воспостават референци за исполнување на функција која е деликатна во извршувањето и суштинска за избалансирано општество. Професионалното однесување на членовите на судството не може да се остави по сопствена дискреција. Тоа е регулирано со закон и мора да соодејствува со етичките барања на нивната функција во рамки на третата државна власт, кои се наведени во*

⁷⁵ Krapac, Davor, (2005), Institucionalni okviri za neovisnost sudstva u Republici Hrvatskoj, Zagreb.

⁷⁶ Omejec, Jasna, (2014): Konvencija za zastitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Evropskog suda za ljudskih prava, Strazborshki acquis Drugo izdanje, Zagreb.

овој Кодекс на етика." Кодексот понатаму опфаќа шест главни принципи, објаснувајќи го значењето на секоја од нив и примената на овие принципи во различни ситуации. Принципите во кодот се независност, непристрасност, интегритет, строго почитување на законските решенија на судството.⁷⁷

Португалскиот Кодекс на судска етика е усвоен од страна на Здружението на судии и е именуван како *"Заклетва на етичките принципи за квалитет и одговорност на португалските судии"*. Главната идеја за развој на Етичкиот кодекс е изразена во предговорот: "Во време кога речиси сè е ефемерно и во состојба на криза, португалските судии ги прифаќаат вредностите својствени на етиката на судијата како најдрагоцен принцип и најбезбеден пат и најдобар кредибилитет". Ова значи дека португалските судии, исто така, сакаат да ја прифатат улогата на чувари на вредностите и принципите сумирани во оваа зајакнување за етика, насочени кон обезбедување на правата, слободите и основните гаранции на граѓаните во соодветната администрација на правдата ". Етичкиот кодекс ги вклучува и објаснува принципите како: независност, непристрасност, интегритет, хуманизам, трудољубивост и судска асоцијација. Секој од овие принципи е дефиниран во Кодексот, потоа елаборирани се главните елементи на наведените принципи, и на крајот елементите на секој принцип се коментираат. **Естонскиот Кодекс за судска етика**⁷⁸ од 2004 година поаѓа од истите начела на праведност и одговорно извршување на судската функција во правораздавањето. Акцентот овој кодекс го става на разграничувањето меѓу етиката и дисциплинската одговорност на судијата Тој го донесува посебно тело кое е составено од сите судии во Естонија, меѓутоа нема облигаторен карактер за судиите, туку како референтен консултативен карактер за двојба за одредено поведение на судијата во професионалниот или приватниот живот. Со воспоставувањето на Етичкиот кодекс во 2004 година, естонските судии ги воспоставија примарни начела и тоа: 1) имајќи предвид дека непристрасноста, независноста и интегритетот на судиите безусловно се гарантираат во владеењето на правото; 2) со оглед на тоа Естонија мора да ги почитува принципите на правично судење и практиката на добро однесување на судиите и правните традиции развиени во светот; 3) свесни за потребата да се исполнат стандардите поставени на активностите и барањата за квалификација на судиите; 4) имајќи предвид дека судиите имаат централна улога во заштитата на демократијата и правниот поредок; 5) имајќи предвид дека високото професионално ниво и беспрекорно однесување на судиите претставуваат состојба и гаранција за висок авторитет на судот и спроведување на правдата; 6) судската функција што овластува судиите да одлучуваат за животот и слободата, правата, обврските и имотот на луѓето; 7) имајќи предвид дека мисијата на судовите е да им служи на граѓанството; и 8) свесни за високата морална и законска одговорност на судиите.⁷⁹ Овие социјални и политички предуслови за кодифицирана судска етика во Естонија се многу различни од ситуацијата со донесувањето на судскиот етички кодекс во Данска десет години подоцна. Во **Данска**, усвојувајќи водечки етички принципи за судиите во 2014 година, данското здружение на судиите само посветуваше внимание на фактот дека данските судови уживаат највисок степен на доверба меѓу населението, кое е неопходно во едно демократско општество. Затоа, за да се осигури ова тврдење, од аспект на препораката на Советот на Европа R (2010) 12 од 17 ноември 2010 година за независноста,

⁷⁷ Коментар на бангалорските принципи за судско однесување (септември 2007 година) // https://www.unodc.org/documents/corruption/publications_unodc_commentary-e.pdf.

⁷⁸ Кодекс на етика на судиите на Естонија. Судски совет (2004) // <http://www.nc.ee/?id=682>.

⁷⁹ Ibid стр 21.

ефикасноста и одговорноста на судиите, здружението одлучи да ги кодифицира водечките етички принципи за судиите. Принципите се кодификација на оние што веќе се применуваат за судиите и тие се додаток на општите правила на законските решенија од областа на судството во однос за прашања на судовите и судиите. Принципите не ги повторуваат правилата кои воопшто веќе се наметнати со закон.⁸⁰ Слично на Данска, етичките принципи за норвешките судии усвоени во 2011 година во **Норвешка** имаат за цел да го промовираат таквото однесување меѓу судиите што генерира и ја зголемува јавната доверба во судовите и судските одлуки. Принципите, исто така, служат како извор на информации за судиите и странките за она што се смета за правилно однесување на судиите.⁸¹ На исто рамниште е **финскиот** кодекс за судска етика кој е донесен во 2012 година од Унијата на судии на Финска. Ги содржи истите судски вредности на непристрасност во правораздавањето и независот при одлучувањето, меѓутоа има карактер на консултативен документ и не претставува основ за дисциплинска казна на судиите.⁸² **Шведска** со донесување на документот "Добра судска практика: принципи и прашања" има за цел да им даде на претседателите на судовите насоки кон прашањата за етичките дилеми и проблемите со кои се соочуваат во нивната секојдневна работа. Тоа може да му помогне на судијата да дејствува на таков начин што довербата на општата јавност во судиите, судовите и нивните пресуди се потврдуваат и се засилуваат. Документот, исто така, може да и овозможи на пошироката јавност суштински информации за ставовите на судиите за основните етички принципи и актуелни прашања.⁸³ Друга цел на овој код е да се користи во контекст на обуката и да придонесе за лично размислување, обезбедувајќи дискусии помеѓу судиите во врска со добрата судска практика да се одржат во живот. Согласно примерот на францускиот кодекс за судска етика, **грчкиот** кодекс за судска етика го донесува Парламентот.⁸⁴ Кодексот понатаму опфаќа дванаесет главни принципи, објаснувајќи го значењето на секоја од нив и примената на овие принципи во различни ситуации при правораздавањето. **Литванскиот** кодекс за судска етика ги содржи принципите на независност, непристрасност, интегритет, строго почитување на законските решенија на судството. Тој е донесен од конгресот на судиите при Здружението на судии на Литванија и е задолжително применлив со обврзувачки карактер.⁸⁵ Развојот на етичките вредности е нагласен во Етичкиот кодекс на судството на **Малта** за 2004 година. Овој кодекс ја поставува основата на етички начела за судиите да имаат Етички кодекс кој го регулира нивното однесување и им обезбедува насоки кои изрично ги потврдуваат вредностите за судската етика во насока на зајакнување на судската независност. Овие вредности се достапни за јавноста за со цел се зајакне довербата во спроведувањето на правдата. Се нагласува дека довербата не може да се одржува и да се зајакне доколку членовите на судството не се придржуваат

⁸⁰ Етички принципи за судии. Здружение на судии на Данска (2014) // <http://dommerforeningen.dk/english/ethical-principles-for-judges/>.

⁸¹ Етички принципи на норвешките судии. Здружение на судии на Норвешка (2010) // <http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/CCJE/cooperation/Ethical%20principles%20Norwegian%20judges.pdf>.

⁸² Резолуција за судска етика на Европскиот суд за човекови права (Пленарна седница) (2008) // http://www.echr.coe.int/Documents/Resolution_Judicial_Ethics_ENG.pdf

⁸³ Добра судска практика и принципи. Здружение на судии на Шведска (2013) // http://www.domstol.se/Publikationer/Rapporter/god_domarsedgrundsatser_och_fragor_eng.pdf.

⁸⁴ Резолуција за судска етика на Европскиот суд за човекови права (Пленарна седница) (2008) // http://www.echr.coe.int/Documents/Resolution_Judicial_Ethics_ENG.pdf.

⁸⁵ Судски кодекс на етика на Литванија. Генерален конгрес на литванските судии (2006) // http://www.judicial-ethics.umontreal.ca/en/codes%20enonces%20deonto/documents/Code_lituanie.pdf.

кон овој Кодекс.⁸⁶ **Романскиот** Деонтолошки кодекс за судии и обвинители усвоен во 2005 година ги утврдува стандардите за нивното однесување според честа и достоинството на нивната професија. Одредбите во овој кодекс претставуваат критериуми за проценка на ефикасноста на нивната активност, како и за интегритетот на судиите и обвинителите.⁸⁷ Помал приод кон судската етика е претставен во Изјавата за начелата на судската етика за **шкотското** судство усвоена во 2010 година, која дава упатства во однос на кои судиите ќе донесуваат свои одлуки. Не дава одговор на секое етичко прашање со кое судијата може да се соочи, ниту пак тоа пропишува кодекс на однесување. Таа им овозможува на владата да ја информира јавноста за принципите со кои носителите на судската функција се раководат во нивниот професионален и приватен живот.⁸⁸

Меѓутоа начинот на донесување на судските кодекси за етика, нивното дејство и применливоста во практиката варираат од држава во држава – членки на Советот на Европа. За таа цел сумирано во детален приказ подолу во овој документ се наоѓа табелата на која се прикажани различните решенија за донесување и имплементација на судските кодекси во практиката.

⁸⁶ Кодекс на судска етика на Малта. Комисија за администрација на правдата (2004) [//www.judiciarymalta.gov.mt/code-of-ethics](http://www.judiciarymalta.gov.mt/code-of-ethics).

⁸⁷ Деонтолошки кодекс на судии и обвинители. Врховен суд на Романија (2005) [//www.csm1909.ro/csm/linkuri/15_11_2005__2048_en.doc](http://www.csm1909.ro/csm/linkuri/15_11_2005__2048_en.doc).

⁸⁸ Декларација за принципите на судска етика за судиите на Шкотска (2010) <http://www.scotland-judiciary.org.uk/Upload/Documents/StatementofPrinciplesofJudicialEthicsfortheScottishJudiciary.pdf>.

ДРЖАВА	КОДЕКС ДА / НЕ	НАСЛОВ	ДОНОСИТЕЛ	ОБВРЗУВАЧКО ДЕЈСТВО	ДАТУМ НА ДОНЕСУВАЊЕ
АЛБАНИЈА	ДА	Кодекс на Судиска Етика	Усвоен од Судска Конференција на сите судии	ДА	2006
ЕРМЕНИЈА	ДА	Кодекс на Судиско однесување	Кодексот е предложен од Здружението на судиите на Ерменија и Советот на судските претседатели, а усвоен од Генералното Собрание на судиите на Ерменија	ДА	2010
АВСТРИЈА	ДА	Кодекс за судско однесување	Здружение на судиите	НЕ (само за членови на здружението)	2007
АЗЕРБЕЈЦАН	ДА	Кодекс судска етика	за Одобрен од Судскиот правен совет на Република Азербејџан	ДА	2007
БЕЛГИЈА	ДА	Етички кодекс за судско однесување	Судски Совет	НЕ	2012
ДАНСКА	ДА	Стандарди на етичко однесување	Здружение на судиите на Кралството Данска	ДА	2014

АНГЛИЈА И ВЕЛ	ДА	Кралски прирачник судско однесување	за	Група на судии определени од Крласкиот колегиум на судството	ДА	2004
ЕСТОНИЈА	ДА	Кодекс Судсиска на Естонија	на етика	Court en banc (тело составено од сите судии на Естонија)	НЕ	2004
ФИНСКА	ДА	Судиски принципи	етички	Унија на судии на финска	НЕ	2012

ФРАНЦИЈА	ДА	Колекција на судиските етички задолженија	Францускиот Парламент	ДА	2010
ГРУЗИЈА	ДА	Судски етички кодекс	Конференција на сите судии од Грузија по предлог на Високиот правен совет на Грузија	Да	2007

ГЕРМАНИЈА	ДА	Федерални стандарди за судска независност и поведени на судиите	Федералниот конгрес на Сојузна Република Германија	ДА	2004
ГРЦИЈА	ДА	Кодекс на Судска организација и статус на судиите	Парламент	ДА	1988

ИСЛАНД **НЕ**

ИТАЛИЈА	ДА	Етички кодекс на судиите и обвинителите	Здружение на судиите	на	НЕ	1994
ЛИТВАНИЈА	ДА	Кодекс на судиска етика	Конгрес на судиите	на	ДА	2006
ЛУКСЕМБУРГ	ДА	Recueil des principes déontologiques des magistrats luxembourgeois	Кодексот е изработен од работна група на судии од сите судски инстанции	е	НЕ	2013
МОЛДАВИЈА	ДА	Кодекс на професионализам, етика и однесување	Кодекс на Профеисонализам, етика и однесување одобрен од Генералното	на	ДА	2015

				собрание судиите	на		
ПОЛСКА	ДА	Колекција судиски и однесување	на принципи	Национален совет правосудството	ДА		Февруари 2003
ПОРТУГАЛИЈА	ДА	Судски етички принципи, и одговорност	Кодекс за квалитет	Здружение судиите	на	За членови на здружението	31.10.2008
РОМАНИЈА	ДА	Кодекс за судии и обвинители	на етика	Судски совет	ДА	2005	
КРАЛСТВО ХОЛАНДИЈА	ДА	Кодекс однесување судиски персонал	на на	Судски Совет и Претседатели судови соработка холандското	ДА	2010	
		Прирачник судиско однесување	за	Здружение судии NvvR	на	ДА	2011
				Холандско здружение судиите NvvR	на		
УКРАИНА	ДА	Кодекс судиска етика	на	11 конгрес	Судиски Сите судии	22.02.2013	

Краткиот опис на правната рамка на судските етички кодекси во земјите членки на Советот на Европа укажува дека донесувањето на кодексот и неговата имплементација варира од земја во земја. Краткиот приказ беше составен од 4 клучни компоненти кои се однесуваат на: 1) Постоене на етички кодекс на судии во дадена земја; 2) Доносител на кодексот за судска етика; 3) Обрзувачко дејство; 4) Коментари. Компонентите во овој приказ имаат за цел да илустрираат дека повеќето од земјите – предмет на истражувањето ги усогласуваат насоките на донесување на судски етички совети и соодветно на тоа нив ги носат и усвојуваат респектабилните здруженија на судии или конгрес на судии од друга страна, што се во насока од поглавје VII од Мислењето бр. 3 на ССЕС. Меѓутоа постојат земји каде не постојат кодекси за етичко однесување на судиите, при што прашањата за етика се оставени на слободна интерпретација од страна на судските совети. Меѓутоа постојат и земји каде кодексите за судска етика ги донесува Парламентот, врховниот суд или судскиот совет како што видовме погоре. Во однос на тоа постои жестока критика поради фактот што во нивните создавања учествуваат народни претставници, претседатели на судови, членови на судски совет, односно естаблишментот на судството, а не самите судии како што е утврдено во препораките на ООН и Совет на Европа во кои се упатува дека во создавањето на етичките правила и вредности треба да учествуваат сите судии и нивниот карактер треба да биде саморегулачки.⁸⁹ Судската етика како збир на основни принципи за статусот за судиите е утврдена во внатрешни норми на највисоко ниво во секоја европска држава. Но, не во секој правен систем судската етика е препознаена на законско ниво. Правни основи за усвојување на Кодексот на судска етика се утврдени во законите на Бугарија, Хрватска, Естонија, Италија, Литванија и Малта (во Уставот). Најчесто, законот за судовите само ги овластуваат самоуправните судски институции да го усвојат етичкиот кодекс на судиите. На пример, член 30 (1) од Законот за судски систем на Бугарија вели дека со цел да ги исполни овластувањата утврдени со Уставот, Врховниот судски совет ќе ги усвои правилата за професионална етика. Законот за судови на Хрватска наведува дека Кодексот е прифатен од Советот составен од претседатели на сите судски совети во Република Хрватска (член 107, дел 2), а Собранието е должно да го усвои кодексот на судска етика во периодот шест месеци по влегувањето во сила на законот (член 157, дел 3).⁹⁰ Членот 38 од Законот за судови на Естонија го овластува Судот да го одобри етичкиот кодекс на судиите. Законот на Република Литванија за судовите ја делегира надлежноста на Генералното собрание на судии за одобрување на Кодексот за судска етика. Во повеќето европски земји судската етика е етаблирана од самоуправните тела на судството најчесто претставувани од здруженијата на судиите: Белгискиот Висок совет за правда⁹¹, Врховниот судски совет на Бугарија, Советот составен од претседатели на судии на Република Хрватска, Судот en bank, кој се состои од на сите естонски судии, на Конференцијата на судии на Грузија по препорака на Високиот совет на Правда на Грузија, Високиот совет на Франција, Националниот судски совет на Унгарија, Конференцијата на судии на Република Латвија, Генералното собрание на литванските судии, Комисијата за администрирање на правдата на Малта, Холандскиот судски совет и Советот на претседателот, Националниот судски совет на Романија, Судскиот совет на Република Словачка и Судскиот совет на Англија и Велс. Но, постојат земји каде документите за судска етика се усвоени од страна на професионалните здруженија: Здружението на австриски судии, Генералното собрание на Здружението на дански судии, Здружението на фински судии, Националното здружение на судии во Италија, Холандската асоцијација за судство, Норвешката

⁸⁹ Резолуција за судска етика на Европскиот суд за човекови права (Пленарна седница) (2008)

//http://www.echr.coe.int/Documents/Resolution_Judicial_Ethics_ENG.pdf.

⁹⁰ Извештај за судска етика 2009-2010. Работна група за етика на Совет на Европа /

<http://www.ency.eu/images/stories/pdf/ethics/judicialethicsdeontologiefinal.pdf>.

⁹¹ Водич за судии: принципи, вредности и квалитети (2012) Врховен суд на правдата на Белгија //

http://www.csj.be/sites/default/files/press_publications/o0023f.pdf.

асоцијација на судии, Здружението на судии на Република Словенија и Шведската асоцијација на судии и судови. Уникатна карактеристика е дека судската етика не е етаблирана во ниту една од земјите преку законодавна, извршна или друга државна власт, освен самата судска власт. Нормите на судската етика се усвојуваат по принципот "од судии за судии", и не се усвоени однадвор. Ова е во согласност со природата на судската етика како самоуправна алатка за поттикнување на вредностите на судството, за одредување на стандардот на однесување на судиите и умешноста да се прикаже правораздавањето пред јавноста.

Заклучно од овој сумарен приказ доведува до заклучок дека најдобрата практика во европските земји е во фактот дека правните основи за усвојување на кодексите на судска етика се утврдени со закони. Начинот на кој законот наметнува усвојување на етички норми како нормативен акт може да варира: зајакнување на судското тело за утврдување на етички норми или само за воспоставување на општа правна основа или обврска да дејствуваат во согласност со судска етика. Сепак, во сите европски држави нормите на судската етика се засноваат на принципот "од судии за судии", бидејќи природата на судската етика е самоуправна институција. Повеќето европски земји имаат кодифицирана судска етика со усвојување на посебни документи: кодови, упатства, декларации, брошури, начела, добра судска практика итн. Но, се уште има некои од нив за кои судската етика е дел од судската традиција и основните барања на законите за судовите. Глобалната тенденција за усвојување на кодексите на судската етика бара авторите да ги сумираат главните принципи на веќе постоечките кодекси за судска етика и да се обидат да најдат општа структура која може да се искористи при изградбата на нов кодекс.

Од аспект на вредностите на судска етика, како и размена на позитивни искуства и примери за оваа анализа, а во согласност со целите на проектот клучен пример за детално истражување е судскиот кодекс на **Кралството Холандија**. Во рамките на овој проект, имајќи предвид целите и активностите насочени кон зајакнување на функционалноста на Советодавното тело за судска етика при здружението на судиите во Република Северна Македонија, холандските кодекси за судска етика беа земени како егземпларни за изготвување на примарните документи на македонското Советодавно тело за етика. Од тој аспект македонскиот судски етички кодекс е сосема сличен во основните постулати за етичност, праведност и независност како и холандскиот кодекс на етика. Во Кралството Холандија постојат повеќе кодекси и документи кои се однесуваат на судиите, судските помошници, членовите на судскиот совет, како и на судскиот административен и стручен персонал во судовите. Судијата има централна позиција во холандскиот судски систем, согласно начелото на владеење на правото. Функционирачкото судство кое ужива доверба на граѓаните претставува еден од најсуштинските услови за овозможување на функционирање на државата според владеењето на правото. Но, авторитетот на судијата повеќе не е очигледен.⁹² Општеството поставува сè повеќе и повеќе барања за судскиот систем во однос на судскиот квалитет, брзината, пристапноста, интегритетот и конзистентноста. Со цел да можат да ги исполнат овие барања квалитетот, судската организација беше предмет на реформи насочени кон зајакнување. Во 2002 година, судскиот систем во Холандија беше предмет на долготрајна реорганизација. Овој потег ја зајакна позицијата на судството и понатаму ја штити независноста на судијата. На национално ниво, Советот за судство беше основа како тело кое ја штити независноста на судиите, додека на судовите низ целата земја им беше дадена одговорност за водење сопствена организација врз основа на интегрално управување.⁹³ Судскиот совет е дел од судскиот систем, но не ја

⁹² Кодекс на однесување на судскиот персонал, Холандска фондација „од судии за судии“
<https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Matters-of-principle.pdf>.

⁹³ Извештај за судска етика 2009-2010. Работна група за етика на Совет на Европа /
<http://www.encj.eu/images/stories/pdf/ethics/judicialethicsdeontologiefinal.pdf>.

спроведува самата правда. Неговите надлежности вклучуваат распределба на буџетите на судовите, надзор на финансиско управување, политика за човечки ресурси, ИТ и функционален простор на судиите. Советот ги поддржува судовите во извршувањето на нивните задачи во овие области. Негова главна задача е да го промовира квалитетот на судството и да советува за новите нацрт-закони кои имаат импликации за тоа како се спроведува правдата. Советот исто така делува како портпарол на судството на национално, како и на меѓународно ниво. Воведувањето на интегрално управување значи дека судовите имаа независност во самоуправувањето. Секој суд има свој колегиски судски одбор, со кој претседава претседателот на судот. Одборот е одговорен за општото управување и за секојдневното работење на судот. Во оваа рамка, шефовите на секторите исто така имаат мерка на слобода во управувањето со сопствените сектори. Судовите се одговорни пред Судскиот совет во поглед на тоа како ги користат нивните ресурси. Судот не одговара пред Советот за начинот на кој се донесуваат судски одлуки.⁹⁴ Од своја страна, Советот известува до министерството за правда за начинот на кој се користат ресурсите. Зголемена автономија на судството значи дека министерот е помалку вклучен во донесување на одлука. Тој сепак има политичка одговорност за функционирањето на судскиот систем во целина.

Конкретно во Холандија постојат повеќе документи за судска етика и тоа:

- Кодекс за однесување на судиите – усвоен во 2010 година од страна на холандскиот совет за судството и претседателскиот совет.
- Насоки на холандското Здружение на судиите (NvvR) кон судското однесување – усвоени на Собранието на Здружението на судиите на Холандија/NvvR во 2011 година.
- Насоки на судска непристрасност – донесени во март 2004 година од страна на холандското здружение на судиите и Советот на холандските претседатели на судови. Овие правила се поддржани од страна на здруженијата на судска администрација на Холандија, јавниот обвинител и претседателот на Врховниот суд на Холандија, како и холандскиот Судски совет.
- Правила на однесување на судската администрација – донесени од страна на Здружението на судиите на Холандија во соработка со Советот на холандските претседатели на судовите.

Клучниот елемент што го сочинува донесувањето на судските етички правила во Холандија се однесуваат на **интегритот на судиите** како примарна претпоставка за донесувањето на кодексите за судска етика. Како што може да се забележи основните начела на сите овие кодекси и правила во Холандија упатуваат на 1)непристрасност; 2)интегритет и 3)професионализам како водечки принципи. Посебна глава во холандскиот кодекс за етика се упатува на интегритетот на судиите каде специфично е изложена дефиницијата за интегритет и истиот се дефинира како: „збир на стандарди и вредности и (не) посакувани правила на однесување на судиите при вршење на нивната функција“.⁹⁵ Во однос на стандардите за

⁹⁴ Извештај за судска етика 2018-2019. Работна група за етика на Совет на Европа / <http://www.ency.eu/images/stories/pdf/ethics/judicialethicsdeontologiefinal.pdf>.

⁹⁵ Кодекс на однесување на судскиот персонал, Холандска фондација „од судии за судии“ <https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Matters-of-principle.pdf>. Дополнително во: Резолуција за

непристрасност и независност одредбите во оваа глава од кодексот упатуваат дека судскиот естаблишмент не смее да се меша со сугестии и предлози во процесениот и материјалниот резултат во конкретен предмет.

Понатаму во однос на судиите и вршителите на должноста на судската администрација, а од аспект на примање и подарување на подароци, одредбите за интегритет упатуваат дека судската администрација не смее да примат или даваат подароци од/на странки во постапката ниту пак од трети лица. Кон тоа одредбите упатуваат дека судиите и персоналот мора да бидат ефективни и ефикасни во извршувањето на работата и да покажат висок степен на професионализам, како и фактот што тоа се набљудува како инструмент за зајакнување и декларирање на интегритетот. За разлика од другите кодекси на судска етика во европските земји, тука може да се забележи дека холандските судии подетално навлегле во елаборирањето на стандардите за интегритет и професионализам на судиите и судската администрација, при што упатуваат дека при вршењето на работата тие треба да бидат:

- Внимателни;
- Отворени;
- Концизни;
- Исполнителни;
- Како да постапуваат со примање и понудување на подароци;
- Како да пристапат кон класифицирани информации и податоци;
- Како да постапат со (не)соодветно однесување;
- Извршување на дополнителни работи покрај судската функција;
- Учество во научни и истражувачки активности;

Во однос на одредбите како да постапуваат со класифицирани информации одредбите во кодексот упатуваат дека судиите и судските службеници мора информацијата секогаш да ја држат во тајност и да постапуваат соодветно одредбите од законот за справување со таков вид на информации. Исто така да не се употребува небезбедна интернет врска, да се чува подалеку од колеги и членови на семејството кои не поседуваат безбедносен сертификат и гружливо да се чуваат.⁹⁶

Во однос на (не)соодветното однесување одредбите за интегритет упатуваат дека судиите и судскиот административен персонал мора секогаш да се чувствуваат безбедно во извршување на своите функции за со цел да може да работат во здрава средина и да бидат попродуктивни. Одредбите упатуваат дека соочувањето со нездраво и агресивно однесување е непожелно и истото ја намалува продуктивноста на работното место. Кога би биле соочени со такво негативно однесување тие мора на јасен начин да стават до знаење дека таквото однесување е неприфатливо во здрава работна средина. Одредбите одат и чекор понатаму што упатуваат задолжително советување со психолог или психијатар за соочување со стресот и несоодветното однесување во работната средина. Судскиот менаџмент односно естаблишмент е задолжен да преземе мерки за борба против такво непосакувано и негативно влијание и однесување.

Од аспектот на подароците, одредбите за интегритет во кодексот укажуваат дека судиите и судските службеници не смеат да примаат подароци од следните засегнати групи:

- Странки во постапката;
- Трети лица или заинтересирани страни;

судска етика на Европскиот суд за човекови права (Пленарна седница) (2008)
http://www.echr.coe.int/Documents/Resolution_Judicial_Ethics_ENG.pdf.

⁹⁶ Ibid на стр. 12

- Трети лица кои имаат судир на интереси во постапката;
- Трети лица кои извршуваат набавни и дотавни услуги на судот.

Одредбите за интегритот во делот VI дават основни белези и ситуации на примање/давање подароци и под нив ги подведуваат материјалните и нематеријалните подароци. Под нематеријални подароци одредбите упатуваат на бесплатни услуги од експерти, оброци, попусти или обуки за судии и судски персонал со исклучок на обуки, научни и академски истражувања во однос на нивната работа, каде е дозволено висината на хонорарот да биде 50 евра. Во ситуации каде висината на хонорарот надминува 50 евра, судиите или судските службеници се должни да се консултираат со нивниот претпоставен (во случаите на судската службеници) или претседателот на судот (за судии).⁹⁷

Кодексот на однесување за судскиот персонал има за цел да ја поткрепи мисијата на судството и е концизен документ кој ги елаборира основните вредности, имено: независност, автономија, непристрасност, професионалност, стручност и интегритет на судијата како основни вредности. Не ги повторува правилата на однесување кои се регулирани со закон или други правила. Последниот код во Холандија е на холандското здружение на судиите односно NVvR и тој документ претставува водич за судско однесување на Холандската здружение на судиите, кој беше подготвена и усвоен во 2011 година. Тој обезбедува практични насоки за судиите за нивните постапки и однесување и има за цел да ја информира јавноста како судиите се занимаваат со прашања поврзани со интегритетот и етиката при правораздавањето. Како што беше погоре објаснато Во Холандија, постојат кодекси на етика и документи за нивно спроведување кои се однесуваат на судиите и за судскиот персонал. Кодексот на однесување за судскиот персонал усвоен од холандскиот Совет за судство и Претседателскиот совет во 2010 година ја воспостави независноста, автономијата, непристрасноста, интегритетот, стручноста и професионализмот како суштински вредности за судството и судиите како носители на таа власт. Покрај принципите за интегритет во документот за упатства за непристрасност се дадени десет препораки за следниве прашања:

1. Семејство и роднини на судијата – со насоки за превенција на конфликт на интереси;
2. Лица - познаници на судијата – без можен интерес во конкретен предмет;
3. Дополнителни работи на судијата вон извршување на судската функција – наведување на сите дополнителни активности кои судијата ги врши надвор од извршувањето на својата функција;
4. Дополнителни работни места на поранешниот/сегашниот брачен другар на судијата, поранешен/сегашен партнер или блиски роднини по права и странична линија – за спречување на можен конфликт на интереси;
5. Заменски судии што го заменуваат судијата при оправдано отсуство – одредби за спречување на конфликт на интереси со странките во спорот/предетот;
6. Судски службеници или приправници кои му помагаат на судијата;
7. Претходни работни места на судијата во текот на неговата професионална кариера;
8. Претходна вклученост во предмети од областа во која работи судијата;
9. Препорака до судовите во врска со понатамошни унапредувања на стандардите за судска етика;

⁹⁷ Ibid на стр.15

10. Препорака до судовите за дополнително зајакнување на непристрасноста.

Последната препорака ги обврзува судовите да обезбедат редовно усогласување на судската непристрасност во однос на овие упатства и додатоците додадени од судовите во четирите апелациски подрачја.⁹⁸

Согласно заклучоците од научната и стручна расправа за судската етика во организација на Здружението на судиите на Република Северна Македонија со поддршка на Амбасадата на Кралството Холандија во Република Македонија, а во партнерство со Холандското здружение на судиите и Здружението на судиите во Република Србија холандскиот модел како репрезентативен модел на европски вредности за судството е најсоодветен пример за усогласување на одредбите од македонскиот кодекс за судска етика и практиката на Советодавното тело за судска етика од две причини:

1. Кодексот за етика е составен во заеднички напори на судии, претставници на судскиот менаџмент, здружението на судиите и судската власт во Холандија – што значи директно исполнување на одредбите од препораката на Советот на Европа (2010)¹² и Мислењето бр. 3 на ССЈЕ во однос на принципот „од судии за судии“.
2. Кодексот на етика, содржи придружни документи за допрецизирање на одредбите и овозможување на практична имплементација во секоја дадена околност. Исто така кодексот не се однесува само на судиите туку и на судските службеници/администрација.

Документите кои содржат дополнувања и насоки за имплементација на одредбите од кодексот се насочени кон судиите и судските службеници и вклучуваат препораки кои мора да поттикнат постојана будност на судиите и судовите, со цел да се зачува судската непристрасност. Тие имаат за цел да ги обврзат судиите да го проверат нивното однесување дали навистина одговара на имиџот на непристрасен судија во општеството. Тие се стремат да го подобрат признавањето на дилемите и важноста на постојаната обука и да бидат поттик за подигање на свеста за интегритетот. На кратко, упатствата се дел од постојаниот фокус на подобрување на квалитетот во правораздавањето и администрирањето на правдата. Теоретски насоките имаат за цел да му дадат на јавноста увид во рамката на размислувањата на судијата и тие служат како надворешно оправдување на судското однесување. Ако судиите постојано се свесни за својата специфична должност според јавното право како носители на судската власт, тогаш општеството може да се потпре на пристапот до правично судење за секој граѓанин.

Поточно, како што увидовме овие упатства даваат различни препораки во врска со семејството и роднините, запознаени со секундарни активности на судиите, секундарни активности на поранешниот сопружник или блиски роднини, претходни работи, претходно вклучување во случај или во странки. Како што може да се види, пристапот во Холандија е сосема поинаков од оние во Франција и Португалија и другите наведени европски држави, но на крајот сите кодекси се однесуваат на истите прашања за судска непристрасност, професионалност и интегритет.

⁹⁸ NVvR Водич за судска етика на холандските судии. Холандска фондација „од судии за судии“ // <https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Matters-of-principle.pdf>. Дополнително во Каптеин, Ангела *Холандските принципи за етика* – Белешки од предавање (2018 година), Скопје

Судските системи на земјите во регионот имаат поинаков пристап од европските земји, при што детално е образложено во следната глава на оваа анализа.

7. Позитивни искуства и практики во регионалните законодавства со фокус на српските искуства и практики за судска етика

За целите на оваа Анализа, истражувачкиот тим како референтни земји во регионот ги обрбаоти кодексите за судска етика на Република Словенија, Република Албанија, Република Србија, Република Хрватска и Република Бугарија, Босна и Херцеговина.

ДРЖАВА	НАСЛОВ НА ДОКУМЕНТОТ	ДОНОСИТЕЛ	ДАТУМ НА ДОНЕСУВАЊЕ	ОБВРЗУВАЧКО ДЕЈСТВО
СЛОВЕНИЈА	Кодекс на судска етика	Судскиот совет	2001 година	ДА
ХРВАТСКА	Кодекс на судска етика	Совет на претседателите на судските совети	2006 година	ДА
СРБИЈА	1) Кодекс на судска етика	- Здружение на судии Србија	1998 година	
	2) Стандарди за судска етика	- Здружение на судии	2003 година	ДА
	3) Кодекс на Етика	- Судски совет на Република Србија	2010 година	
БУГАРИЈА	Етички кодекс на однесување за бугарските судии	Совет на Врховниот суд на Република Бугарија	2009 година	ДА
АЛБАНИЈА	Кодекс на судска етика	Судска конференција на Судскиот совет на Република Албанија	2006 година	ДА
ЦРНА ГОРА	Кодекс и правила за етичко однесување на судиите	Конференција на судиите	2008 година Дополнет 2012 година	ДА

За разлика од горенаведените примери на европските законодавства за кодексите на судската етика, во земјите на регионот ситуацијата не е многу различна. За предмет на оваа анализа ќе се обидеме да дадеме компаративен осврт на етичките кодекси во земјите на западен Балкан како позитивни искуства кои би можеле да бидат усвоени во рамките на подобрување на етичките стандарди и правила во Република Северна Македонија.

Во Словенија, преамбулата од Кодексот за судска етика, која беше усвоена во 2001 година, наведува дека има за цел да ја исполни мисијата наметната со Уставот и законот како да придонесе за зајакнување на заштитата и зајакнувањето на уставноста и законитоста, како и подетално да се наведе степенот и содржината на должностите на судиите во вршењето на судската функција. Таа, исто така, се обидува да помогне во обликување на карактерот на судиите како високо професионални, независни, непристрасни носители на судски авторитет и власт. Судиите се обврзани да се однесуваат според принципите на Кодексот за судска етика. Содржи професионални и лични правила, кои се еманирани во форма на принципи и се засноваат на општ аспект дека судиите, индивидуално и колективно, мора да ја почитуваат честа и угледот на судската служба и да настојуваат да ја зајакнат јавната доверба во судството. Кодексот е формиран на таков начин што во сите принципи ги штити различните аспекти на судската независност, непристрасност и ефикасност, кои се од суштинска важност за правото на секого до правична, праведна и ефективна правна заштита. Кодексот ја дефинира активноста и однесувањето на судиите. Исто така, содржи само најважните етички принципи, но судиите мора да се однесуваат според општо признати етички стандарди.⁹⁹

Во Србија, етичките стандарди за судиите се донесени со агилноста на српското Здружение на судии во 1998 година кои беа задолжителни само за членовите на Здружението. Во 2003 година, во интердисциплинарна група меѓу Здружението на судиите и Судскиот совет на Република Србија – се менува насловот на кодексот и тие стануваат Стандарди за судска етика кои се задолжителни за сите судии. Подоцна во 2010 година тие стандарди се предвидуваат и во Законот за судовите на Србија со задолжително дејство и како основ за поведување на дисциплинска постапка против судија во Србија – слично како и акедонскиот пример. Помалку од една година по основањето на Здружението на судии на Србија, Управниот одбор на Здружението на судии на Србија на 9 мај 1998 година го усвои "Кодексот на судиската етика". Овој закон, како што е наведено во својата преамбула беше донесен од страна на судии членови на Здружението на судиите на Србија, неговите цели се наведени во преамбулата каде што упатуваат дека "Свесен дека како судии, одлучуваат за животот и смртта, слобода и неслобода, сопственост и имот, човековите права и страдање, вистината и лагата, употреба и злоупотреба правото, уставноста и законитоста, со чувство на одговорност на јавната доверба доверени на нив е наведено и угледот на нивната професија. "Кодексот на судиската етика содржи десет "канони", односно принципи, кои првични членовите на српското Здружение на судии, а подоцна сите судии ги прифатија како стандарди на нивната работа и однесување. Тие беа обезбедени во вид на потреби: да бидат независни, да бидат праведни, да бидат професионални, да бидат слободни, храбри, пристојни, нераспадливи, посветени, аполитични, лојални на кодексот и функцијата судија како правораздавател. Овој Кодекс се однесува само на членовите на Здружението на судии, а не на сите судии во Република Србија. Во согласност со препораките од Мислењето бр.3 на Консултативниот совет на европски судии, Здружението на судии на Србија на 30 јуни 2003 година, Кодексот на судиската етика се замени со Стандарди на судска етика како нов наслов на Кодексот во кои дополнително се нагласи дека тргнувајќи од фактот дека судиите треба да имаат најсолидно поведење, со највисок квалитет во работата и отчетност на јавноста, со силни професионални и човечки квалитети и со желба дека принципите на судската етика станат етички императив на сите судии, начин на размислување и на внатрешниот стандард на оценување на нивната работа, Стандардите за судска етика на сите

⁹⁹ Кодекс на судска етика на Словенија. Здружение на судии на Словенија (2001) // <http://www.judiciaethics.umontreal.ca/en/codes%20enonces%20deonto/documents/SLOVENIA-CODEOFJUDICIAETHICS.pdf>.

судии во Србија станаат задолжителни.¹⁰⁰ Во основа во облик на етичките правила во стандардите на судиската етика се и принципите од претходниот Кодексот на судиската етика, како и вредностите на извршувањето на судската функција. Стандардите на судска етика на Здружението на судии на Србија во 2003 година вклучуваат шест принципи: независност, непристрасност, професионалност, интегритет, посветеност и лојалност на стандардите за судската етика. Секој принцип ги содржи стандардите на кои судијата треба да се придржува во неговата работа и живот. Согласно тоа најпримарни стандарди кои се однесуваат на судиите се: 1) судијата е должен да се однесува во секоја ситуација на начин кој во очите на просечниот гледач добива впечаток на беспрекорно однесување; 2). Однесувањето и положбата на судијата мора да ја врати довербата во интегритетот на судството односно правдата не само што мора да се извршува, туку мора да биде видено како таа се извршува; 3) Судијата, покрај личното однесување во согласност со овие стандарди, ќе ги охрабри другите судии - колеги да се однесуваат и дејствуваат согласно нив. Меѓутоа од аспект на целите на оваа Анализа, битно е да се напомене улогата на Советот за судска етика на Здружението на судиите на Србија – чиешто правила и стандарди се пресликани во македонскиот модел на Советодавното тело за етика. Имено Статутот на Здружението на судиите на Србија предвидува дека Советот за етички прашања на Здружението ќе донесува мислења за усогласеноста на одделни однесувања на судиите со Стандардите за судска етика.¹⁰¹ Советот за етика има седум члена што ги избира и разрешува Управниот одбор на Здружението, слично како и во македонскиот случај. Судија кој има најмалку шест години судски стаж може да биде избран за член на Советот. При изборот на членови се зема предвид дека тие се од судовите со различен степен на постапување односно: основни, апелациски и врховен. Членовите на Управниот и Надзорниот одбор на Здружението на судиите на Србија, претседателите на судовите што на кој било начин одлучуваат за статусот на судиите, не можат да бидат членови на Советот.¹⁰²

Начинот на работа на Советот за етички прашања е регулиран со Деловникот за работа на Советот за етички прашања на Здружението на судии на Србија. Советот се состанува еднаш на секои три месеци во текот на годината, а претседателот на Советот еднаш годишно доставува извештај за активностите на Советот до Управниот одбор и до Собранието на Здружението. Членовите на Советот не добиваат надомест за ангажманот, но имаат право на надоместок на сите трошоци во врска со извршувањето на нивните должности. Членовите на Советот уживаат имунитет и не можат да бидат одговорни или против нив може да се покренат дисциплински постапки поради дадено гласање, мислење или дејство како член на Советот. Членот на Советот е ослободен од мислење во случаите или постапките во кои може или може да има некој директен или индиректен интерес (причини за исклучување). Ако постојат основи за изземање, членот на Советот без одложување ќе ја суспендира работата по барање на странката и поднесе образложено барање за исклучување во писмена форма на која ќе се донесе одлука на претседателот на Советот. Страната може да поднесе образложено барање за исклучување во писмена форма во секој член на Советот, чие решение без одлагање го донесува претседателот на Советот. Ако се бара исклучување на претседателот на Советот, одлуката ќе ја донесат членовите на Советот на заедничка седница. Секој (граѓани, организации, институции или било кој судија) може да побара мислење од Советот во врска со примената или толкувањето на одредбите на стандарди и компатибилноста на одредени однесувања на судиите со неисполнување на судска етика. За разлика од македонскиот модел каде ова толкување може да го побараат само судиите. Барањето за давање мислења мора да биде во писмена форма и

¹⁰⁰ Кодекс на судска етика на Србија, Здружение на судии на Србија
<https://vss.sud.rs/sites/default/files/attachments/poster%20ETICKI%20KODEKS.pdf>

¹⁰¹ Ibid

¹⁰² Ibid

образложено, освен во исклучителни случаи на итност. Барањето за мислење се доставува во писмена форма и потпишана од страна на барателот директно на Советот или на друг орган на Здружението. Барањето треба да содржи краток опис на релевантни факти и околности во врска со прашањата кои се предмет на барањето и опис на однесувањето на судијата во одредена ситуација или хипотетичка ситуација каде што може да се најде судија на Советот може да го даде своето мислење за тоа дали однесувањето на судијата во конкретниот случај е во согласност со етичките начела, и што однесувањето на судијата во хипотетичка ситуацијата беше во согласност со тие стандарди.¹⁰³ Ако фактите или околностите на барањата нецелосни, нејасни или имаат некои други недостатоци, претседателот на Советот и известувач може да побара дополнителни информации во рок од 8 дена од денот на подносителот на барањето. Ако подносителот не ги уреди своите барања или по истекот на рокот, барањето остане нецелосно, нејасно или содржи и други недостатоци, претседателот на советот ќе го извести подносителот без понатамошно разгледување од страна на Советот. Советот исто така, може да иницира разгледување на одредени прашања од интерес за судството. Советот усвојува мислење со двотретинско мнозинство гласови од своите членови и го доставува во рок од 30 дена во писмена форма до барателот. Ако мислењето што Советот го дал претставува и е од фундаментално значење за судството, Советот ќе предложи тој да биде вклучен во принципите на "Стандарди за судската етика". Советот на барање може да даде формално и неформално мислење. Советот ќе одлучи дали барањето треба да биде одговорено од страна на објавени на јавното мислење, обезбедување на неформални мислења само на подносителот на барањето или на друг начин. Формалното мислење содржи кратка диспозиција, што претставува изреката на размислување и расудување за фактите што се предмет на барањето и на кои се заснова мислењето. Формален преглед се занимава со примена на законските одредби, како и одредби на стандардите и на меѓународно општо прифатените норми и правила судската етика судско однесување во врска со фактите опишани во барањето. Ако со барањето се покренат прашања поврзани со спроведување на Уставот, закон или со други прописи и подзаконски акти, Советот нема надлежност да разгледува статусот и овластувањата на судиите што се регулирани со закони освен стандарди во Стандардите за етика. Формално мислењата се објавени и се доставуваат до подносителот на пријавата, сите членови на Советот, сите оддели на судот, Врховниот суд за касација, Министерството за правда, Високиот судски совет, Републичкиот јавен обвинител, факултет и здруженијата, како и се објавува во соодветните стручни публикации и на веб страницата на Здружението на интернет. Изоставени се имињата на лицата, дефиницијата на полот (секс), бележувањето на судовите, градови или информации кои може да се идентификуваат на подносителот, судот или друго лице, што означува дека мислењата се комплетно анонимни. Пред објавувањето, претседателот на Советот ја одобрува финалната верзија на мислењето и го поставува насловот. Неформално мислење може да се даде во случај кога тоа не е во спротивност со претходно објавено официјално мислење, а Советот смета дека ова прашање е од таква важност тоа што тој бара давање на формално мислење. Неформалното мислење на советот ги има сите елементи како формално, а исто така може да биде дадено и усно. Неформалното мислење се доставува само до подносителот на пријавата.

Во Хрватска кодексот за судска етика беше усвоен врз основа на членовите 107 и 157 од Законот за судовите кои упатуваа дека Собранието е должно да го усвои Кодексот на судска етика на Република Хрватска. Во 2006 година Кодексот доби обигаторно дејство за судиите судии. Целите за кои е донесен Кодексот се рефлектирани во преамбулата на истиот односно – „ *За да се постигнат највисоките вредности на уставниот поредок на Република Хрватска - владеењето на правото, уставноста и законитоста, човечноста и етиката и заштитата на*

¹⁰³ Ibid

човековите права и слободи, со цел да се постигне независност, непристрасност, експертиза, еднаквост и достоинство на судиската функција; Со цел да се подигне свеста за лична и професионална одговорност, совесност и ефикасност при вршењето на судиската функција; Со цел континуирано да се развиваат и подобруваат меѓусебните човекови односи меѓу судиите и нивните односи со вработените и учесниците во судските постапки; Со цел да се промовира принципот на високи етички стандарди; Со цел да се обезбеди законска и навремена правна заштита на граѓаните, правните лица и сите други овластени учесници во судските постапки; Со цел да се зајакне довербата на јавноста во правичноста и ефикасноста на судската професија; и имајќи ги предвид меѓународните принципи“.¹⁰⁴ Кодексот на судска етика во Хрватска од 2006 година содржи вкупно 6 поглавја во кои се уредени судските принципи на независност, интегритет и непристрасност во вршењето на функцијата. Кодексот нагласува дека овој кодекс е воспоставен со цел да се постигнат највисоките вредности на уставниот поредок на Република Хрватска, владеењето на правото, уставноста и законитоста, човечноста и етиката, како и заштитата на човековите права и слободи, независноста, непристрасност, експертиза, еднаквост и достоинство на судиската функција. Покрај тоа, кодексот има за цел да ја подигне свеста за лична и професионална одговорност, совесност и ефикасност во извршувањето на судиската функција. Хрватските судии истакнаа дека бараат постојано развивање и подобрување на меѓусебните човекови односи меѓу судиите, како и нивните односи со вработените и учесниците во судските постапки и да го промовираат принципот на високи етички стандарди. За општествената судска етика во Хрватска има за цел да обезбеди законска и навремена правна заштита на граѓаните, правните лица и сите други овластени учесници во судските постапки; и како што е воспоставено во меѓународните стандарди, има за цел да ја зајакне довербата на јавноста во правичноста и ефикасноста на судската професија.¹⁰⁵

Кодексот на судии на Бугарија содржи вкупно 7 поглавја во кои се содржина исковните начела на судската етика и извршувањето на должноста на судиите и тоа: независност, непристрасност, чесност и транспарентност, добро однесување и толеранција, чесност, компетентност, стручност и доверливност. Битно е да се напомени дека одредбите од кодексот упатуваат дека непристрасно извршување на функцијата судија подразбира утврдување на вистинитоста на фактите исклучиво врз основа на објективна анализа на доказите во случајот, создава услови за еднаквост меѓу страните и нивните процедурални претставници и го избегнува однесувањето кое може да се прифати како привилегии, предиспозиција, пристрасност или предрасуда врз основа на раса, потекло, етничка припадност, пол, религија, образование, верувања, политичка припадност, личен или јавен статус или имотна состојба. Бугарскиот кодекс на етика беше донесен врз основа на чл. 30 ст.1 и 12 од Законот за судскиот систем на Бугарија, а обврзувачкото дејство на Кодексот беше донесено во 2009 година од страна на Врховниот судски совет.¹⁰⁶

Најчесто, законот за судовите само им дава право на самоуправните судски институции, како на пример судските совети да го усвојат етичкиот кодекс на судиите, без притоа да навлегуваат во неговата содржина. На пример, член 30 (1) од Законот за судски систем на Бугарија укажува дека со цел да ги исполни овластувањата утврдени со Уставот, Врховниот судски совет ќе ги усвои правилата за професионална етика. Законот за судови на Хрватска наведува дека

¹⁰⁴ Кодекс на судска етика на судиите на Република Хрватска. Судски совет на Хрватска (2006) <http://pak.hr/cke/propisi,%20zakoni/en/CodeofJudicialEthics/EN.pdf>.

¹⁰⁵ Ibid на стр.5

¹⁰⁶ Кодекс за поведение на судиите на Република Бугарија, Висока судска конференција. http://www.vss.justice.bg/en/root/f/upload/5/judicial_system_code_of_ethics_eng.pdf

Кодексот е прифатен од Советот составен од претседатели на сите судски совети во Република Хрватска (член 107, дел 2), а Собранието е должно да издаде кодекс на судска етика во периодот шест месеци по влегувањето во сила на законот (член 157, дел 3).

Во однос на кодексите за судска етика на Албанија и Црна Гора, тие се со задолжително обврзувачко дејство и согласно препораките на Консултативниот совет на европските судии се донесени од страна на самите судии – следејќи го принципот „од судии за судии“. Во Албанија кодексот за судска етика е донесен на Судската конференција на судиите на Република Албанија во 200 година, организирана од страна на Судскиот совет на Албанија со помош на здруженијата на судиите. Имајќи го предвид двојството на здруженијата на судиите на Албанија – постојат два кодекси за етика на судиите чии одредби беа во конфликт едни со други. Со одлука на Судскиот совет, на конференција се прифати само еден кодекс за судска етика на судиите во Албанија во 2009 година. Албанскиот пример е интересен за разгледување поради позицираноста на етичкиот кодекс за судиите. Имено тој е предвид во Уставот, чии одредби упатуваат на детално доработување на одредбите за етичко однесување на судиите, што пак е спротивност на повеќето од кодексите во регионот – каде судскиот естаблишмент ги поставува потребите и насоките за организирање на изготвување на судски етички кодекси. **Црна Гора** својот кодекс за судска етика го донесува во 2012 година. Насловот е Кодекс и правила за етичко однесување на судиите и се усвојува на Конференцијата на судиите во организација на Здружението на судиите на Црна Гора. Овој кодекс во принцип го следи хрватскиот тип при што ги пресликува истите начела на судско етичко однесување од Хрватска и во преамбулата се предвидува дека *Кодексот е воспоставен со цел да се постигнат највисоките вредности на уставниот поредок на Република Црна Гора, владеењето на правото, уставноста и законитоста, човечноста и етиката, како и заштитата на човековите права и слободи.*

8. Правна рамка на судска етика во Република Северна Македонија

Република Северна Македонија по осамостојувањето од поранешна Југославија покажа голем ентузијазам за установување на парламентарна демократија во која ќе владее правото и каде што ќе бидат почитувани човековите права и слободи. Уставот на РСМ донесен во 1991 година имаше за цел да ја прикаже државата како модерна европска демократија со изразена доверба во судството и судската одлука како реален вредносен систем на македонското општество. Ваквиот правен реформизам продолжи во наредните две децении со реформи во законодавството и институциите инспирирани најпрво од зачленувањето во Советот на Европа, а потоа евроатланските аспирации на државата. Меѓутоа практика покажува дека нормативниот систем не е доволен сам по себе доколку не се изгради соодветен систем на вредности и додека правната култура на властите, институциите и јавноста во целина не достигне определено ниво да ги усвои како сопствени и да биде подготвена да ги брани. Дополнително тоа значи зајакнување на етичките вредности кај судиите и судството во целина како гарант за правдата и владеењето на правото во државата.¹⁰⁷

Во однос на начелното обезбедување на независност на судството во Република Северна Македонија, се направија многу напори, но судството и сеуште предмет на реформа од аспект на неговата независност. Имајќи ја врз себе функцијата на ограничување и контрола на

¹⁰⁷ Камбовски, Владо, (2010), Филозофија на правото, Скопје.

извршната власт, тоа е постојано цел на актуелните носители на политичка власт во земјата. Оттука почнува феноменот на зајакнувањето на неговата независност и непристрасност во правораздавањето изразен преку разните проекти на Здружението на судиите со вклучување на државните фактори. Првично се обезбедија најмодерни формални гаранции за судската независност во смисла на: посебен судски буџет, траен мандат, формирање на судскиот совет како тело составено главно од судии, а надлежно да одлучува за сите поважни прашања за судиите и слично. Меѓутоа во практика овие гаранции остануваат без големо значење поради немање на политичка волја и искористување на механизмите за нивното остварување. Релативно добро разработените правни норми се уште оставаат доволен простор за влијание од страна. Извештаите на Прибе за државата во наврати главно ја критикуваа улогата на судскиот совет, како главна алатка за извршување на влијание на извршната власт врз судската.

Од друга страна, а важно за оваа Анализа е и процесот на именување, разрешување и дисциплинска одговорност на судиите, што е правно многу модерно усвоен, но сепак доволно „еластичен“ како што покажува практиката да пропушта интервенции што доведуваат до санкционирање на судии.¹⁰⁸ Повеќе или помалку тука се наметнува прашањето за воведување на етичките правила и принципи како инструмент кој би ја подобрил перцепцијата за судството, а во насока на зајакнување на довербата на јавноста.

Таа потреба ја оправдува потребата од ваква Анализа, согласно видувањата на судската професија артикулирани преку Здружението на судиите во однос на постојниот систем на етички правила и функцијата на новосоздаденото тело за судска етика. Потребно е да се направи дистинкција во професионалната и општата јавност меѓу дисциплинска одговорност на судиите и етичка одговорност на судиите. Од тој аспект проценките на ЗСРМ се насочени во однос на етичката одговорност на судиите. Во таа насока е имплементацијата на овој проект, каде Здружението во координација со Амбасадата на Кралството Холандија во Република Северна Македонија, а со поддршка од Здружението на судиите на Србија и холандското Здружение на судии го презеде овој потфат и организираше научно-стручна дискусија на етичката одговорност на судиите и зајакнување на капацитетите на Советодавното тело за судска етика.

Во однос на правната рамка, потребно е да се нагласи дека сеуште не се прави разлика меѓу етичка наспроти дисциплинска одговорност на судиите. Во однос на дисциплинската одговорност државата ги има ратификувано сите поважни меѓународни документи кои се однесуваат на судската етика. Потребно е да се нагласи дека Република Северна Македонија ги има усвоено меѓународните стандарди за судска независност, непристрасност, транспарентност и етика во своите позитивни законски решенија првенство на Законот за судови и Законот за судски совет.

Во основните начела за независност на судството на Обединетите нации одредбите во делот на „Дисциплина, суспензија и разрешување“, се пресликани во Законот за судови односно: 1) *Секоја пријава или жалба поднесена против судија во однос на неговата судска и стручна работа треба да се процесуира брзо и правично, во соодветна постапка. Судијата има право на правична расправа.* 2) *Судиите треба да подлежат на суспензија или разрешување само поради причини на неспособност или однесување кое ги прави неподобни за извршување на нивните должности.* 3) *Сите постапки за изрекување на дисциплински мерки, суспензија или разрешување на судија треба да се утврдат во согласност со воспоставените стандарди за судско поведение и* 4) *Одлуките донесени во постапки за изрекување на дисциплинска мерка, суспензија или разрешување на судија треба да подлежат на независна ревизија.* Во

¹⁰⁸ М. Ристова, *Одговорност на судиите во РМ*, Скопје 2012.

Препораката бр.94(12) на Коитетот на министри на земјите-членки на Советот на Европа се предвидуваат мерките, усвоени во Законот за судови кои се преземаат кога судија не ги извршува своите должности на ефикасен и соодветен начин или кога е изречен дисциплински прекршок, а кои се однесуваат на 1) Повлекување на судијата од предмети; 2)Прераспределба на судијата на други судски задачи во рамките на судот. 3)Економски санкции и 4) Суспензија.Меѓутоа како суштествено начело кое ја гарантира независноста на судијата е наведено дека судијата не може трајно да биде разрешен од вршење на функцијата без валидни причини до задолжително пензионирање. Таквите причини прецизно се дефинирани во Законот за судовите. Законот согласно одредбите на Препораката предвидува и соодветни минимални права на судијата – субјект на дисциплинска постапка согласно членот 6 од ЕКЧП, односно сослушување во разумно време и право на жалба.

Имајќи ги предвид искуствата на европските земји недвосмислено упатуваат дека треба да постои раздвојување на етичката од дисциплинската одговорност на судијата. Тие упатуваат дека мора да постои униформна постапка за сите дисциплински повреди и уредена со закон. Сегашниот систем на Република Северна Македонија реформата на правосудниот систем ги опфати измените што се однесуваат на Законот за судови и Законот за судски совет во делот на дисциплинската постапка.

Членот 98, став 2 од Уставот гласи: „Судовите се самостојни и независни“. Уставот, исто така, содржи заштитни механизми за независноста на судиите, како што се неограничениот мандат (до пензионирање), заштита од преместување против волјата на судијата и нивен имунитет. Самостојноста и независноста на судовите, повторно се споменува во Законот за судовите, каде експлицитно е наведено дека: „Се забранува секој облик на влијание врз независноста, непристрасноста и самостојноста на судијата во вршењето на судската функција, по кој било основ и од било кој субјект“ . Кривичниот законик предвидува затворска казна за секој кој ќе присили судија или судија-поротник да стори или не стори нешто. Поткупување на судија или обидот за такво нешто е казниво. Уставот на Република Северна Македонија во амандманот XXVI¹⁰⁹ во ставот 2, точка 1 стои дека: Судијата се разрешува поради: 1)Потрешка дисциплинска повреда што го прави недостоеен за вршење на судската функција пропишана со закон и 2)Поради нестручно и несовесно вршење на судската функција под услови загарантирани со закон. Во Глава V од Законот за судовите¹¹⁰ предвидени се условите кога на судијата му претставува судската функција, разрешувањето на судијата. Дефиницијата што се подразбира под нестручно и несовесно вршење на судската функција, што се смета за потешка дисциплинска повреда, што се смета за дисциплинска повреда и видовите на дисциплински мерки.

Во Законот за судскиот совет и неговите амандмани¹¹¹ се содржани основите за разрешување на судија, дисциплинската постапка за утврдување на дисциплинска одговорност на судија и постапката за нестручно и несовесно вршење на судската функција, а во согласност со стандардите за правилно судско постапување – содржани во Кодексот на судска етика. Органот надлежен за дисциплински постапки против судиите е Судскиот совет. Постапката ја покренува член на Судскиот совет, претседателот на судот, претседателот на повисокиот суд или со одлука, донесена на општа седница на Врховниот суд. Судскиот совет формира Дисциплинска комисија, која ја спроведува дисциплинската постапка. Комисијата му дава на судијата, чие однесување е предмет на разгледување, можност да се изјасни во врска со барањето за

¹⁰⁹ Службен весник бр.52/1991; 1/1992; 31/1998;91/2001;84/2003 и 107/2005

¹¹⁰ Службен весник бр.58/2006;35/2008;150/2010;61/2008 (Одлука на Уставен суд на РМ У.бр.256.07 и 118/2008

¹¹¹ Службен весник бр. 60/2006;150/2010;100/2011

поведување дисциплинска постапка. Доколку сака, судијата може да ангажира бранител. Дисциплинската комисија собира информации и докази и доставува предлог до Судскиот совет, дисциплинската постапка да биде спроведена или запрена. Во случај Судскиот совет да одлучи постапката да биде спроведена, оваа одлука му се доставува на предлагачот на постапката и на судијата, а досието ѝ се предава на Дисциплинската комисија, која ја спроведува постапката. Деталите се уредени во Правилникот за постапката за дисциплинска одговорност на судиите. Постапката може да заврши со нејзино запирање, со изрекување дисциплинска мерка или со разрешување на судијата. Судиите имаат право на жалба против оваа одлука. За жалбата одлучува совет, формиран од страна на Врховниот суд. Советот го сочинуваат тројца судии од Врховниот суд, четворица судии од Апелационите судови и двајца судии кои работат во истиот суд како и судијата кој ја изјавил жалбата.

Судскиот совет во сегашниот состав – составен од 15 членови и со проширени надлежности – беше формиран во 2006 година, следејќи ги трендовите во многу европски земји, а со цел, зајакнување и заштита на независноста на судството. Претседателот на Врховниот суд и министерот за правда се членови на Судскиот совет по функција, а судиите од своите редови избираат осум членови. Тројца членови ги избира Собранието, а двајца ги именува претседателот на земјата. Постапката за избор на членови од редовите на судиите е регулирана во Законот за Судскиот совет. Судскиот совет формира комисија, која ги подготвува кандидатските листи и посебна комисија за спроведување на избори на членови на Советот од редот на судиите. Изборот се спроведува со тајно гласање и под надзор на Комисијата за избор, формирана од страна на Судскиот совет. Членовите на Судскиот совет, кои ги избира Собранието – било директно или по предлог на претседателот на земјата домаќин - се од редот на универзитетски професори по право, адвокати и други истакнати правници. Тие се избираат на иста собраниска седница. Членовите на Судскиот совет се избираат за мандат од шест години, со право на уште еден избор. На членовите на Советот, кои се членови по функција, со престанок на функцијата, им престанува и мандатот во Советот. Престанок на мандат на член на Советот е можен во случаи утврдени со закон, како што се исполнување на условите за старосна пензија, давање оставка, осудителна пресуда за извршено кривично дело. Седниците на Судскиот совет се јавни. Сепак, јавноста може да биде исклучена заради заштита на угледот и интегритетот на судиите на кои се однесува постапката ако така одлучи Судскиот совет со двотретинско мнозинство гласови од вкупниот број на членови. Меѓутоа тоа што е битно да се нагласи тука е дека Дисциплинската постапка против судии е од доверлив карактер и се води без присуство на јавноста што е спротивно на одредбите на Мислење бр.3 глава VI од Консултативниот совет на Европските судии.

Етичката одговорност од друга страна е предвидена во Кодексот за судска етика на Република Северна Македонија кој е донесен од страна на Здружението на судиите на Република Северна Македонија и е задолжителен за сите судии.¹¹² Правната конструкција на Кодексот е поделена на преамбула и 4 поглавја во кои се наведени основните принципи за судската етика, спроведувањето на кодексот, како и улогата на Советодавното тело за судска етика. Преамбулата, во која се содржани основните декларации за залошбата на судиите кон унапредување на независноста, непристрасноста и транспарентноста во вршењето на судската функција упатува дека Кодексот дава насоки на судиите и обезбедува структура за регулирање на однесувањето, манифестирана на високо ниво на одговорност и етика што се очекува од ваква важна позиција во судството. Правилата содржани во овој Кодекс ги искажуваат стандардите кои што го одредуваат однесувањето на судиите, притоа воспоставувајќи и одржувајќи високи стандарди на стручно однесување. Во однос на 4 поглавја – првото поглавје

¹¹² Кодекс на етика на македонските судии, Здружение на судии на Република Северна Македонија.
<http://www.mja.org.mk/Upload/Content/Documents/KodeksNaSudskaEtika13102014.pdf>

се однесува на основните принципи. Во нив Кодексот дава кратка дефиниција за принципот што треба да се почитува и потоа таа дефиниција ја става во примена во конкретна ситуација. Точките содржат вкупно 6(шест) принципи и тоа: 1) Независност, 2)Непристрасност, 3) Интегритет, 4)Пристојност, 5)Еднаквост, 6)Стручност и совесност. Во однос на принципот на **независност** Кодексот упатува дека Независноста на судството е предуслов за владеењето на правото и претставува основна гаранција за правично судење. Според тоа, секој судија треба да ја поддржува и да дава пример на судиската независност како во однос на индивидуалните така и во однос на институционалните аспекти. Во однос на примена на овој принцип одредбите упатуваат дека судијата судиската функција ја врши независно врз основа на лична оценка на фактите и во согласност со совесното разбирање на правото и примена на законот, без оглед на било какви надворешни влијанија, предубедувања, притисоци, закани или мешања, посредни или непосредни, од било која страна и од било која причина. Понатаму судијата е независен во односот со општеството и во односот со конкретни страни во одреден спор за кој треба да пресуди. Судијата не смее да биде под влијание на извршната и законодавната власт и во секоја пригода ја брани независноста на судот од политички притисоци и влијанија. Судијата ги поттикнува и поддржува заштитните механизми при извршувањето на судиските должности со цел одржување и подобрување на институционалната и оперативната независност на судството. Судијата, во вршењето на судиската функција практикува високи стандарди на однесување со кое се јакне довербата на јавноста во судството, што претставува темел на судската независност и владеење на правото.

Во однос на принципот на **непристрасност**, Кодексот укажува дека непристрасноста е од суштествено значење за соодветно извршување на судиската функција. Судијата е должен да ја врши судиската функција непристрасно, како при донесување на одлуките, така и во водење на постапките. Понатаму во примена укажува дека судијата ја извршува судиската функција без пристрасност, предубедување или предрасуди. Во однос на однесувањето судија, како во судот така и надвор од судот, придонесува за одржување односно подобрување на довербата на јавноста, правната професија и подобрување на довербата кај странките во непристрасноста на судијата и на судството. Судијата внимава на своето изземање кога не е во можност да донесе непристрасна одлука по одреден предмет, односно да не остави впечаток дека не е во состојба непристрасно да суди. Судијата ќе се из земе од учеството во било која постапка каде не може да донесе непристрасна одлука во случаи каде судијата има суштинска наклонетост односно предрасуда во однос на некоја од странките или пак има лични познавања на оспорените доказни факти од интерес за постапката и ако судијата е странка во постапката или ако учествувал како судија на претходна постапка, адвокат, соовластеник, сообврзник или регресен обврзник или бил материјален сведок во врска со оспореното прашање . Понатаму судијата е обврзан секогаш да ги препознае со закон и судска пракса утврдените случаи и да побара свое изземање од случај, кој му е доделен во работа или по кој е определен да постапува, како и не смее да дава јавни или поинакви коментари кои би можеле да влијаат врз исходот на постапката или пак кои би можеле да ја нарушат правичноста на постапката.

Во однос на принципот на **интегритет**, Кодексот укажува дека Интегритетот е атрибут на чесност и праведност. Судијата секогаш не само во извршување на службените должности постапува чесно и на начин кој е од корист за соодветно вршење на судиската функција. Сгласно тоа примената на принципот укажува дека: Судијата се однесува беспрекорно од гледна точка на било кој разумен набљудувач, како и дека однесувањето на судијата како во професионалниот така и во приватниот живот ја потврдува довербата на луѓето во интегритетот на судството. Понатаму начелото упатува дека судијата не смее да го користи угледот на судската функција за задоволување на приватните интереси или на интересите на некој член од семејството или било кој друг. Судијата не смее да дозволи други да добијат впечаток дека

некој е во посебна позиција несоодветно да влијае врз него при вршењето на судиските должности. Во однос на подароците ова начело упатува дека судијата и членовите на неговото семејство, не смеат да примаат, ниту да бараат никакви подароци, заеми ниту пак други услуги во однос на нешто што судијата може да го направи односно да пропушти да го направи во врска со вршењето на судиската функција, освен по исклучок пригодни подароци чија вредност не ја надминува висината утврдена со закон. Во однос на финансиите начелото во практичната примена упатува претпоставка дека судијата ги знае своите и финансиските интереси на членовите на неговото семејство.

Принципот на **пристојност** упатува дека пристојноста и соодветното - културно однесување на судијата се од суштинско значење за вршењето на сите активности на судиската функција. За практичната примена одредбите укажуваат дека судијата избегнува непристојност и се друго што имплицира непристојно однесување, при вршење на своите активности како судија. Понатаму судијата, како предмет на постојано набљудување од страна на јавноста, слободно и доброволно, прифаќа лични ограничувања кои обичниот граѓанин може да ги смета за преголемо оптоварување. Судијата се однесува на начин кој е во согласност со достоинството и дигнитетот на судиската функција и судијата, во своите лични односи со поедини членови на правната професија кои редовно работат во судот на судијата, избегнува ситуации кои би можеле да доведат до сомневање за постоење на наклонетост односно пристрасност. Одредбиту упатуваат дека и живеалиштето на судијата не смее да се користи спротивно од одредбите на Кодексот. Во принципот на пристојност е уредено и слободното изразување на судијата. Кон тоа Кодексот упатува дека судијата, како и било кој друг граѓанин, има право на слобода на изразување, верување, здружување и собирање, но при остварувањето на овие права, секогаш се однесува на начин со кој се зачувува достоинството и дигнитетот на судиската функција и непристрасноста и независноста на судството. Понатаму принципот се протега и ги опфаќа членовите на неговото семејство каде укажува дека судијата не смее да дозволи семејните, социјалните или другите односи несоодветно да влијаат врз однесувањето при вршење на судиската функција. Во однос на доверливите информации принципот на пристојност упатува дека судијата не смее доверливите информации кои ги стекнал при вршење на судиската функција, да ги користи односно открива за било која цел освен за целите поврзани со судските должности. Во однос на активностите на судијата што се надвор од вршењето на неговата функција, одредбите за пристојност упатуваат дека судијата може:

- да пишува, предава, држи настава и да учествува во активности поврзани со законот, правниот систем, раздавањето на правдата и слични работи;
- да се појавува на јавна расправа пред официјално тело во врска со работи поврзани со правото, правниот систем, раздавањето на правдата и слични работи;
- да биде член на официјално тело, или друга владина комисија, комитет или советодавно тело, доколку таквото членство не е недоследно со непристрасноста и политичката неутралност на судијата;
- да се занимава со други активности доколку таквите активности не се одразуваат негативно на достоинството и дигнитетот на судиската функција, односно доколку не го попречуваат вршењето на судиските должности;
- Судијата не смее да се занимава со давање правна помош додека ја врши судиската функција.

Принципот на **еднаквост** упатува дека Обезбедувањето на еднаквост во постапката за сите пред судовите е од суштинско значење за соодветното вршење на судиската функција. Под тоа во практичната примена одредбите за овој принцип упатуваа дека судијата е свесен и ја разбира разноразноста во општеството и разликите кои произлегуваат од најразлични извори, вклучувајќи, но не ограничувајќи се на раса, боја, пол, вера, национално потекло, посебни потреби, возраст, брачна состојба, сексуална ориентација, социјална и економска состојба и други слични причини. Судијата не смее, при вршењето на своите судиски должности, со зборови или со однесување, да прикаже пристрасност кон било кое лице или група врз нерелевантните основи. Еднаквоста спрема сите практично е пропишана во членот каде укажува дека судијата ја врши судиската функција на закон основано и правилно насочувајќи се кон сите лица, односно кон странките, сведоците, адвокатите, судскиот персонал и судските колеги, без да прави разлики врз нерелевантните основи, како несуштински во соодветното извршување на должностите. Во постапката судијата ќе побара од адвокатите во постапките пред судот да се воздржат од покажување, со зборови или однесување, наклонетост односно предрасуди врз нерелевантни основи, освен доколку тоа не е правно релевантно во однос на прашањето кое е предмет на постапката односно кое може да биде предмет на легитимно правно застапување. На крајот кон овој принцип Кодексот упатува дека судијата не може да биде член во било која организација што врши дискриминација.

Принципот на **стручност и совесност** упатува дека се предуслови за вршење на судската функција. Практичната примена на овие принципи упатува дека Судските должности на судијата имаат приоритет пред сите други активности. Од тој аспект судијата го посветува своето стручно делување на вршењето на судските должности, кои вклучуваат не само вршење на судските функции и обврски во судот и донесување на одлуки, туку и други задачи соодветни за судиската позиција. Понатаму судијата настојува да ја усовршува својата професионална компетентност, знаење и вештини, врз основа на постојана стручна обука и образование. Од аспект на информираноста одредбите упатуваат дека судијата се информира за соодветните измени на меѓународното право, вклучувајќи ги и меѓународните конвенции и другите инструменти со кои се воспоставуваат нормите за човековите права. Од аспект на вршење на функцијата судијата ја врши судиската функција трудољубиво, ефикасно, правично и со разумна ажурност при што тој во постапката е трпелив, достоинствен и љубезен во односот со странките, поротниците, сведоците, адвокатите и другите лица со кои судијата службено соработува и може да побара слично однесување и од страна на правните застапници, судскиот персонал и други лица кои се под влијание, надлежност односно контрола на судијата. Судијата не смее да се впушта во однесување кое е неспоиво со совесното извршување на судските должности.

Принципот на стручност и совесност е последниот принцип на кој укажува Кодексот. Меѓутоа во аспект на Мислењето бр.3 на Консултативниот совет на европските судии истиот е отворен за понатамошно толкување и воведување на нови принципи за судско поведени согласно меѓународните принципи. Од аспект на **судирот на интереси, корупција и кршење на принципите** одредбите се децидни и упатуваат дека секое прекршување на одредбите ќе се смета прекршување на овој кодекс и соодветна постапка може да се покрене пред Советодавното тело за судска етика. Финалната одредба од ова поглавје упатува дека судија е самиот должен да ја препознае корупцијата и соодветно да се заштити од неа преземајќи ги сите соодветни мерки.

Поглавјата **Спроведување и Советодавно тело за судска етика** од принципот на практичност се поврзани. Имено се укажува дека спроведувањето на принципите и обезбедување на нивното

почитување од страна на судиите се од суштинско значење за ефективно постигнување на целите на овој Кодекс. Понатаму одредбите упатуваат дека според природата на судиската функција, за своето однесување судиите се одговорни во согласност со законот, а советодавно мислење по однос на спроведувањето на принципите и обезбедување на нивното почитување од страна на судиите кои се од суштинско значење за ефективно постигнување на целите на овој Кодекс, дава Советодавното тело кое се воспоставува за спроведување на овој Кодекс. Работата на Советодавното тело и постапките воспоставени за спроведување на овој Кодекс се транспарентни со цел да придонесат кон зајакнување на довербата на јавноста во судството и со тоа кон зајакнување на независноста на судството. Спроведувањето на овој Кодекс ја има во предвид легитимната потреба на судијата, поради природата на судската функција, да му/ѝ биде обезбедена заштита од вознемирувачки односно непоткрепени обвинувања, а само во соодветна постапка и пред орган востановен со закон, судијата може да одговара за дисциплинска повреда или несовесно и нестручно вршење на судиската функција. Меѓутоа врз основа на холандските и српските искуства со најновите измени на овој кодекс можноста судијата дисциплински да одговара се бриши од овој Кодекс. Последната точка од ова поглавје упатува на задолжителната природа на овој Кодекс и укажува дека судството и сите институции воспоставени да го спроведуваат овој Кодекс ја промовираат свесноста за овие принципи и одредбите на Кодексот.

За доследна примена на одредбите од Кодексот се упатува на етаблирање на посебно Советодавно тело за судска етика во рамки на Здружението на судиите на Република Северна Македонија, кое по барање на судиите или Здружението на судиите на Република Македонија искажува советодавни мислења на судиите во Македонија во однос на едно или повеќе прашања поврзани со етичкото однесување, односно соодветното извршување на судиските должности и избегнување на судирот на интереси на судиите во приватниот живот и вршењето на судиската функција. Мислењето од Советоданото тело има превентивно значење кое укажува на судијата дека одредено негово однесување кое претставува повреда на принципите на судскиот Кодекс, може да биде и основа за поведување на дисциплинска постапка или постапка за нестручно и несовесно вршење на судиската функција. Ова, во случаите кога се исполнети елементите (условите) повредите на принципите на овој Кодекс да се сметаат и како дисциплински повреди или нестручно и несовесно вршење на судиската функција утврдени со закон. Меѓутоа како што беше погоре напомената врз основа на холандските и српските позитивни искуства и практики овие одредби од Кодексот кои повикуваат на примена на дисциплинска одговорност се бришат поради јасна диференцијација меѓу дисциплинската и етичката одговорност. Телото е составено од вкупно 7 членови (претседателот на ЗСРМ + 6 членови по предлог на подружниците на Здружението со правична застапеност на сите судови (основен, апелациски, врховен и управен суд).

Постапката пред Советодавното тело за судска етика е уредена со посебен Деловник за работа кој во целост ја пропишува постапката и одлучувањето на телото, усвоен во 2018 година на седница на Управниот одбор на Здружението на судиите. Со деловникот поблиску се уредува организацијата и начинот на работа на советодавното тело. Членот 2 од деловникот укажува на составот на Советодавното тело и го комплентира Кодексот и тоа Советодавното тело се состои од претседател и 6 членови. По потреба, на седниците на советодавното тело може да се повикаат да учествуваат и претставници од други институции кои не се членови на советодавното тело. Претседателот на Здружението на судиите е претседател на советодавното тело, а членовите се избираат и тоа: еден судија од Врховниот суд, еден судија од Вишиот управен или Управен суд, и по еден судија од секое апелационо подрачје кои уживаат доверба кај судиите врз основа на својот личен интегритет и дигнитет во вршењето на судиската функција. Членовите 4-10 го уредуваат начинот на работа и постапката пред телото.

Советодавното тело се состанува во зависност од добиените барања за советодавно мислење, а најмалку 4 (четири) пати годишно. Седниците на советодавното тело ги свикува претседателот, или по иницијатива на најмалку 2 (двајца) членови. Седница на советодавното тело се одржува доколку се присутни повеќе од половина членови. Советодавното тело може полноправно да одлучува доколку на седницата е утврдено присуство на повеќе од половина од членовите. Членот 6 го уредува карактерот на мислењата кое телото ги дава односно мислењата имаат превентивно значење и му укажуваат на судијата дека одредено негово однесување што претставува повреда на принципите на Кодексот за судиска етика, може да биде и основа за поведување дисциплинска постапка или постапка за нестручно и несовесно вршење на судиската функција. Мислењето се дава во случаите кога се исполнети елементите (условите) повредите на принципите на Кодексот за судиска етика да се сметаат и како дисциплински повреди или нестручно и несовесно вршење на судиската функција утврдени со закон. Советодавното тело, мислењата ги носи со јавно гласање „за“ или „против“. Мислењето се смета за донесено со мнозинство од вкупниот број на членови на советодавното тело. Барањето за донесување на мислење од специфичен карактер е уредено во членот 8. Одредбите упатуваат дека барањето од судија или од Здружението на судиите на Република Македонија за советодавно мислење, се составува во писмена форма, на кое советодавното тело ќе одговори писмено во рок не подолг од 15 дена сметано од денот на приемот на барањето, врз основа на конкретни факти и околности. Доколку некои од фактите односно околностите дадени во барањето не се доволно детални за да му овозможат на советодавното тело да даде советодавно мислење, можат да се побараат дополнителни информации по писмен пат или непосредно пред телото од подносителот на барањето мислење. Советодавното тело нема да даде мислење доколку дополнителните информации се недоволни или доколку не се достават. Барањата за советодавни мислења и советодавните мислења издадени на судијата од страна на советодавното тело, како и фактите и околностите на кои се засновани, се доверливи и истите се чуваат во посебна архива во просториите на Здружението на судиите на Република Македонија. Советодавното тело ги објавува своите советодавни мислења на web – страната на Здружението на судиите на Република Македонија, како и фактите и околностите врз кои се засновани со соодветно анонимизирање на лицата, местата и други податоци кои би можеле да доведат до идентификување на подносителот на барањето. Расправите на советодавното тело се доверливи. Објавата на редактираните (анонимизирани) мислења на советодавното тело се достапни до сите судии со цел да обезбедат насоки на другите судии кои се соочуваат со слични прашања.

Како што може да се забележи од деловникот на Советодавното тело за судска етика карактерот на мислењата е превентивен за утврдување на поведение на судијата или апстрактна ситуација како етичко или неетичко. Меѓутоа моментално врз основа на заклучоците на стручната расправа, а во насока на заклучоците од Препораката (94)12 и Мислењето бр.3 на Консултативниот совет на европските судии, се изготвуваат измени на деловникот од аспект на применливоста на одлуките.

Заклучоци и препораки

Правото на судска заштита на правата е основно човеково право. Од неговото ефикасно остварување зависи ефективната на целиот корупс на основни слободи и права чиешто почитување, независно од ругите начини на остварување и заштита на правата, подразбира нивна заштита пред независен и непристрасен суд. Таквата смисла на ова право имплицира широк спектар на барања што се однесуваат на претпоставките за негово остварување, адресирани на законодавецот, извршната власт и судството.

Здружението на судиите на Република Северна Македонија изминатите години во соработка со стратешки партнери и донатори меѓу кои Амбасадата на Кралството Холандија во Република Северна Македонија, Амбасадата на Соединетите Американски Држави во Република Северна Македонија, ОБСЕ Мисијата во Скопје и Делегацијата на Европската Унија во Република Северна Македонија, активно работи на прашања од суштинско значење за зајакнување на независноста, транспарентноста и ефикасноста на судството, особено на прашањата поврзани со судската етика, дисциплинската одговорност на судиите и постапката за следење и оценување на работата на судиите.

Оваа правна анализа претставува дел од активностите на Здружението која во соработка со Амбасадата на Кралството Холандија во Република Северна Македонија и соработка со холандското Здружение на судиите и Здружението на судиите на Србија, ги адресираат клучните наоди за успешна имплементација на етичките кодекси во практиката на судиите, како и овозможување на функционализација на Советодавното тело за судска етика како инструмент за разрешување на дилемите за примерно и непримерно однесување и поведени на судиите. Имено позитивните практики и искуства кои беа разменети на научно-стручната расправа меѓу судиите и членовите на македонското Советодавно тело за судска етика со во насока на остварување и оживување на одредбите од Кодексот за етика.

Треба да се нагласи дека судската етика е важна компонента за заштита на правата на судиите и спречување на злоупотребата на независноста и непристрасноста на судството. Затоа, надзорот на судската етика, од една страна, треба да биде реален и детерминиран (јасен), но од друга страна, треба да биде применлив во однос на независноста на судиите. Имајќи високо принципиелни и професионално подготвени претседатели на судовите, како и силни здруженија на судиите е значаен предуслов за соодветна внатрешна администрација на судовите и промовирање на начелата на судска етика. Од тој аспект високо квалификуваната внатрешна администрација на судовите е клучна алатка во обезбедувањето контрола на судската етика. Посебни алатки поставени во организацискиот акционен план на судот: анализа на однесувањето на судиите на судските расправи, контрола на долготрајни случаи, внатрешни состаноци на судии, испитување на жалби. Исто така е многу важно истрагите за прекршување на судската етика да имаат јасни процедури, да обезбедат судска независност и човекови права на судиите и да имаат пропорционални санкции за кршење на нормите на судската етика.

Оваа продлабочена Анализа и уважување на барањата за зголеување на функционалноста на Советодавното тело за судска етика при Здружението на судиите на Република Северна Македонија, кренати на рамниште на европски стандарди го определува патоканот по кој треба да се движи нашата судска реформа во пресрет на забелешките на ЕУ за натамошни реформи насочени кон независно, функционално и ефикасно судство. Врз основа на тие наводи и ставовите на практичарите изразени на регионалната научна расправа, оваа Анализа ги

понуѓува следните заклучоци во насока на обезбедување на судска независност и непристрасност:

- Процесите на глобализација и судската соработка меѓу судството во различни земји низ светот, доведоа до обединување на стандардите на судската етика. Тоа е глобална тенденција за зголемување на важноста на судската етика во спроведувањето на правдата. Се повеќе и повеќе земји даваат поголемо значење и бараат реформи и подобрување на системите за судска етика. Мислењата на Консултативниот совет на европските судии, препораките на Советот на Европа и Бангалорските принципи на судското однесување се главен извор на модерната судска етика во светот.
- Сложеноста на судската етика се определува со специфичниот уставен статус на судиите, имунитетот и потребата за заштита, како и со широк спектар на вредности кои судијата мора да ги поседува. Етика воспоставува рамка со која се регулира судското однесување и ги поттикнува основните културни вредности кои се од суштинско значење за судството во спроведувањето на правдата.
- Главните цели на судската етика се насочени кон подобрување на јавната доверба во судовите, да воспостават стандарди за етичко однесување на судиите, да обезбедат насоки за судиите, да ги подобрат меѓусебните човечки односи меѓу судиите, како и да им помогнат на членовите на извршната и законодавната власт, адвокати и јавноста воопшто за подобро разбирање и поддршка на судството.
- Најдобри практики на европските земји мора да се земат предвид како пример за утврдување на правните основи за усвојување на кодексот на судска етика. Сепак, нормите на судската етика се засноваат на принципот "од судии за судии", бидејќи природата на судската етика е самоуправна институција.
- Најдобрите практики од ЕУ и регионот укажуваат дека најповолна структура за формирање на кодекс на судска етика е: Вредности → Основни принципи на однесување на судиите → Правила кои судиите треба да ги почитуваат → Практична примена преку етаблирање на Советодавно тело за судска етика.
- Кодексот на етика треба да ги содржи следните главни принципи: : независност; непристрасност; интегритет; правда; автономија; уставност и законитост; праведност; коректност; одговорност; стручност; одговорност; внимателност; дискреција; коректност; еднаквост; хуманост; почит кон човекот; способност да ги слуша другите; почитување на јавниот интерес; мудрост; доверливост; транспарентност; искреност; несебичност; пристојност; учтивост; толеранција; солидарност; компетентност; трудољубивост; храброст; претпазливост; отворен ум; подобрување на квалификацијата; лична несебичност; други општо признати етички стандарди.
- Спроведувањето на судската етика бара систематски мерки. Прво, многу е важно судиите да ја препознаат важноста на судската етика во спроведувањето на правдата и да преземат соодветни активности во спроведувањето на професионалната етика. Судскиот пристап кон судската етика е од голема важност, бидејќи таа е самоуправна институција; Затоа, се препорачува Советодавниот совет за судска етика при Здружението на судиите да направи поширок и подлабок пристап кон судската етика што ќе доведе до долгорочна стратегија.

- Во своите активности судиите треба да бидат водени од начелата на професионално и поведение.
- Сигурноста во вршењето на функцијата и трајниот мандат на судијата се клучни елементи на независноста на судиите.
- Потребно е разграничување помеѓу етичка одговорност на судиите, утврдена во Кодексот за судска етика и дисциплинска одговорност на судиите утврдена со посебен закон.
- Во однос на дисциплинската одговорност на судиите правилата и критериумите мора да се објективни, да не засниваат исклучиво врз статистички податоци за работата на судијата и да не се преценува важноста на статистиката од поднесени правни лекови.
- Толкувањето на законите, оценката на фактите и доказите од страна на судиите во одлучувањето по предмети не би требало да доведе до граѓанска или дисциплинска непослушност, освен во случаи на група небрежност или лоша намера.
- Толкувањето на законите, оценувањето на фактите и доказите од страна на судиите не би требало да доведе до кривична одговорност на судијата, освен во случаи на лоша намера и злоупотреба на службената положба.
- Доколку постојат дисциплински постапки против судија, истите смеат да бидат иницирани доколку судијата не ги извршува своите должности на ефикасен и соодветен начин. Таквите постапки треба да ги раководи независен орган со сите гаранции за правично судење и фер постапка, со можност на право на жалба.
- Судиите не смеат да сносат лична одговорност кога нивната одлука е укината или преиначена по жалба.
- Кога не вршат судска функција, судиите се одговорни според граѓанското, кривичното и управното право како секој граѓанин.
- Функционализацијата на Советодавното тело за судска етика мора да биде во насока на обезбедување на застапување на судиите и давање на согледување дека постои или не прекршување на одредбите на Кодексот за судска етика со конкретна акција на судијата
- Здружението на судиите на Република Северна Македонија мора да ги преземе сите чекори во насока на подигнување на свеста кај судската јавност во однос на работата на Советодавното тело за судска етика, како и свеста кај општата јавност во однос на начелата на работа на судиите.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Гротијан, Ендрју, (2008): Член 6 од Европската конвенција за човекови права, Право на правично судење, Скопје.
- Харис О’Бојл, Мајкал колин, (2009): Право на Европската конвенција за човекови права – второ издание, Скопје.
- International Principles of Independence and Accountability of Judges and Prosecutors, (2004)> a Practitioner Guide Series no.1, International Commission of Jurists, Geneva Switzerland.
- Камбовски, Владо, (2010), Филозофија на правото, Скопје.
- Камбовски, Владо, (2010), Судско право, Скопје.
- Krapac, Davor, (2005), Institucionalni okviri za neovisnost sudstva u Republici Hrvatskoj, Zagreb.
- Мишелo, Ањес, (2005): Правото на „добар судија“ – од независноста на судиите до развојот на судската власт, Зборник на трудови од Меѓународната конференција „Македонско-француски денови на правото – 200 години од Code Civil, Скопје.
- Mole-Harby, Catarina, (2001): Правото на правично судење, Водич за имплементацијата на членот 6 од Европската конвенција за човекови права, Совет на Европа, Стразбур.
- Omejec, Jasna, (2014): Konvencija za zastitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Evropskog suda za ljudskih prava, Strazborshki acquis Drugo izdanje, Zagreb.
- Perovic, Sloboda, (2007/9): Sloboda i prirodno pravo, Pravni zivot, Teatski broj: Pravo i sloboda, tom 1.
- Perrot, Roger, (2002): Institutions Judiciaires, 10e edition, Paris

- Шкарик, Светомир (2004)Ч Споредбено и македонско уставно право, Скопје.
- Tebbit, Mark(2005):Philosophy of Law, Second Edition, London-New York.
- Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Vol. 56, Br.1, Zagreb 2006.
- Pravni izvori
- Меѓународен пакт за граѓански и политички права, Генерално собрание на ООН, 1996 година, <https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%20999/volume-999-i-14668-english.pdf>
- Опционален протокол на меѓународниот пакт за граѓански и политички права, Генерално собрание на ООН, 1996 година, <https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%20999/volume-999-i-14668-english.pdf>
- Европска повелба за правата на судиите (Магна Карта за судии), Совет на Европа, <https://rm.coe.int/16807473ef>
- Мислење бр.1 (CCJE(2001) OP1: „Стандарди во однос на независноста на судството и немобилноста на судиите“, Консултативен совет на европските судии, Совет на Европа – Стразбур. <https://www.coe.int/en/web/ccje/ccje-opinions-and-magna-carta>
- Мислење бр.3 (CCJE(2002) OP3: „Принципи и правила за професионалното поведение на судиите, етика, несоодветно однесување и непристрасност“, Консултативен совет на европските судии, Совет на Европа – Стразбур. <https://www.coe.int/en/web/ccje/ccje-opinions-and-magna-carta>
- Препорака Бр. (94)12 за независноста, ефикасноста и улогата на судиите, Совет на Европа
- Стразбур. Мислење бр.1 (CCJE(2001) OP1: „Стандарди во однос на независноста на судството и немобилноста на судиите“, Консултативен совет на европските судии, Совет на Европа – Стразбур. <https://www.coe.int/en/web/ccje/ccje-opinions-and-magna-carta>
- Препораки на Вишата експертска група за системски прашања во врска со владеењето на правото во однос на следењето на комуникациите откриено пролетта 2015 г., достапни на https://ec.europa.eu/neighbourhoodenlargement/sites/near/files/news_corner/news/news-files/20150619_recommendations_of_the_senior_experts_group.pdf
- Cárdenas, Emilio J., и Héctor M. Chayer. “Corruption, accountability and the discipline of judges in Latin America.” Global Corruption Report (2007): 44–48 //
- <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un-dpadm/unpan045153.pdf>.
- Maitrepierre, Eric J. “Ethics, Deontology, Discipline of Judges and Prosecutors in France” // http://www.unafei.or.jp/english/pdf/RS_No80/No80_29VE_Maitrepierre.pdf.
- Mayne, Greg. “Judicial integrity: the accountability gap and the Bangalore Principles.” Global Corruption Report (2007): 40–44 // <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un-dpadm/unpan045153.pdf>.

- Schultz, Jessica. "The UNCAC and judicial corruption: Requirements and avenues for reform." Anti-Corruption Resource Centre (2009) // <http://www.u4.no/publications/the-uncac-and-judicial-corruption-requirements-and-avenues-for-reform/>.
- Terhechte, Jörg Philipp. "Judicial Ethics for a Global Judiciary – How Judicial Networks create their own codes of conduct." German Law Journal 10 (2009): 501–514
- The Cambridge Dictionary of Philosophy. 2nd edition. Cambridge University Press 1995, 1999.
- Бангалорските начела на судско однесување (2002) // http://www.unodc.org/pdf/crime/corruption/judicial_group/Bangalore_principles.pdf.
- Кодекс на судска етика на Болоња и Милан(2015) //<http://www.jiwp.org/#!global-code-of-judicial-ethics/c1dnr>.
- Кодекс на судска етика на Малта. Комисија за администрација на правдата (2004) //<http://www.judiciarymalta.gov.mt/code-of-ethics> .
- Судски кодекс на етика на Литванија. Генерален конгрес на литванските судии (2006) // http://www.judicial-ethics.umontreal.ca/en/codes%20enonces%20deonto/documents/Code_lituanie.pdf.
- Кодекс на судска етика на меѓународниот кривичен суд. ICC-BD/02-01-05 / https://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/A62EBC0F-D534-438F-A128-D3AC4CFDD644/140141/ICCBD020105_En.pdf .
- Кодекс на судска етика на судиите на Република Хрватска. Судски совет на Хрватска (2006) //<http://pak.hr/cke/proposi,%20zakoni/en/CodeofJudicalEthics/EN.pdf>.
- Кодекс на судска етика на судиите на Летонија (1995) Конференција на судии на Република Летонија //
- http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:TquFvYQa1V0J:at.gov.lv/files/upload_s/files/archive/departement1/tiesnesu_etikas_kodekss_eng.doc+&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt.
- Коментар на бангалорските принципи за судско однесување (септември 2007 година) // https://www.unodc.org/documents/corruption/publications_unodc_commentary-e.pdf.
- Delcourt v. Belgium. European Court of Human Rights (ECtHR), January 17, 1970 //
- [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"appno":\["2689/65"\],"itemid":\["001-57467"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{).
- Деонтолошки кодекс на судии и обвинители. Врховен суд на Романија (2005) //
- www.csm1909.ro/csm/linkuri/15_11_2005__2048_en.doc.
- Кодекс на етика на судиите на Естонија. Судски совет (2004) //
- <http://www.nc.ee/?id=682>.
- Етички принципи за судии. Здружение на судии на Данска (2014) //
- <http://dommerforeningen.dk/english/ethical-principles-for-judges/>.
- Етички принципи на норвешките судии. Здружение на судии на Норвешка (2010) // [http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/CCJE/cooperation/Ethical%20 principles Norwegian judges.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/CCJE/cooperation/Ethical%20principles_Norwegian_judges.pdf).

- Добра судска практика и принципи. Здружение на судии на Шведска (2013) // http://www.domstol.se/Publikationer/Rapporter/god_domarsedgrundsatser_och_fragor_eng.pdf
- Водич за судии: принципи, вредности и квалитети (2012) Врховен суд на правдата на Белгија //
- http://www.csj.be/sites/default/files/press_publications/o0023f.pdf.
- Водич за судско однесување (2013), Кралски судски совет на Англија и Велс //
- https://www.judiciary.gov.uk/wp-content/uploads/JCO/Documents/Guidance/judicial_conduct_2013.pdf.
- Извештај за судска етика 2009-2010. Работна група за етика на Совет на Европа /
- <http://www.encj.eu/images/stories/pdf/ethics/judicialethicsdeontologiefinal.pdf>.
- NVvR Водич за судска етика на холандските судии. Холандска фондација „од судии за судии“ //
- <https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Matters-of-principle.pdf>.
- Резолуција за судска етика на Европскиот суд за човекови права (Пленарна седница) (2008) // http://www.echr.coe.int/Documents/Resolution_Judicial_Ethics_ENG.pdf.
- Кодекс на однесување на судскиот персонал, Холандска фондација „од судии за судии“ // <https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Matters-of-principle.pdf>.
- Кодекс на судска етика на Словенија. Здружение на судии на Словенија (2001) //
- <http://www.judicialethics.umontreal.ca/en/codes%20enonces%20deonto/documents/SLOVENIA-CODEOFJUDICIALETHICS.pdf>.
- Кодекс за судска етика на Словачка. Судски совет на Словачка (2010) //
- <http://www.sudcovia.sk/sk/dokumenty/legislativa/39-english-categories/documents/archive/401-theet-codeofju-cond>.
- Декларација за принципите на судска етика за судиите на Шкотска (2010) //
- <http://www.scotland-judiciary.org.uk/Upload/Documents/StatementofPrinciplesofJudicialEthicsfortheScottishJudiciary.pdf>.

АНЕКС 1 – МАГНА КАРТА НА СУДИИТЕ – ГОЛЕМАТА ПОВЕЛБА ЗА ПРАВАТА НА СУДИИТЕ

Стразбур, 17-ти ноември 2010 година

CCJE (2010)3 Final

КОНСУЛТАТИВЕН СОВЕТ НА ЕВРОПСКИТЕ СУДИИ Работна

група за Големата повелба(КСЕС-ГП)

ГОЛЕМАТА ПОВЕЛБА НА СУДИИТЕ
(Фундаментални начела)

Вовед:

По повод на својата десетгодишнина, КСЕС ја усвои, за време на своето 11-то пленарно заседание, Големата повелба на судиите (Фундаменталните начела) која ги резимира и кодифицира главните заклучоци од Мислењата кои веќе ги има усвоено. Секое од овие 12 Мислења, дадени на увид на Комитетот на Министри на Советот на Европа, содржи дополнително разгледување на темите кои се третираат во овој документ (види www.coe.int/ccje).

ГОЛЕМАТА ПОВЕЛБА НА СУДИИТЕ (Фундаментални начела)

Владеење на правото и правдата

1. Судството е една од трите власти во секоја демократска држава. Негова мисија е да го гарантира самото постоење на Владеењето на правото, и со тоа, да обезбеди правилна примена на правото на непристрасен, праведен, правичен и ефикасен начин.

Судска независност

2. Судската независност и непристрасност се есенцијални претпоставки за функционирањето на правдата.

3. Судството ќе има законска, функционална и финансиска независност. Таа ќе се гарантира во однос на другите власти на Државата, на лицата кои бараат правда, другите судии и општеството во целост, по пат на домашни правила на највисоко ниво. Државата и секој судија се одговорни за промовирање и заштита на судската независност.

4. Судската независност ќе се гарантира во однос на активностите на судиите, а особено во поглед на вработувањето, наменувањето сè до старост за пензионирање, унапредувањето, неотстранливоста, обуката, судискиот имунитет, дисциплината, хонорирањето и финансирањето на судството.

Гаранции за независноста

5. Одлуките за изборот, наменувањето и кариерата ќе се базираат врз објективни критериуми и ќе се донесуваат од страна на тело надлежно за гарантирање на независноста.

6. Дисциплинските постапки ќе се одвиваат пред независно тело со можност за обраќање за лек до суд.

7. По консултации со судството, Државата ќе ги обезбеди човечките, материјалните и финансиските средства неопходни за правилно

функционирање на правосудниот систем. За да се избегне неприкладно влијаење, судиите ќе добиваат со закон регулиран соодветен надомест и адекватна пензија.

8. Иницијалната обука и професионалното усовршување се право и обврска на судиите. Ќе се организираат под надзор на судската власт. Обуката е важен елемент за заштита и гаранција на независноста на судиите како и на квалитетот и ефикасноста на судскиот систем.

9. Судството ќе биде вклучено во сите одлуки кои влијаат врз извршувањето на судската функција (организација на судовите, процедури, други закони).

10. Во извршувањето на својата функција на делење правда, судиите нема да бидат подложени на било какви наредби или инструкции, ниту на било каков хиерархиски притисок, и ќе се водат само од законите.

11. Судиите ќе се погрижат обвинителството и одбраната да имаат еднакви и рамноправни услови. Независниот статус на обвинителите е фундаментален предуслов за Владеење на правото.

12. Судиите ќе имаат право да членуваат во домашни или меѓународни здруженија на судии, на кои им се доверува одбраната на мисијата на судството во општеството.

Тело надлежно за гарантирање на независноста

13. За да се осигури независноста на судиите, секоја Држава ќе формира Судски совет или некое друго посебно тело, и самото независно од законодавната и извршната власт, на кое ќе му бидат доделени широки овластувања за сите прашања кои се однесуваат на нивното устројство, како и на организацијата, функционирањето и имиџот на судските институции. Советот ќе биде составен или исклучиво само од судии, или од значително мнозинство судии избрани од страна на нивните колеги. Судскиот совет ќе дава отчет за своите активности и одлуки.

Пристап до правдата и транспарентност

14. Правдата ќе биде транспарентна и ќе се објавуваат информации за работата судскиот систем.

15. Судиите ќе преземаат чекори за да се осигури пристап до брзо, ефикасно и достапно разрешување на спорови; судиите ќе придонесуваат за промовирањето на методи на алтернативно разрешување на спорови.

16. Судските документи и судските одлуки ќе се подготвуваат на достапен, едноставен и јасен јазик. Судиите ќе донесуваат обмислени одлуки, објавени јавно во разумен рок, засновани на праведна и јавна расправа. Судиите ќе применуваат соодветни методи за управување со случаите.

17. Извршувањето на судските налози е клучна компонента на правото на праведно судење и воедно гаранција за ефикасноста на правдата.

Етика и одговорност

18. Деонтолошките начела, кои треба да се разликуваат од дисциплинските правила, ќе ги водат постапките на судиите. Тие ќе се изготвуваат од страна на самите судии и ќе бидат дел од нивната обука.

19. Во секоја Држава, законот или фундаменталната повелба кои се однесуваат на судиите ќе дефинираат што се смета за некоректното однесување кое може да води кон дисциплинарни санкции и ќе ја утврдат дисциплинската постапка.

20. Судиите ќе бидат кривично одговорни во рамки на обичното право за дела сторени надвор од својата судиска функција. Кривична одговорност нема да им се наметнува на судиите за ненамерни пропусти во извршувањето на нивната функција.

21. Лековите за судиски грешки треба да бараат во еден прикладен систем на жалби. Секаков лек за други пропусти во делењето правда може да се упати само против државата.

22. Не е прикладно еден судија да биде изложен, во поглед на односното вршење на судиската должност, на било каква лична одговорност, дури ни по пат на надомест кон државата, освен во случај на намерен пропуст.

АНЕКС 2 – МИСЛЕЊЕ БР.1 НА КОНСУЛТАТИВНИОТ СОВЕТ НА ЕВРОПСКИТЕ СУДИИ

SOVET NA EVROPA

Strazbur, 23 noemvri 2001 god.
[ccje/docs2001/ccje(2001)op n°1e]

CCJE (2001) OP N°1
SSES (2001) M Br. 1

SOVETODAVEN SOVET NA EVROPSKI SUDII (SSES)

MISLEWE Br. 1 (2001)

NA SOVETODAVNIOT SOVET NA EVROPSKITE SUDII (SSES) ZA
KOMITETOT NA MINISTRITE PRI SOVETOT NA EVROPA
ZA STANDARDITE KOI SE ODNESUVAAT NA NEZAVISNOSTA NA
SUDSTVOTO I NEMENLIVOSTA NA SUDIITE

(PREPORAKA Br. R (94) 12

ZA NEZAVISNOSTA, EFIKASNOSTA I ULOGATA NA SUDIITE I
SOODVETNOSTA NA STANDARDITE I SITE DRUGI MEGUNARODNI
STANDARDI ZA TEKOVNITE PROBLEMI VO OVIE OBLASTI)

1. Sovetodavniot soveto na evropski sodii (SSES) go podgotvi ova mislewe vrz osnova na odgovorite na Dr`avite na Pra{alnikot, tekstovite podgotveni od strana na Rabotnata grupa na SSES i tekstovite podgotveni od Pretsedatelot i Potpretsedatelot na SSES i ekspertot na SSES na ovaa tema, g-din \akomo OBERTO (Italija).

2. Raspolo`lioviot materijal od SSES vku~uva golem broj izjavi, pomalku ili pove}e oficijalni, za na~elata koi se odnesuvaat na nezavisnosta na sudstvoto.

3. Kako osobeno va`ni mo`e da se navedat slednite formalni primeri:

- Osnovnite na~ela na ON za nezavisnosta na sudstvoto (1985).
- Preporakata Br. R (94) 12 na Komitetot na Ministrite na Sovetot na Evropa do Zemjite ~lenki za nezavisnosta, efikasnosta i ulogata na sudiite.

4. Pomalku formalni primeri:

- Evropskata povelba za statusot na sudiite, usvoena od strana na u~esnicite od evropskite zemji i dve me|unarodni zdru`enija na sodii na sostanokot vo Strazbur od 8- 10 juli 1998 god, poddr`ana od Pretsedatelite na Vrhovnite sudovi na Centralnite i Isto~noevropskite zemji na sredbata vo Kiev od 12 do 14 oktomvri 1998 i povtorno, podr`ana od strana na sodii i pretstavnici na Ministerstva za pravda na 25 evropski zemji na sostanokot odr`an vo Lisabon od 8 do 10 april, 1999 god.
- Izjavi na delegati na Visokiot soveto na sodii ili zdru`enija na sodii, kako onie dadeni na sredbata odr`ana vo Var{ava i Slok od 23 do 26 juni 1997 god.

5. Drugi materijali spomenati za vreme na diskusiite na SSES vku~uvaat:

- Beixing izjavata za na~elata za nezavisnosta na sudstvoto vo regionot Lavazija (avgust 1997 god.), sega potpi{ana od strana na 32 Pretsedатели na sudovi od toj region.
- Vodi~ot na Latimerskata ku}a za Komonveltot (19 juni 1998 god.), ishodot od kolokviumot poseten od strana na pretstavnici na 23 zemji i prekuokeanski teritorii na Komonveltot i potpomognat od strana na sodii i advokati na Komonveltot so poddr{ka od Sekretarijatot i Kancelarijata na Komonveltot.

6. Niz diskusiite na SSES, ~lenkite na SSES istaknaa deka ne e kriti~na perfekcijata na na~elata a u{te pomalku harmonizacijata na instituciite, tuku celosoto ispolnuvawe na veke razvienite na~ela.

7. SSES isto taka razmisluva{e i za soodvetnost od idno podobruvawe ili natamo{en razvoj na postoe~kite op{ti na~ela.

8. Celta na ova mislewe e detalno da se pregledaat diskutiranite temi i da se prepoznaat problemite ili to~kite koi se odnesuvaat na nezavisnosta na sudiite, a {to }e im koristi na istite.

9. Predlo`eno e da se sledat ovie glavni temi:

- Obrazlo`enie na sudskata nezavisnost
- Nivoto do koe se garantira sudskata nezavisnost
- Osnovi za izbor ili unapreduvawe
- Tela za izbor i sovetodavni tela
- Mandat - period za koj se izbiraat sudiite
- Mandat - nemenlivost i disciplina
- Plati na sudiite
- Sloboda od nesoodvetno nadvore{no vlijanie
- Nezavisnost vo ramkite na sudstvoto
- Ulogata na sudstvoto

Vo pravec na razgleduvawe na ovie temi, SSES bara{e da bidat identifikuvani odredeni primeri za te{kotii i zakani po nezavisnosta. Ponatamu, vo ramkite na diskusijata be{e identifikuvana va`nosta na na~elata (posebno) uslovite i praktikata za izbor i reizbor na sudii vo me|unarodnite sudovi. Ovaa tema detalno e prezentirana vo stavovite 52, 54-

55.

Obrazlo`enie na sudskata nezavisnost

10. Sudskata nezavisnost e preduslov za vladeeweto na pravoto i osnoven garant za fer sudewe. Sudiite "ja nosat odgovornosta za kone~nite odluki vo vrska so `ivotot, slobodite, pravata, dol`nostite i sopstvenosta na gra|anite" (recital na osnovnite na~ela na ON koj odeknuva vo Pekin{kata deklaracija; i ~lenovite 5 i 6 na Evropskata

konvencija za človekovi prava). Nivnata nezavisnost ne e prerogativ ili privilegija vo nivna korist, tuku vo korist na vladeeweto na pravoto i na onie koi baraat i o~ekuvaat pravda.

11. Ovaa nezavisnost mora da e povrzana so op{testvoto vo celina i so strankite vo sporovite vo koi sudiite treba da presuduvaat. Sudstvoto e edna od trite osnovni i ednakvi stolbovi vo sovremenata demokratska dr`ava<sup>1</sup>. Istoto ima va`na uloga i funkcija vo odnos na drugite dva stolba. Toa dava sigurnost deka vladata i upravata }e bidat odgovorni za svoje dejstvija, a vo odnos na zakonodavstvoto, sudstvoto obezbeduva deka donesenite zakoni }e se sprovedat, i deka pove}e ili pomalku, se vo soglasnost so sekoj va`eki ustav i poviesok zakon (kakov {to e toj na Evropskata Unija). Za da ja ispolni svojata uloga od ovoj aspekt, sudstvoto mora da bide nezavisno od ovie organi, da bide slobodno od nesoodvetni vrski i vlijanija od istite². Ottuka, nezavisnosta pretstavuva garant za nepristrasnost³. Ova sigurno ima vlijanie vo skoro site aspekti na sudskata kariera: od obuka do izbor i unapreduvawe, do disciplinirawe.

12. Sudskata nezavisnost pretpostavuva celosna nepristrasnost na sudiite. Koga sudat pomeju strankite, sudiite mora da bidat nepristrasni, {to zna~i slobodni od bilo kakva povrzanost, naklonetost ili pristrasnost koja ja zasega ili mo`e da ja zasegne nivnata sposobnost da sudat nezavisno. Vo ovaa smisla, sudskata nezavisnost e razrabotka na osnovното na~elo spored koe "nikoj ne mo`e da sudi vo svoj spor". Ova na~elo ima pogolemo zna~ewe od ona koe gi zasega strankite vkluceni vo sporot. Ne samo strankite koi u~estvuvaat vo sporot, tuku i op{testvoto vo celina treba da mu veruva na sudstvoto. Ottuka, sudijata ne samo {to treba da bide sloboden od bilo kakva nesoodvetna povrzanost, vlijanie ili pristrasnost, tuku treba da izgleda kako sloboden i razumen nabquduva~. Vo sprotivno, doverbata vo nezavisnosta na sudstvoto }e bide potkopana.

13. Objasnuvaweto na smislata na sudskata nezavisnost, kako {to e dadeno pogore, e klu~no za ocenka na prakti~nite implikacii, toa se karakteristikite koi se neophodni za nejzino obezbeduvawe i sredstvo so koe istata mo`e da bide obezbedena na ustavno ili zakonsko nivo⁴, kako i vo sekojdnevната praktika vo oddelnite zemji. Fokusot na ova mislewe e pove}e nasocen kon institucionalnata ramka i garanciite koi ja obezbeduvaat sudskata nezavisnost vo op{testvoto, otkolku kon na~elata koi baraat li~na nepristrasnost (fakti~ka i vidлива) na sudijata vo sekoj oddelen slu~aj. Iako postoji preklopuvawe, se predlaga osvrt na poslednata tema vo kontekst na ispituvaweto na SSES za rakovodeweto na sudijata so postapkata i standardite na odnesuvawe

Nivoto do koe se garantira sudskata nezavisnost

14. Nezavisnosta na sudstvoto treba da bide garantirano so doma{ni standardi na najvisoko mo`no nivo. Soodvetno, Dr`avite treba da go vkluaat konceptot na nezavisnosta na sudstvoto vo svoje ustavi ili vo osnovnite na~ela priznati od zemjite koi nemaat pismen ustav, no vo koi po~itta kon nezavisnosta na sudstvoto e zagarantirana so vekovno stara kultura ili tradicija. Ova go ozna~uva temelnoto zna~ewe na nezavisnosta

na sudstvoto i ja priznava specijalnata postavenost na obi~ajnoto (anglosaksonsko) pravo (osobeno vo Anglija i [kotska) so dolga tradicija na nezavisnost, no bez pismeni ustavi.

15. Osnovnite na~ela na ON obezbeduvaat nezavisnosta na sudstvoto da bide "garantirana od dr`avata i vkluaena vo ustavot ili zakonot na zemjata". Preporakata Br. R (94) 12 precizira (vo prvata re~enica na na~eloto 1.2) deka "Nezavisnosta na sudiite treba da bide garantirana sodvetno na odredbite na Konvencijata (Evropskata, za ~ovekovi prava) i ustavnite na~ela, na primer so vmetnuvawe na posebni odredbi vo ustavite ili druga legislativa ili so vgraduvawe na principite na ovaa Preporaka vo doma{noto pravo".

16. Evropskata povelba za statutot za sudii obezbeduva u{te pospecifi~no: "Vo sekoja evropska zemja, osnovnite na~ela od propisot koj se odnesuva na sudiite se vospostaveni kako vnatre{ni normi na najvisoko nivo, a negovite pravila, vo najmal stepen, vo normi od zakonodavno nivo". Ovoj po specifi~en propis na Evropskata povelba naiduva na op{ta poddr{ka na SSES. SSES predlaga negovo usvojuvawe, namesto na pomalku specifi~nite odredbi od prvata re~enica na na~eloto 1.2 na Preporakata Br. R (94) 12.

Osnovi za izbor ili unapreduvawe

17. Osnovnite na~ela na ON (stav 13) glasat: " Unapreduvaweto na sudiite, kade {to postoi takov sistem, treba da se temeli na objektivni faktori, osobeno na sposobnosta, integritetot i iskustvoto". Preporakata Br. R (94)

12 e isto taka nedvosmislena: "Site odluki koi se odnesuvaat na profesionalното napreduvawe na sudiite treba da se temelat na objektivni kriteriumi, izborot i karierata na sudiite treba da se zasnovani na zaslugi, so zemawe vo predvid na kvalifikacijata, integritetot, sposobnosta i efikasnost". Preporakata Br. R (94) 12 e jasno primenлива za site lica koi ja praktikuvaa sudiskata funkcija, vkluaitelno i onie koi se zanimavaat so ustavni, krivi~ni, gra|anski, stopanski i upravni raboti (vo najgolema merka na porotnicite i drugi lica koi praktikuvaa sudiska funkcija). Pritoa, op{to e prifateno deka izborot treba da bide vrz osnova na

"zaslugi" temeljeni na "objektivni kriterijumi" a politiki me{ava treba da bidat nedopu{tivi.

18. Ostanuvaat centralnite problemi na (a) davawe soglasnost na op{tite aspiracii kon izborite "temeljeni na zaslugi" i "objektivnost" i (b) liniskata teorija i realnosta. Prezentiranata tema e isto taka povrzana so slednite dve temi (Telo za izbor i Traen mandat).

19. Vo nekoj zemji postoi, ustavno, direktno politiko vlijanie vo postavuvaweto na sudiite. Tamu kade {to sudiite se izbiraat (bilo preku gra{anite kako vo [vajcarija na kantonalno nivo ili preku Sobranieto,

kako {to e vo [vajcarija na federalno nivo, vo Slovenija i "PJR" Makedonija i kako vo slu{ajot na Germanskiot federalen ustaven sud i del od {lenovite na Italijanskiot ustaven sud), celta e , bez somnienie, da im se ovozmo{i na sudiite odredena direktna demokratska poddr{ka vo praktikuvaweto na nivnata funkcija. Ne mo{e da se predlo{i izbor ili unapreduvawe na sudija od tesni partiski politiki interesi. Takvite metodi se pove{e opasni otkolku korisni.

20. Duri i koga postoi poseben organ odgovoren za procesot na izbor ili unapreduvawe na sudijata, politiki aspekti vo praktikata ne se neophodno isklueeni. Ottuka, vo Hrvatska, Visokiot sudski sovet od 11

{lena (sedum sudii, dvajca advokati i dvajca profesori) ima ovlastuvawe za vakvi izbori, no Ministerstvoto za pravda mo{e da predlo{i 11-te {lenovi da bidat izbrani od Pretstavni{kiot dom na Hrvatskoto sobranie i Visokiot sudski sovet za sekoj izbor treba da se konsultira so Sudskata komisija na Hrvatskoto sobranie, kontrolirano od partijata koja ja formira aktuelnata vlada. Iako {lenot 4 od dopolnetiot Hrvatski ustav se odnesuva na principot na podelba na vlasta, koj gi vku{uva "site forme na vzajemna sorabotka i recipro{na kontrola me{u vlastodr{cite", toa sekako ne go isklueuva politiko vlijanie vrz izborot ili unapreduvaweto na sudijata. Vo Irska, iako postoi Komisija za izbor na sudiite⁵, politiki vlijanija seu{te mo{at da odreduvaat koj od kandidatite rivali, site odobreni od Komisijata, {e bide ili {e bidat vsu{nost izbrani od Ministerot za pravda (Komisijata nema uloga od aspekt na unapreduvaweto na sudiite).

21. Vo drugi zemji, sistemite se razlikuvaat pome{u zemjite so -sudii od kariera-(pove}eto zemji na kontinentalното gra{ansko pravo) i zemji kade sudiite se izbiraat od redot na iskusni prakti{ari (na pr. zemji so komonveltsko pravo kako Kipar, Malta i VB i drugi zemji kako na pr. Danska).

22. Vo zemjite so sudii od kariera, po~etniot izbor na sudiite voobi~aeno zavisi od objektivniot uspeh pri ispituvaweto. Va`no e sledново pra{awe: "dali (a) kompetitivnoto ispituvawe e dovolno - neli treba da se ocenuvaat li~nite kvaliteti i da se razgleduvaat i ispituvaat prakti~nite ve{tini? (b) dali treba vo ovaa faza da se vklui organ nezavisen od izvr{nata i zakonodavnata vlast - vo Avstrija na pr. Personalen senat (sostaven od pet sudii) ima formalna uloga vo davawe preporaki za unapreduvawe, no, nema uloga vo vrska so izborot.

23. Nasproti toa, tamu kade {to sudiite se ili mo`at da bidat izbrani od redot na iskusnite prakti~ari, ispituvawata mo`at da bidat nerelevantni

i dobra osnova za izbor se prakti~nite ve{tini i konsultaciite so drugi lica koi imaat direktno iskustvo so kandidatot.

24. Vo site gorenavedeni situacii se predlaga postoeve na objektivni standardi ne samo za da se isklui politi~koto vlijanie, tuku i od drugi pri~ini, kako na pr. rizik od favorizirawe, konzervatizam i kronizam (ili "klonirawe"), koe postoi dokolku izborot se vr{i na nestruktuiran na~in ili vrz osnova na li~ni preporaki.

25. Site "objektivni kriteriumi", koi treba da obezbedat izborot i karierata na sudijata da se "temelat na zaslugi od aspekt na kvalifikaciite, integritetot, sposobnosta i efikasnost", treba da bidat obedineti vo op{ti termini. Vo sekoj slu~aj, najkriti~na e nivnata aktuelna soдр`ina i efektot vo sekoja oddelna zemja. SSES prepora~uva organite vo zemjite ~lenki odgovorni za vr{ewe i predlagawe na izborot i unapreduvawe na sudiite da vovedat, objavat i da gi primenuvaat objektivnite kriteriumi so cel da se obezbedi izborot i karierata na sudiite da se "temelat na zaslugi, vodej{i smetka za kvalifikaciite, integritetot, sposobnosta i efikasnost". Otkako }e bide napraveno ova, ovie tela ili organi odogovorni za sekoj izbor ili unapreduvawe }e bidat obvrzani da deluvaat soodvetno i }e bide mo`no vo najmala merka da se prou~uva soдр`inata na usvoenite kriteriumi i nivniot prakti~en efekt.

26. Odgovorite na Pra{alnicite poka`uvaat otsustvo na bilo kakov objaven kriterium. Op{ti kriteriumi se objaveni od strana na Lord kancelarot vo VB a [kotskata izvr{nata vlast izdade konsultativen dokument. Avstriskoto pravo definira kriteriumi za unapreduvawe. Mnogu zemji ednostavno se potpiraат na integritetot na nezavisnite sudski soveti odogovorni za imenuvawe ili za davawe na preporaka za imenuvawe, na pr. Kipar, Estonija. Vo Finska, soodvetno sovetodavno telo gi sporeduva zaslugite na kandidatite i predlogot za sekoe imenuvawe gi vklui pri~inite za nivnata odluka. Sli~no vo Island, Komisijata za izbor⁶ mu obezbeduva na Ministerot za pravda pismena ocenka za kandidatite za oblasni sudii, dodeka Vrhovniot sud dava mislewe za kompetentnosta za izbor vo toj sud. Vo Germanija, na

federalno i na nivo na "zemji", sovetite za izbor na sudii mo`at da bidat odgovorni za dostavuvawe na pismeni pregledi (bez detalni pri~ini) za soodvetnosta na kandidatite na sudiite za izbor i unapreduvawe, {to ne go obvrzuva Ministerot za pravda, no mo`e da dovede do (ponekoga{ javna) kritika dokolku ne gi sledi istite. Davaweto na pri~ini mo`e da se smeta za zdrava disciplina koja ovozmo`uva da se napravi vnatre{en pogled na kriteriumite koi se primenile vo praksata, no postojat i sprotivstaveni mislewa koi se zalagaat za nedavawe na

pri~ini vo individualni slu~ai (pr. ~uvstvitenosta na odlukata za izbor pomeju sli~ni kandidati i privatnosta povrzana so izvorot ili informacijata).

27. Vo Litvanija, iako ne postojat jasni kriteriumi za unapreduvawe, rabotata na oblasnite sudii se sledi preku niza kvantitativni i kvalitativni kriteriumi, glavno temeleni na statistika (vklu~itelno i statistika povrzana so ishodite po `albi) i se pravat izve{tai koi se dostavuvaat do Sudskiot oddel na Ministerstvoto za pravda. Ministerot za pravda ima samo indirektna uloga vo izborot i unapreduvaweto. No sistemot na sledewe e "strogo kritikuvan" od strana na Zdru`enieto na sudii na Litvanija. Statisti~kite podatoci imaat va`na op{testvena uloga vo razbiraweto i podobruvaweto na rabotata i efikasnost na sudovite. No, tie ne se isti kako i objektivnite standardi za ocenka, kako vo odnos na izborot, taka i vo odnos na unapreduvaweto ili ne{to drugo. Potrebno e golemo vnimanie pri primenata na statistikata kako potkrepa vo ovoj kontekst.

28. Vo Luksemburg, unapreduvaweto se temeli glavno na na~eloto na voznata. Vo Holandija se u{te ima elementi na raniot sistem na voznata, a vo Belgija i Italija unapreduvaweto go odreduvaat definirani kriteriumi na voznata i kompetentnosta. Vo Avstrija, vo odnos na preporakite za unapreduvawe, napraveni od strana na Personalniot senat (sostaven od 5 sudii), koi se dostavuvaat do Ministerot za pravda, zakonska pozicija e voznata da se zema predvid samo vo slu~aj na ednakva profesionalna sposobnost na kandidatite.

29. Evropskata povelba za statutot na sudiite gi soдр`i sistemite za unapreduvawe "koga istoto ne se temeli na voznata" (stav 4.1.), a Memorandumot za obrazlo`enie uka`uva deka ova e "sistem koj Povelbata ne go iskluuva po sekoja cena bidej{i istiot obezbeduva mnogu efikasna za{tita za nezavisnosta". Iako soodvetnoto iskustvo e va`en preduslov za unapreduvawe, SSES smeta deka voznata, vo sovremeniot svet ne e pove}e op{to prifatliva⁷ kako vode~ko na~elo vo unapreduvaweto. Javnosta ima silen interes ne samo za nezavisnosta, tuku i za kvalitetot na nejzinoto sudstvo i osobeno vo vreme na promeni, za kvalitetot na liderite vo sudstvoto. Postoi mo`nost od `rtuvawe vo dinamikata vo sistemite za unapreduvawe temeleni samo na voznata, koe ne mo`e da se opravda so bilo kakva

realna pridobivka za nezavisnosta. Me|utoa, SSES smeta deka barawata temeleni na godini na profesionalno iskustvo, mo`at da pomognat vo poddr{ka na nezavisnosta.

30. Vo Italija i vo određen stepen vo [vedska, statusot, funkcijata i platite na sudiite se odvoeni. Platite zavisat, skoro avtomatski, od vojrasta t.e. rabotniot sta` i ne variraat spored statusot ili funkcijata. Statusot zavisí od unapreduvaweto, no ne vklú~uva zadol`itelno postavuvawe vo drug sud. Ottuka, sudijata so status na apelaciski sudija mo`e da pretpo~ita da prodol`i da raboti vo sud vo prva instanca. Na ovoj na~in, sistemot ima za cel da ja zgolemi nezavisnosta so odstranuvawe na finansiski faktor kako pottik za barawe na unapreduvawe ili razli~na funkcija.

31. SSES go razgleduva i pra{aweto povrzano so ramnopravnosta me|u

`enite i ma`ite. Vodi~ot na Latimerskata ku}a izjavuva deka: "izborot na site nivoa na sudstvoto kako cel treba da go ima postignuvaweto na ramnopravnosta pome|u ma`ite i `enite". Vo Anglija "vode~kite na~ela" na Lord Kancelarot uka`uvaat na izbor (nazna~uvawe) strogo po zasluga "bez ogled na polot, etni~koto poteklo, bra~niot status, seksualnata orientacija...", no Lord Kancelarot jasno ja poka`uva svojata `elba da gi ohrabri barawata za izbor od redovite na `enite i etni~kite malcinstva. Ova se jasni i soodvetni celi. Avstriski delegat informira{e deka vo Avstrija, koga ima dva ednakvo kvalifikuvani kandidati, }e bide izbran onoj kandidat od polot koj e pomalku zastapen. Duri i pod pretpostavka deka ovaa ograni~eno pozitivna reakcija na problemot na pomala zastapenost nema da predizvika pravni problemi, SSES kako prakti~ni pote{kotii gi naveduva, kako prvo, izdvojuvaweto na edna sfera na potencijalno pomala zastapenost (pol) i kako vtoro, mo`e da postoji nesoglasuvawe okolu toa, vo zavisnost od uslovite vo odredena zemja, {to pretstavuva poimot pomala zastapenost vo ovaa sfera. SSES ne predlaga odredbi (kako avstriskite) kako me|unarodni op{ti standardi, no ja istaknuva potrebata od postignuvawe na ednakvost niz "vode~ki na~ela" kako onie navedeni vo tretata re~enica pogore.

Tela za izbor i sovetodavni tela

32. SSES ja zabele`uva raznolikosta na metodite so koi se izbiraat sudiite. Postoi o`igledna ednoglasnost deka izbirawata treba da bidat "temeleni na zaslugi".

33. Razli~nite metodi koi sega se koristat za izbor na sudii mo`at da se razgleduvaat kako metodi koi poseduvaat prednosti i nedostatoci: mo`e da se spori deka

izborot dodeluva podirekten demokratski legitimitet, no toj go vovlekuva kandidatot vo kampawa, vo politika i vo isku{enie da kupi ili dade uslugi. Kooptiraweto vnatre vo postoe~koto sudstvo, mo`e da proizvede tehni~ki kvalifikuvani kandidati, no i rizik od konzervatizam i kronizam (ili "klonirawe")⁸- i sigurno }e se smeta za nedemokratsko

spored neкои ustavni razmisluvawa. Izborot od strana na izvr{nata ili zakonodavnata vlast, isto taka mo`e da se smeta za unapreduvawe na legitimnosta, no nosi rizik od zavisnost od istite. Drug metod vku~uva imenuvawe od strana na nezavisno telo.

34. Ima prostor za zagri`enost deka sega{nata raznolikost vo pristapot mo`e molkumno da go prodol`i nesoodvetното politi~ko vlijanie vrz postavuvaweto na sudiite. SSES go zabele`uva razmisluvaweto na ekspertot, g-din Oberto, spored koe neformalnite izborni postapki i otvorenoto politi~ko vlijanie vrz izborot na sudiite vo odredeni zemji ne se modeli od pomo{ za drugi, ponovi demokratii, kade od vitalno zna~ewe e da se obezbedi sudskata nezavisnost so voveduvawe na strogo nepoliti~ki tela za izbor.

35. SSES veli da se zeme primer od zemja - nova demokratija, na pr. od

^e{kata Republika, kade Pretsedatelot na Republikata gi imenuva sudiite, a na predlog na Ministerot za pravda, a unapreduvaweto (t.e. preminot vo povisok sud ili na pozicija pretседател ili zamenik pretседател na sud) se vr{i ili od strana na Pretседателот ili na Ministerot. Ne postoi Vrhoven sudski sovet, iako sudiite zasedavaat vo komisii koi gi selektiraat kandidatite za sudii.

36. Preporakata Br. R (94) 12 sega ja obezbeduva pozicijata vo ova sfera. Taa zapo~nuva so prevzemawe na nezavisno telo za izbor;

"Organot koj donesuva odluka za izbor i napreduvawe na sudiite treba da bide nezavisen od vladata i administracijata. So cel da se za{titi nezavisnosta, odredbite treba da obezbedat, na pr. deka ~lenovite }e se izbiraat od sudstvoto i deka organot }e odlu~uva vrz osnova na svoi proceduralni pravila".

No, potoa se prodol`uva so kontemplacijata i se uka`uva na sosema razli~en sistem:

"Me|utoa, tamu kade {to ustavnite ili pravnite odredbi i tradicijata dozvoluvaat sudiite da bidat nazna~eni od strana na vladata, treba da postojat garancii deka vo

praksata, postapkite za imenuvawe na sudiite }e bidat transparentni i nezavisni i deka odlukite nema da bidat zasnovani na bilo koi drugi pri~ini osven onie povrzani so objektivnite kriteriumi, spomenati pogore."

Primerite koi gi sledat "garanciite" nudat duri i pogolem prostor za ubla`enost na formalnata postapka-tie zapo~nuvat so specijalno nezavisno telo koe dava sovet koj vladata "go sledi vo praksata", slednoto vклу~uva "pravo na `alba na odlukata do nezavisen organ" i zavr{uva so

blaga (i neprecizno izražena) mo`nost deka e dovolno dokolku "avtoritetot koj ja donesuva odlukata se za{titi od nesoodvetni vlijanija".

37. Pozadinata na ovaa formulacija e soдр`ana vo uslovite od 1994 godina. No SSES sega e zagri`en okolu nejziniot nejasen karakter vo kontekst na po{iroka Evropa, kade {to ustavnite ili pravnite tradicii se pomalku relevantni a formalnite postapki se neophodnost. Ottuka, SSES smeta{e deka sekoja odluka koja se odnesuva na izborot na sudijata ili negovata kariera treba da se temeli na objektivni kriteriumi i istiot da se sproveduva od strana na nezavisen organ koj }e garantira deka nema da koristi drugi kriteriumi osven ovie.

38. SSES priznava deka mo`ebi nema da bide mo`no da se odi ponatamu od aspekt na raznolikosta na sistemite prifateni vo evropskite zemji. Me|utoa, SSES e sovetodavno telo so mandat da gi razgleduva mo`nite promeni na postoe`kite standardi i praktiki i razvojt na op{to prifatenite standardi. Ponatamu, Evropskata povelba za statutot za sudii ve}e odi zna~ajno ponapred vo odnos na Preporakata Br. R (94) 12 so obezbeduvawe na sledново:

"Vo odnos na sekoja odluka koja go zasega izborot, nazna~uvaweto, napredokot vo karierata ili penzioniraweto na sudijata, statutot predviduva intervencija na organ nezavisen od izvr{nata i zakonodavnata vlast vo ramkite na koj najmalku edna polovina od onie koi zasedavaat se sudii izbrani spored metodi koi garantiraat naj{iroko pretstavuvawe na sudstvoto."

39. Memorandumot za obrazlo`enie objasnuva deka "intervencijata" na nezavisniot organ treba da bide dovolno {iroka za da go pokrie misleweto, preporakata ili predlogot, kako i aktuelnata odluka. Evropskata povelba e se u{te nad sega{nata praktika vo mnogu evropski zemji. (Ne e iznenaduva~ki {to delegatite na Visokite soveti na sudii i zdru`enija na sudii na sredbata vo Var{ava od 23-26 juni 1997 godina pobaraa duri i pocelosna sudska "kontrola" vrz izborot i unapreduvaweto na sudiite od onaa {to e poddr`ana so Evropskata povelba).

40. Odgovorite na pra{alnicite poka`uvaat deka pove}eto evropski zemji vovele telo nezavisno od izvr{nata ili zakonodavnata vlast, so isklu~itelna ili pomala uloga vo odnos na izborot i unapreduvawata: primeri se Andora, Belgija, Kipar, Danska, Estonija, Finska, Francija, Island, Irska, Italija, Litvanija, PJR Makedonija, Moldavija, Holandija, Norve{ka, Polska, Romanija, Rusija, Slova~ka, Slovenija i Turcija.

41. Vo ^e{kata Republika, otsustvoto na vakvo telo se smeta za slabost. Vo Malta postoi vakvo telo, no faktot {to konsultacijata so teloto za izbor⁹ ne e zadol`itelna, se smeta za slabost. Vo Hrvatska kako problem be{e identifikuvan stepenot na mo`noto politi~ko vlijanie vrz teloto za izbor na sudii¹⁰.

42. Slednive sistemi }e se koristat kako tri primeri na povisok sudski sovet koj gi vkluuva sugestiite na Evropskata povelba:

I) Vo ~len 104 od Italijanskiot ustav, vakviot sovet go so~inuvaat Pretsedatelot na Republikata, Prviot pretседател i Generalniot obvinittel na Kasacioniot sud, dvaeset sudii izbrani od sudstvoto i deset ~lenovi izbrani od Sobraniето na zaedni~ka sednica, od redot na univerzitetski profesori i advokati so 15 godini iskustvo. Vo ~lenot 105, negovata odgovornost se sostoi vo "nazna~uvawe, izbor i transfer, unapreduvawe i prezemawe disciplinski merki protiv sudiite, vo soglasnost so odredbite za sudskata organizacija".

II) Zakonskite reformi na sudstvoto vo Ungarija od 1997 godina vospostavija Nacionalen sudski sovet koj ja sproveduva organizacijata na sudskata uprava vkluiitelno i izborot na sudiite. Sovetot go so~inuvaat: Pretседателот na Vrhovniot sud (Pretседател na sovetot), devet sudii, Ministerot za pravda, Dr`avniot javen obvinittel, Pretседателот na Advokatskata komora i dvajca pratenici.

III) Vo Turcija, Vrhovniot sovet gi izbira i unapreduva sudiite i javnite obviniteli. Istiot go so~inuvaat sedum ~lenovi vkluiitelno pet sudii od Kasacioniot sud ili od Dr`avniot sovet. Ministerot za pravda rakovodi, a Potsekretarot e ~len na sovetot po slu`bena dol`nost.

43. Primer na komonveltskoto pravo e Irska kade Sudskiot bord za izbor e vostanoven so Zakonot za sudovi i sudski slu`benici od 1995 godina, Oddel

13, so cel da se "identifikuvaat licata i da se informira vladata za soodvetnosta na licata koi se imenuvaat za sudskata funkcija". ^lenstvoto go so~inuvaat devet lica, Ministerot za pravda, Pretседателите na Visokiot sud, Podra~niot sud i Oblasniot sud, Javniot obvinittel, delegat od Advokatskata komora nazna~en od nejziniot Pretседател, advokat nominiran od Pretседателот na Pravното zdru`enie i do tri lica nazna~eni od Ministerot za pravda koi imaат anga`mani vo, ili znaewa i iskustvo od oblata na smetkovodstvoto, finansii ili upravata ili so

iskustvo kako korisnici na sudski uslugi. No, istoto ne go isključiva sevkupnoto političko vlijanie vo procesot¹¹.

44. Germanskiot model (pogore) vključiva soveti, čija uloga može da bide različna vo zavisnost od toa dali stanuva zbor za federalni ili sudovi na "zemjite" i od nivoto na sudot. Ima soveti za izbor na sudii čija uloga voobičajeno e, samo sovetodavna. Kako dopolnenie, vo nekolku germanski zemji e obezbedeno sudiite da se izbiraat zaednički od strana na nadležniot Minister i Komisijata za izbor na sudii. Ova komisija voobičajeno ima pravo na veto. Najčesto e sostavljena od članovi na Sobranieto, sudii izbrani od nivnite kolegi i advokat. Vključuvaweto na Ministerot za pravda vo Germanija se smeta za važen demokratski element bidejti toj odgovara pred Parlamentot. Se smeta deka e od ustavno značewe faktot što postoečkoto telo za izbor ne se sostoi samo od sudii, nitu od mnozinstvo na sudii.

45. Duri i vo pravnite sistemi kade tradicionalno postojat dobri standardi i neformalna samodisciplina, voobičajeno pod nadzor na slobodnite medijumi, vo poslednite godini se prepoznava zgolemena potreba od poobjektivna i poformalna zaštita. Vo drugi zemji, osobeno onie od poranešnite komunistički zemji, takvata potreba e osobeno izražena. SSES smeta deka Evropskata povelba - kako što sega se zalaga za vlijanie (dovolno široko za da gi vključimisleweto, preporakata ili predlogot, kako i aktuelnata odluka) na nezavisniot organ so značajno prisustvo na sudii, demokratski izbrani od drugi sudii¹² - posočuva na opštiot praveć koj SSES saka da go preporaa. Ova e osobeno važno za zemji koi nemaat dolgotrajno završteni i demokratski dokazani sistemi.

Mandat - period za koj se izbiraat sudiite

46. Osnovnite načela na ON, Preporakata Br. R (94) 12 i Evropskata povelba za statusot za sudii se odnesuvaat poveќе na možnost za izbor za traen mandat, otkolku na izbor do penzionirawe.

47. Evropskata povelba, stav 3.3 isto taka se odnesuva na postapkite za izbor "za probniot period, voobičajeno kratok, posle izborot za sudija, no pred potvrđuvawe na trajniot mandat".

48. Evropska praksa e, glavno, sudiite da se izbiraat so traen mandat do penzioniraweto. Ovoj pristap e najmalku problematičen od aspekt na nezavisnosta.

49. Mnogu sistemi na gra|anskoto pravo vključuvaaat periodi na obuka ili proben mandat za sudii.

50. Nekoi zemji imenuvaat sudii na odredeno vreme (pr. vo slučaj na Federalniot ustaven sud na Germanija, 12 godini). Sudiite isto taka se imenuvaat na odredeno vreme i vo me|unarodni sudovi (pr. Evropskiot sud na pravdata i Evropskiot sud za čovekovi prava).

51. Nekoi zemji na široko koristat zamenici-sudii čij mandat e ograničen ili pomalku zaštiten od onoj na sudiite so celosen mandat (pr. VB i Danska).

52. SSES smeta če deka, tamu kade po isključok, sudiite so celosen mandat se izbiraat na odredeno vreme, ne se potrebni promeni, dokolku postapkite obezbeduvaat:

- I. sudijata, da se smeta za reizbran/a od strana na izbornoto telo dokolku toj/taa saka i
- II. odlukata koja se odnesuva na reizborot e donesena celosno objektivno vrz osnova na zaslugi i bez politička pristrasnost.

53. SSES smeta če deka koga mandatot e privremen ili ograničen, od osobena va`nost e teloto odgovorno za objektivnost i transparentnost na metodot za izbor ili reizbor za sudija so celosen mandat (da se pogleda stav

3.3 od Evropskata povelba).

54. SSES e koncizen deka negovite zadači ne se odnesuva na pozicijata na sudijata na me|unarodno nivo. SSES e tvorec na Preporakata (br. 23) vo Izveštajot na Mudrite od 1998 godina, spored koja treba da se zasili direktnata sorabotka so domačното sudstvo i Rezolucijata Br. 1 usvoena od strana na ministrите za pravda na nivnata 22 Konferencija vo Kišinev od

17-18 juni 1999 godina, koja se odnesuva na ulogata na SSES da pomaga pri identifikuvaweto na prioritete vo globalniot akcionen plan "za zajaknuvawe na ulogata na sudiite vo Evropa i da sovetuva.....koga e potrebno da se moderniziraat pravnite instrumenti na Sovetot na Evropa....". Globalniot akciski plan e glavno fokusiran na vnatrešnite pravni sistemi na zemjite členki. No ne smee da se zaboravi deka kriteriumite za

~lenstvo vo Sovetot na Evropa vkluuvaat "ispolnuvawe na obvrskite koi proizleguvaat od Evropskata konvencija za ~ovekovi prava i vo ovaa smisla "stavawe pod jurisdikcija na Evropskiot sud za ~ovekovi prava, izgraden vrz meunarodното pravo, {to e najva`niot standard na Sovetot na Evropa (Izve{taj na Mudrite, stav 9).

55. SSES smeta{e deka raste~koto zna~ewe na nadnacionalnite sudovi i nivnite odluki za nacionalnite pravni sistemi e su{testveno za da se ohrabrat zemjite ~lenki da gi po~ituvaat na~elata na nezavisnost, nemenlivost, izbor i mandat na sudiite vo vakvite nadnacionalni sudovi (da se pogleda osobeno stavot 52 pogore).

56. SSES se soglasi deka va`nosta koja za nacionalnite pravni sistemi i sudii, ja imaat obvrskite koi proizleguvaat od meunarodnite dogovori, kako {to se Evropskata konvencija, kako i dogovorite na Evropskata Unija, zna~i deka izborot i reizborot na sudiite vo sudovite koi gi tolkuvaat tie dogovori, }e ja bara istata doverba i po~ituvawe na istite na~ela kako i nacionalnite pravni sistemi. Ponatamu, SSES smeta{e deka treba da se ohrabri vkluuwaveto na nezavisen organ, spomenat vo stavovite 37 i 45, vo izborot i reizborot na sudii vo meunarodnite sudovi. Sovetot na Evropa i negovite institucii se temelat na verba vo zaedni~kite vrednosti koi se superiorni vo odnos na onie na bilo koja zemja ~lenka i ovaa verba ve}e postigna zna~aen prakti~en efekt. Dokolku ne se insistira{e na nivna primena na meunarodno nivo, toa }e gi potkopa{e ovie vrednosti i progresot vo nivniot razvoj i primena.

Mandat - nemenlivost i disciplina

57. Osnovno na~elo na sudskata nezavisnost e garantiran mandat do vozrasta na zadol`itelno penzionirawe ili do istek na određenoto vreme na slu`ba: da se pogledaat osnovnite na~ela na ON, stav 12; Preporakata Br. R (94) 12

Na~ela I (2)(a)(ii) i (3) i VI (1) i (2). Evropskata povelba potvrduva deka ova na~elo treba da se pro{iri i vo odnos na upatuvaweto vo drug oddel ili sedi{te bez soglasnost na sudijata (poinaku otkolku vo slu~aj na sudska reorganizacija ili privremeno), no istata kako i Preporakata Br. R (94) 12 imaat predvid deka preminot na drugo zadol`enie mo`e da bide naredeno kako disciplinska merka.

58. SSES zabele`uva deka vo ^e{kata Republika ne postoji voзраст na zadol`itelno penzionirawe, no "sudijata mo`e da bide otpovikan od negovata pozicija od strana na Ministerot za pravda koga }e napolni 65 godini starost".

59. Postoeweto na iskluuoci od aspekt na nemenlivost, osobeno onie koi proizleguvaat od disciplinski sankcii, vodi vedna{ kon teloto i metodot so koj i vrz osnova na koj sudiite mo`at da bidat disciplinirani. Preporakata Br. R (94) 12, Na~elo VI (2) i (3) insistira na potrebata za precizno definirawe na povredite za koi sudijata mo`e da bide odstranet od rabota i na disciplinskite postapki, koi odgovaraat

na procesnite barawa na Konvencijata za ~ovekovi prava. Nadvor od ova, taa veli deka "zemjite treba da vospostavat, spored zakon, specijalno kvalifikuvano telo koe, kako svoja cel, }e ja ima primenata na disciplinskite sankcii so koi sudot ne se zanimava i odlukite na toa telo bi trebalo da bidat kontrolirani od nadreden sudski organ." Evropskata povelba mu ja dava ovaa

uloga na nezavisen organ na koj mu sugerira da intervenira vo site aspekti na izborot i napreduvaweto na sekoj sudija.

60. SSES smeta

a) deka nemenlivosta na sudiite treba da bide kone~en element na nezavisnosta postaven na najvisoko vnatre{no nivo (da se pogleda stav 16 pogore);

b) deka od osobena va`nost vo disciplinskite raboti e interevencijata na nezavisen organ¹³ so postapki koi }e garantiraat celosno pravo na odbrana

v) deka e korisno da se podgotvat standardi koi }e ja definiraat ne samo postapkata za odstranuvawe od slu`bata, tuku i sekoja postapka koja mo`e da dovede do disciplinski merki ili promena na statusot, vku~itelno i na pr. premestuvaweto vo drug sud ili oblast.

Od strana na SSES vo podocne`nata faza bi mo`el da bide podgotven nacrt tekst so detalno mislewe na ovaa tema, koj }e bide staven na razgleduvawe od strana na CDCJ i koj }e se zanimava so standardite na odnesuvawe, iako nema somnevawe deka istite se osobeno povrzani so prezentiranata tema za nezavisnosta na sudstvoto.

Plati na sudiite

61. Preporakata Br. R (94) 12 veli deka "platite na sudiite treba da bidat garantirani so zakon" i "soodvetni na dostoinstvoto i odgovornosta {to ja nosi profesijata" (Na~ela I (2)(a)(ii) i III (1)(b)). Evropskata povelba soдр`i va`no, cvrsto i realno priznavawe na ulogata na adekvatnite plati vo za{titata "od pritisoci koi vlijaat vrz odlu~uvaweto i odnesuvaweto..." i priznavawe na va`nosta od zagarantiran zdravstven nadomest i soodvetni penzii (stav 6). SSES vo celost gi odobruva izjavite vo Evropskata povelba.

62. Dodeka neкои sistemi (na pr. vo Nordiskite zemji) se spravuvaat so situacijata so pomo{ na tradicionalni mehanizmi bez formalni pravni odredbi, SSES smeta{e deka e va`no (osobeno vo odnos na novite demokratii) da se donesat posebni pravni odredbi koi }e gi za{titat sudiskite plati od nivno namaluvawe i }e obezbedat, najmalku de fakto, zgolemuwawe na platite, proporcionalno na porastot na `ivotnite tro{oci.

63. Slobodata od nesoodvetni nadvoren{ni vlijanija pretstavuva priznato op{to na~elo: da se pogledaat osnovnite na~ela na ON, stav 2; Preporakata Br. R (94) 12, Na~eloto I (2)(d) predviduva: "Zakonot treba da obezbedi sankcii protiv lica koi na bilo kakov na~in vlijaat vrz sudiite". Kako op{to na~elo, slobodata od nesoodvetni nadvoren{ni vlijanija i potrebata, vo ekstremni slu~ai, od sankcii, se nesporni¹⁴. Ponatamu, SSES nema pri~ina da misli deka tie ne se soodvetno predvideni kako takvi vo zakonite na zemjite ~lenki. Od druga strana, nivnoto sproveduvawe vo praktika bara vnimanie, nadzor i vo određen kontekst, politi~ko ograni~uvawe. Diskusiite so, kako i razbiraweto i poddr{kata od sudiite od razli~ni zemji mo`at mnogu da koristat od ovoj aspekt. Te{kotija e samoto definirawe na toa {to vsu{nost pretstavuva nesoodvetno vlijanie, i postignuvawe na soodvetna ramnote`a pome|u, na pr. potrebata za za{tita na sudskata postapka od politi~ki pritisoci i pritisoci od mediumite ili od drugi izvori i interesot za otvorena debata za raboti od javen interes vo javniot `ivot i vo slobodniot pe~at. Sudiite moraат da prifatat deka se javni li~nosti i ne smeат da bidat premnogu ~uvstvitelni ili kr{livi. SSES se soglasi deka ne se potrebni nikakvi promeni vo postoe~kite na~ela, no deka sudiite vo razli~ni zemji mo`at da imaат korist od vzaemni diskusii i razmena na informacii za odredeni situacii.

Nezavisnost vo ramkite na sudstvoto

64. Osnovna to~ka e deka sudijata vo vr{eweto na svojata funkcija ne e ni~ij vработen; toj/taa e dr`aven slu`benik. Ottuka, toj/taa e vo slu`ba na zakonot i nemu mu odgovara. O~igledno e deka vo odlu~uvaweto vo sporot, sudijata ne prima naredbi ili instrukcii od treta stranka, vnatre ili nadvor od sudstvoto.

65. Preporakata Br. R (94) 12, Na~elo I (2)(a)(i) veli deka "odlukite na sudiite ne se predmet na revizija nadvor od apelaciskite postapki, propi{ani so zakon", a Na~eloto I (2)(a)(iv) veli deka "so isklu~ok na odlukite za amnestija, pomiluvawe i sl., vladata ili upravata ne smeат da bidat vo mo`nost da donesuvaат odluki koi retroaktivno }e gi poni{tuvaат sudskite odluki". SSES zabele`uva deka odgovorite na pra{alnicite poka`uvaат deka ovie na~ela glavno se zapazeni i ne se sugerirani nikakvi izmeni.

66. SSES zabele`a deka potencijalna zakana za sudskata nezavisnost mo`e da proizleze i od vnatre{nata sudska hierarhija. Toj prepozna deka sudskata nezavisnost ne e samo sloboda od nesoodvetno nadvoren{no vlijanie, tuku i sloboda od nesoodvetno vlijanie koe vo odredeni situacii mo`e da

proizleze od odnesuvaweto na drugi sudii. "Sudiite treba da poseduvaat celosna sloboda da odlu~uvaat nepristrasno vo soglasnost so nivnata sovest i tolkuvawe na faktite vo soglasnost so odredbite na zakonot" (Preporakata Br. R (94) 12, Na~elo I (2)(d). Ova zna~i sudijata da odlu~uva individualno. Rokovite vo koi e ograni~en ne iskluuvaat doktrini kako onie vo zemjite so komonveltsko pravo (t.e.obvrskata na poniski ot sudija da ja sledi prethodnata odluka na povisoki ot sud vo pogled na pravnoto pra{awe koe direktno proizleguva od podocne`ni ot slu~aj).

67. Na~eloto I (2)(d) prodol`uva: "Sudijata ne treba da bide obvrzan da dava izve{taj za ishodate od svoje slu~ai bilo komu nadvor od sudstvoto". Ova vo sekoj pogled e nejasno. "Izve{taite" za ishodate od slu~aite, duri i na drugite pripadnici na sudstvoto e nespojli vo individualnata nezavisnost. Drugo pra{awe e ako odlukata e do toj stepen nekvalifikuvana

{to pretstavuva disciplinski prestop, no i vo takov iskluitelen slu~aj, sudijata vsu{nost nema da "dava izve{taj", tuku }e odgovara na obvinenieto.

68. Hierarhiskata vlast koja vo mnogu pravni sistemi e dadena na vi{ite sudovi, vo praktika mo`e da ja potkopa individualnata sudiska nezavisnost. Re{enie bi bilo transfer na celata relevantna vlast na Povisok Sudski Sovet, koj potoa bi ja za{titil nezavisnosta na sudijata vnatre i nadvor od sudstvoto. Ova upatuvaa na preporakata na Evropskata povelba za statutot na sudiite, koja e ve}e spomenata vo naslovite Telo za izbor i Sloboda od nesoodvetno nadvorenje.

69. Sudskite inspekciski sistemi, vo zemjite vo koi postojat, ne bi trebalo da bidat zagri`eni za ishodate ili korektnosta na odlukite i ne bi trebalo da gi teraat sudiite, vo ime na efikasnost, da go pretpo~itaat kvantitetot pred pravilnoto odigruvawe na osnovnata uloga, a toa e vnimatelno donesuvawe na odluki vo interes na onie koi baraat pravda¹⁵.

70. Vo vrska so ova, vo sovremeni ot italijanski sistem, SSES zabele`uva odvoenost na stepenot, platite i slu`bata opi{ana vo stav 30 pogore. Celta na ovoj sistem e da se zasili nezavisnosta i toa isto taka zna~i deka te{kite predmeti od prva instanca (pr. vo Italija predmeti povrzani so mafijata), mo`at da bidat sudeni od posposobnite sudii.

Ulogata na sudstvoto

71. Ovoj naslov mo`e da pokrie {iroko pole. Golem del }e proizleze od detalnoto razgleduvawe na standardite koe }e go vr{i SSES i podobro e da se ostavat dotoga{. Toa se odnesuva na individualni temi kako ~lenstvo vo politi~ka partija i politi~ko anga`irawe.

72. Va`na tema koja be`e doprena za vreme na sredbata na SSES se odnesuva na vnatre`nata razmena, vo nekoj sistemi, na pozicijite pomeju sudijata, javniot обвинител i slu`benikot na ministerstvoto za pravda. Vo smisla na ovaa vnatre`na promena, SSES odlu`i deka ulogata, statusot i dol`nostite na javniot обвинител paralelno so onie na sudijata se nadvor od negoviot krug na razgleduvawe. Me`utoa, ostanuva va`no pra`aweto dali vakvite sistemi se vo soglasnost so sudskata nezavisnost. Ovaa tema e bez somnenie od zna`aen interes vo takvite pravni sistemi. SSES smeta`e deka istata zaslu`uva ponatamo`no vnimanie, vo podocne`na faza, verojatno povrzano so ispituvaweto na odredbite od zakonite za sudovi, `to `e bara ponatamo`na stru`na pomo`.

Zaklu`oci

73. SSES smeta`e deka klu`na rabota za zemjite `lenki e celosno da se efektuiiraat ve`e razvijenite na`ela (stav 6) i posle ispituvaweto na standardite, soodr`ani osobeno vo Preporakata Br. (94) 12 za nezavisnost, efikasnost i uloga na sudiite, be`e zaklu`eno sledново:

(1) Osnovnite na`ela na sudskata nezavisnost bi trebalo da bidat vospostaveni na ustavno ili najvisoko mo`no pravno nivo vo sekoja zemja

`lenka, a nejinite pospecifi`ni na`ela na zakonodavno nivo (stav 16).

(2) Organite, odgovorni vo sekoja zemja `lenka za donesuvawe odluki i preporaki za izbor i unapreduvawe, bi trebalo da vovedat, objavat i da gi efektuiiraat objektivnite kriteriumi so cel da obezbedat izborot i karierata na sudijata da se temelat na zaslugi povrzani so kvalifikacijata, integritetot, sposobnosta i efikasnost (stav 25).

(3) Vozrasta ne bi trebalo da bide vode`ko na`elo za unapreduvawe. Me`utoa, sekako deka e va`no soodvetno profesionalno iskustvo i preduslovot povrzan so godinite na iskustvo mo`e da pomogne vo poddr`ka na nezavisnosta (stav 29).

(4) SSES smeta`e deka Evropskata povelba za statusot za sudii - zasega kako `to se zalaga za intervencijata na nezavisen organ so zna`ajna zastapenost na sudii, demokratski izbrani od drugi sudii - poso`uva na glavniot pravec koj SSES saka`e da go prepora`a (stav 45).

(5) SSES smeta{e deka koga mandatot e proben ili ograni~en, osobena va`nost ima teloto odgovorno za objektivnost i transparentnost na metodot za izbor ili reizbor na sudija (da se pogleda i stav 3.3 od Evropskata povelba)(stav 53).

(6) SSES se soglasi deka e va`no za nacionalnite pravni sistemi i sudii, izborot i reizborot na sudii vo sudovite koi gi tolkuvaat obvrskite koi proizleguvaat od me|unardnite dogovori, kako {to se Evropskata konvencija i dogovorite na Evropskata Unija, da bide vodeno so istata doverba i po~it na na~elata koi se primenuvaat i vo nacionalnite pravni sistemi. SSES ponatamu smeta{e deka vkladuvaweto na nezavisniot organ naveden vo stavovite 37 i 45 treba da bide ohrabren vo odnos na izborot i reizborot vo me|unardnite sudovi (stav 56).

(7) SSES smeta{e deka nemenlivosta na sudiite treba da bide nesporen element na nezavisnosta postaven na najvisoko vnatre{no nivo (stav 60).

(8) Platite na sudiite treba da bidat soodvetni na nivnata uloga i odgovornost i treba da obezbedat soodvetna zdravstvena i penziska za{tita. Treba da bidat garantirani so specifi~ni pravni odredbi nasoeni protiv nivno namaluvawe i treba da ima odredbi za poka~uvawe, proporcionalno na porastot na `ivotnite tro{oci (stavovi 61-62).

(9) Nezavisnosta na sekoj individualen sudija vo vr{eweto na negovata funkcija postoi i pokraj postoeweto na vnatre{na sudska hierarhija (stav 64).

(10) Primenata na statisti~ki podatoci i sudski inspekciski sistem ne treba da se koristi na {teta na sudska nezavisnost (stav 27 i 69).

(11) SSES smeta{e deka bi bilo korisno da se podgotvat dopolnitelni preporaki ili da se dopolni Preporakata Br. R (94) 12 od aspekt na ova mislewe i ponatamo{ata rabota da bide izvr{ena od strana na SSES.

АНЕКС 3 – МИСЛЕЊЕ БР.3 НА КОНСУЛТАТИВНИОТ СОВЕТ НА ЕВРОПСКИТЕ СУДИИ

**Strazbur, 19 noemvri 2002 god. CCJE (2002) OP №3 [ccje/docs2002/ccje(2002)op №3e]
SSES (2002) M Br. 3 SOVETODAVEN SOVET NA EVROPSKI SUDII
(SSES)**

**MISLEWE Br. 3
NA SOVETODAVNIOT SOVET NA EVROPSKI SUDII (SSES)
ZA KOMITETOT NA MINISTRITE NA SOVETOT NA EVROPA
ZA PRINCIPITE I PRAVILATA ZA PROFESIONALNOTO
POVEDENIE NA SUDIITE,
ETIKA, NESOODVETNO ODNESUVAWE I NEPRISTRASNOST**

1. Sovetodavniot sovet na evropskite sudii (SSES) go skicira{e ova mislewe vrz baza na odgovorite na Zemjite ^lenki i tekstovite podgotveni od strana na abotnata Grupa na SSES i ekspertot od SSES na ovaa tema, g-din Denis SALAS (Francija). 2. Dadenoto mislewe odgovara na Misleweto na SSES br.1 (2001) [www.coe.int/legalprof.CCJE\(2001\)43](http://www.coe.int/legalprof.CCJE(2001)43)) za standardite koi se odnesuvaat na nezavisnosta na sudstvoto i nemenlivosta na sudiite, osobeno stavovite 13, 59, 60 i 71.
3. Vo podgotovkata na ova mislewe SSES zede predvid brojni dokumenti, kako na pr:
 - "Osnovnite načela na sudiskata nezavisnost" od Obedinetite Nacii (1985);
 - Preporakata Br. R (94) 12 na Komitetot na ministrite na Sovetot na Evropa za nezavisnosta, efikasnosta i ulogata na sudiite;

- Evropskata povelba za statusot na sudiite
(1998)(DAJ/DOC(98)23);

- Kodeksot za sudskoto povedenie, nacrtot Bangalor

4. Segato mislewe pokriva dve glavni sferi:

- naelata i pravilata na profesionalното povedenie na sudiite, bazirani na etiki principi, koi mora da zadovolat mnogu visoki standardi i moat da bidat inkorporirani vo izjavata za standardi za profesionalno povedenie podgotvena od strana na samite sudii (A);
- naela i postapki koi se odnesuvaat na krivinata, grajanskata i disciplinskata odgovornost na sudiite (B).

5. Vo ovoj kontekst SSES postavi prava dali postoekite pravila i naela se, vo sekoj pogled, usoglaseni so nezavisnosta i nepristrasnost na tribunalite, barani od strana na Evropskata konvencija za ovekovi prava.

6. Ottuka, SSES bara e odgovori na slednive prava:

- Koi standardi na povedenie treba da gi primenuvaat sudiite?
- Kako treba da bidat formulirani ovie standardi na povedenie?
- [to dokolku treba da se primenuva krivina, grajanska i disciplinska odgovornost na sudiite?

¹
rabotata na rabotnata grupa na SSES vo juni 2002 godina.

7. SSES veruva deka odgovorite na ovie prava je pridonesat za primena na globalniot ramkoven akcioni plan za sudiite vo Evropa, osobeno vo delot na prioritetite koi se odnesuvaat na pravata i odgovornostite na sudiite, profesionalното povedenie i etikata (da se pogleda dok. SSES (2001) 24, apendiks A, del III B), a se odnesuva vo ovoj kontekst na zakluocite vo stavovite 49, 50, 75, 76 i 77 podolu.

A.STANDARDI NA SUDSKO POVEDENIE

8. Etikite aspekti na sudskoto povedenie treba da bidat razgleduvani od razliini priini. Metodite koi se koristat vo reavawe na rasprave treba sekoga da vlevaat doverba. Vlasta koja im e dodelena na sudiite e tesno povrzana so vrednostite pravda, vistina i sloboda. Standardite na povedenie koi se primenuvaat na sudiite se posledica na ovie vrednosti i preduslov za doverba vo sudstvoto. 9. Dovernata vo sudskiot sistem e u{te pova`na od aspekt na raste`kata globalizacija na rasprave i irokata cirkulacija na presudite. Ponatamu, vo dr`avite upravuvani spored vladeeweto na pravoto, javnosta ovlasteno o`ekuva da bidat usvoeni op{ti naela, vkloplivi sopravoto na pravi`no sudewe i garantirawe na osnovnite prava. Obvrskite na sudiite postojat so cel da se garantira nivnata nepristrasnost i efikasnosta na nivnoto rabotewe.

1o) Koi standardi na povedenie treba da se primenat na sudiite?

10. Sekoja analiza na pravilata od koi se rakovodat profesionalnite barawa primenlivi na sudiite treba da gi zeme vo predvid spomenatite naela i celite kon koi se te`nee.

11. Bez oglead na metodite koi se koristat za izbor i obuka na istite i kolku da e irok nivniot mandat, na sudiite im e doverena vlast i tie odluuvaat vo sferi koi strukturalno gi zasegaat ivotite na lueto. Neodamne`no istra`uvawe istaknuva deka, od site javni avtoriteti vo Evropskite zemji, verojatno sudstvoto najmnogu se izmenilo². Vo poslednite godini, demokratskite op{testva postavija zgolemeni barawa na nivnite sudskite sistemi. Raste`kiot pluralizam na na{ite op{testva

dovede do toa sekoja grupa da bara priznanie ili za{tita koja ne sekoga{ ja dobiva. Dodeka arhitekturata na demokratiite e dlaboko zasegnata, ostanuvaat zabele`ani nacionalnite varijacii. O`igledno e deka isto~no evropskite zemji koi proizlegoa od avtoritarni re`imi go gledaat pravoto i pravdata kako alatki koi obezbeduvaat zakonitost su{testvena za obnovata na demokratijata. Tuka pove}e od bilo kade, sudskiot sistem se potvrduva vo odnos na drugite javni organi preku negovata funkcija na sudski nadzor.

12. Vlasta koja im e doverena na sudiite e predmet ne samo na doma{noto pravo, izraz na voljata na narodot, tuku i na na~elata na me|narodnoto pravo i pravda priznaeni vo demokratskite op{testva. 13. Celta zaradi koja ovaa vlast e doverena na sudiite e da im se ovozmo`i da pravorazdavaat so primena na zakonot i da se obezbedi sekoe lice da gi u`iva pravata i/ili prednostite koi im se legalno dadeni, a od koi bile ili mo`at da bidat nepravi~no li{eni.

14. Ovaa cel e istaknata vo ^lenot 6 od Evropskata konvencija za ~ovekovi prava, koja govorej{i ~isto od aspekt na korisnicite na sudskiot sistem veli deka "*sekoj ima pravo na pravi~no i javno sudewe vo razumen rok od nezavisen i nepristrasen sud osnovan so zakon*". Daleku od sugerirawe deka sudiite se semo}ni, Konvencijata ja istaknuva za{titata na licata vo sudska postapka i gi vospostavuva na~elata na koi se temelat sudiskite dol`nosti: nezavisnost i nepristrasnost.

15. Vo poslednite godini se istaknuva potrebata za zgolemenoobezbeduvawe na sudiskata nezavisnost i nepristrasnost; vostanoveni se nezavisni tela za za{tita na sudstvoto od strane~ki vlijanija; razvieno e zna~eweto na Evropskata konvencija za ~ovekovi prava koe se ~uvstvova vo praksata na Evropskiot sud vo Strazbur i vo nacionalnite sudovi.

16. Nezavisnosta na sudijata e osnovno na~elo i e pravo na sekoj `itel vo sekoja zemja, vku`itelno i na sudiite. Istata poseduva institucionalen i individualen aspekt. Sovremenite demokratski zemji treba da se temelat na podelba na vlastite. Sekoj sudija treba da napravi se, za da ja odr`i sudskata nezavisnost na institucionalno i individualno nivo. Smislata na vakvata nezavisnost e detalno diskutirana vo Misleweto Br. 1 (2001) na SSES, stavovi 10-13. Kako {to e tamu navedeno, istata e nerazdelno povrzana so nepristranosta na sudijata i e nejzin preduslov, {to e nu`no za kredibilitetot na sudskiot sistem i doverbata koja istiot treba da ja pottikne vo demokratskoto op{testvo.

17. ^lenot 2 na "Osnovnite na~ela na nezavisnosta na sudstvoto" propi{an od strana na ON vo 1985 godina predviduva deka "sudstvoto odlu~uva za predmetite nepristrasno, vrz osnova na fakti i vo soglasnost so zakon, bez bilo kakvi ograni~uvawa, nesoodvetni vlijanija, pottiknuvawa, pritisoci, zakani ili me{awa, direktni ili indirektni, od bilo koja strana i od bilo kakva pri~ina". Vo ^lenot 8, sudiite "sekoga{ se odnesuvaat na na~in koj go ~uva ugledot na nivnata slu`ba, nepristrasnosta i nezavisnosta na sudstvoto".

18. Vo svojata Preporaka Br. R (94) 12 za nezavisnosta, efikasnosta i ulogata na sudiite (Na~elo I.2.d), Komitetot na Ministrите na Sovetot na Evropa izjavi deka "sudiite treba da imaat neograni~ena sloboda da odlu~uvaat nepristrasno vo soglasnost so svojata sovest i nivnoto tolkuvawe na faktite, kako i so sledewe na dominantnite na~ela na vladeewe na pravoto."

19. Evropskata povelba za statusot na sudiite uka`uva deka sudiite treba da imaat status koj treba da im obezbedi nepristrasnost koja seta javnost ja o~ekuva od niv (stav 1.1). SSES celosno ja poddr`uva ovaa odredba od Povelbata.

20. Nepristrasnost e opredelena od strana na Evropskiot sud kako vo odnos na subjektivniot pristap koj gi zema predvid li~nato ubeduvawe ili interes na odnosniot sudija vo određen predmet, taka i vo odnos na objektivniot test koj poka`uva dali sudijata ponudil dovolno garancii za da isklui sekakvo opravdano somnevawe od ovoj aspekt.

21. Sudiite bi trebalo vo site slu~ai da dejstvuvaat nepristrasno i da obezbedat otsustvo na legitimna pri~ina koja pred grajanite bi ja dovela pod somnevawe nivnata nepristrasnost. Vo ovaa smisla, nepristrasnost treba da bide o~igledna vo praktikuvaweto i na sudiskata funkcija i na drugite aktivnosti od strana na sudiite.

a. Nepristrasnost i povenieto na sudiite vo vr{eweto na sudiskata funkcija

22. Dovernata i po~itta na javnosta kon sudstvoto se garancija za efikasnost na sudskiot sistem: povenieto na sudiite vo nivnata profesionalna aktivnost pred okoto na javnosta e sfateno kako su{testveno za kredibilitetot na sudovite.

23. Sudiite bi trebalo da gi obavuvaat svoite dol`nosti bez favorizirawe, predrasudi ili pristrasnost. Vo donesuvaweto na svoite odluki ne bi trebalo da gi zemat predvid onie aspekti koi se nadvor od primenata na vladeeweto na pravoto. Se dodeka postapuvaat po predmetot ili e barano da postapuvaat, tie svesno ne bi trebalo da gi zemaat predvid aspektite koi mo`at da sugeriraat određen stepen na

prejudicirawe na odlukata ili koi mo`at da vlijaat na pravi~nosta na postapkata. Tie bi trebalo da vodat smetka za site lica vo postapkata (na pr. stranki, svedoci, polnomo{nici) bez ogled na razlikite, bazirani na nezakonski osnovi ili osnovi nespojlivi so soodvetnoto vr{ewe na nivnata funkcija. Tie isto taka, vo vr{eweto na funkcijata, bi trebalo da ja napravat vidлива svojata profesionalna kompetentnost.

24. Sudiite bi trebalo da gi vr{at svoite funkcii so po~it kon na~eloto za ednakov tretman na strankite, so izbegnuvawe na bilo kakva predrasuda i diskriminacija, so odr`uvawe na ramnote`a pomeju strankite, kako i obezbeduvaj}i deka sekoj }e dobie pravi~no sudewe.

25. Efikasnost na sudskiot sistem bara, isto taka, sudijata da ima visokstepen na profesionalna svest. Treba da se obezbedi odr`uvawe na visokstepen na profesionalna kompetentnost na sudiite preku osnovna i kontinuirana obuka koja }e im obezbedi soodvetni kvalifikacii.

26. Sudiite, isto taka, treba da gi vr{at svoite funkcii so gri`livost i vo razumen rok. Sekako deka za ovaa cel im se neophodni soodvetni uslovi, oprema i pomo{. Taka obezbedeni, sudiite treba da bidat vo mo`nost vnimatelno da gi obavuvaat svoite obvrski so dr`ani vo ^lenot 6.1 na Evropskata konvencija za ~ovekovi prava, odnosno da donesuvaat presudi vo razumno vreme.

b. Nepristrasnot i vonsudsko povenie na sudiite

27. Sudiite ne treba da bidat izolirani od op{testvoto vo koe `iveat, bidej}i sudskiot sistem mo`e da funkcionira soodvetno dokolku sudiite se vo dopir so stvarnosta. U{te pove}e, kako grajani, sudiite u`ivaat osnovni prava i slobodi za{titeni osobeno so Evropskata konvencija za ~ovekovi prava (sloboda na mislewe, religiozna sloboda i tn). Ottuka, tie bi trebalo da bidat glavno slobodni, po svoj izbor da se anga`iraat vo vonprofesionalni aktivnosti.

28. Melutoa, vakvite aktivnosti mo`at da ja opstruiraat nivnata nepristrasnost, duri i nivnata nezavisnost. Zatoa, treba da se vopostavi razumna ramnote`a pomeju stepenot so koj sudiite mo`at da bidat vkluceni vo op{testvoto i potrebata da bidat nezavisni i nepristrasni vo vr{eweto

na nivnata funkcija. Vo poslednata analiza sekoga{ treba da se postavi pra{aweto dali vo određen op{testven kontekst i vo o{ite na razumniot, informiran nabquduva~, sudijata se anga`iral vo aktivnost koja bi mo`ela objektivno da ja naru{i negovata nezavisnost ili nepristrasnost.

29. Sudiite vo svojot privaten `ivot bi trebalo da se odnesuvaat na pristoen i ugleden na~in. Od aspekt na kulturnata raznolikost na zemjite ~lenki na Sovetot na Evropa i postojaniot razvoj na moralnite vrednosti, ne mo`at precizno da se opredelat standardite koi se primenliivi na odnesuvaweto na sudiite vo privatniot `ivot. SSES ohrabruva vospostavuvawe vo ramkite na sudstvoto na edno ili pove}e

tela ili lica so sovetodavna uloga, koi }e bidat raspolo`livi za sudiite sekoga{ koga }e postoi nesigurnost dali odredena aktivnost vo privatnata sfera e spojliiva so nivniot status na sudija. Prisustvoto na vakvi tela ili lica mo`e da gi pottikne diskusiite vo ramkite na sudstvoto za sodr`inata i zna~eweto na eti~kite pravila. Da se zemat predvid samo dve mo`nosti, vakvite tela ili lica bi mo`ele da se vostanovat vo ramkite na Vrhovniot sud ili Zdru`enijata na sudii. Vo sekoj slu~aj, tie treba da bidat odvoeni i da imaat poinakvi celi od postoe~kite tela odgovorni za primena na disciplinski sankcii.

30. U~estvoto na sudiite vo politi~kite aktivnosti pretstavuva golem problem. Sekako, sudiite ostanuvaat gra|ani i bi trebalo da gi vr{at politi~kite prava koi gi u`ivaat site gra|ani. Me|utoa, od aspekt na pravoto na pravi~no sudewe i legitimnite o`ekuvawa na javnosta, sudiite bi trebalo da se vozdr`uvaat od javna politi~ka aktivnost. Odredeni dr`avi go vku~ile ova na~elo vo disciplinskite odredbi i go sankcioniraat sekoe odnesuvawe koe e vo konflikt so obvrskata na sudijata da bide rezerviran. Tie isto taka jasno konstatirale deka dol`nostite na sudijata se nespojlivi so odredeni politi~ki mandati (vo nacionalното sobranie, Evropskiot Parlament ili lokalniot sovet), duri ponekoga{ zabranuvaj}i im i na bra~nite partneri na sudiite zavzemawe na vakvi pozicii.

31. Glavno, neophodno e da se zeme predvid u~estvoto na sudiite vo javni debati od politi~ka priroda. So cel da se za{titi doverbata na javnosta vo sudstvoto, sudiite ne treba da se izlo`uvaat na politi~ki napadi koi se nespojlivi so neutralnosta potrebna vo sudstvoto.

32. Od `itaweto na odgovorite na pra{alnikot, se ~ini deka vo odredeni dr`avi postojat restriktivni gledit{ta vo pogled na vku~enosta na sudiite vo politikata.

33. Diskusiite vo ramkite na SSES ja istaknaa potrebata od vospostavuvawe na ramnote`a pome|u slobodata na mislewe i izrazuvawe na sudiite i baraweto za neutralnost. Pritoa, neophodno e sudiite, duri i koga ne mo`e da im se zabrani ~lenstvoto vo politi~ka partija ili u~estvoto vo javni debati za va`ni op{testveni problemi, da se vozdr`uvaat od bilo kakva politi~ka aktivnost koja mo`e da ja kompromitira nivnata nezavisnost ili nadvore{nosta na nepristrasnosta.

34. Me|utoa, na sudiite bi trebalo da im se dozvoli u~estvo vo odredeni debati koi se odnesuvaat na nacionalnata sudska politika. Tie bi trebalo da bidat konsultirani i da imaat aktivna uloga vo podgotovkata na zakonodavstvoto koe se odnesuva na nivniot status i poo{to, na funkcioniraweto na sudskiot sistem. Ova go pokrenuva pra{aweto dali na sudiite treba da im se dozvoli sindikalno organizirawe. Vo ramkite na nivnata sloboda na izrazuvawe i mislewe, sudiite mo`at da go ostvaruvaat pravoto na sindikalno organizirawe (sloboda na zdru`uvawe), iako bi trebalo da ima ograni~uvawa na pravoto na {trajk.

35. Raboteweto vo razli~ni sferi, na sudiite im nudi mo`nost da gi pro{irat svoite horizonti i gi pravi svesni za problemite vo op{testvoto, toa gi nadopolnuva znaewata neophodni za vr{ewe na nivnata profesija. Od druga strana, nosi zna~ajni rizici: mo`e da se smeta kako sprotivnost na na~eloto na podelba na vlastite i bi mo`elo da go oslabne javното mislewe za nezavisnosta i nepristrasnosta na sudiite.

36. Pra{aweto za vklue{enosta na sudiite vo odredeni vladini aktivnosti kako {to se usluzi vo ministerski kabineti (*cabinet ministeriel*) pretstavuva osoben problem. Ne postoji ne{to {to mo`e da go spre{i sudijata od vr{ewe na dejnosti vo upravniot oddel na nekoe ministerstvo (na pr. gra{anski ili krivi{en zakonodaven oddel na Ministerstvoto za pravda); me{utoa, rabotata e podelikatna koga stanuva zbor za sudija koj stanuva del od personalot na ministerskiot kabinet. Ministrite imaat pravo da nazna~uvaat lica po svoja `elba za rabota vo nivnite kabineti, no kako bliski sorabotnici ovie lica vo odredena merka u~estvuvaat vo politi~kite aktivnosti na ministerot. Vo vakvi okolnosti, pred sudijata da stapi na slu`ba vo ministerskiot kabinet, idealno e da se dobie mislewe od nezavisen organ odgovoren za izborot na sudiite, taka {to ova telo bi mo`elo da gi vospostavi pravilata na odnesuvawe primenlivi vo sekoj oddelen slu~aj.

c. Nepristrasnost i drugi profesionalni aktivnosti na sudiite

37. Specifi~nata priroda na sudiskata funkcija i potrebata da se odr`i ugledot na slu`bata i da se za{titi sudijata od site vidovi na pritisok zna{i deka sudiite treba da se odnesuvaat taka {to }e izbegnuvaat sudir na interesi i zloupotreba na vlasta. Ova bara sudiite da se vozdr`uvaat od sekakva profesionalna aktivnost koja mo`e da gi odvla~e od sudskite odgovornosti ili da predizvika istite da gi vr{at pristrasno. Vo odredeni zemji, aktivnostite nespojlivi so sudskata funkcija se jasno definirani so Kodeksot na sudiite i na ~lenovite vo sudstvoto im e zabraneto da vr{at bilo kakva profesionalna ili platena aktivnost. Isklucoci se obrazovnite, istra`uva~kite, nau~nite, literaturnite ili umetni~kite aktivnosti.

38. Razli~ni zemji se spravuvaat so nespojlivite aktivnosti so razli~ni efekti i so razli~ni postapki (daden e kratok izvadok kako dopolnenie), iako vo sekoj slu~aj, op{ta cel e da se izbegne podignuvawe na nepremostlivi barieri pome{u sudiite i op{testvoto.

39. SSES smeta deka pravilata za profesionalno povedenie treba da baraat od sudiite vozdr`uvawe od aktivnosti podobni da go kompromitiraa ugledot na nivnata funkcija i odr`uvawe na javnata doverba vo sudski sistem, so minimizirawe na rizikot od sudir na interesi. Vo taa smisla, tie bi trebalo da se vozdr`uvaat od bilo kakvi dopolnitelni profesionalni aktivnosti koi bi ja ograni~ile nivnata nezavisnost i bi ja popre~ile nivnata nepristrasnost. Vo kontekst na toa, SSES ja odobruva odredbata od Evropskata povelba za statusot na

sudiite spored koja slobodata na sudiite da prezemaat aktivnosti nadvor od nivnite sudiski ovlastuvawa " ne mo`at da bidat ograni~eni osven dokolku tie aktivnosti se nespojlivi so doverbata, nepristrasnosta ili nezavisnost na sudijata, ili se nespojlivi so negovata/nejzinata nu`na sposobnost da se справи so v{nimanie i vo razumen rok so predmetite koi se pred nego/nea" (stav 4.2). Evropskata povelba isto taka go poznavaa pravoto na sudiite da se zdru`uvaat vo profesionalni organizacii i pravoto na izrazuvawe (stav 1.7) so cel da izbegne "prekumerna strogost" koja bi mo`ela da izgradi barieri pome{u op{testvoto i sudiite (stav 4.3). Me{utoa, su{testveno e sudiite da prodol`at da go posvetuvaat najgolemiot del od svoeto rabotno vreme na nivnata uloga na sudii, vklucuvaj{i gi tuka i pridru`nite aktivnosti, a da ne bidat dovedeni vo isku{enie da posvetuvaat prekumerno v{nimanie na vonsudski aktivnosti. Evidentno e deka postoji visok rizik, prekumerno v{nimanie da se posvetuva na vakvite aktivnosti, ako istite se nagraduvani. Preciznata linija pome{u toa {to e dozvoleno, a {to ne e dozvoleno, mo`e da varira od zemja do zemja. Tuka, ulogata na takvo telo ili lice koe se prepora~uvavo stav 29 pogore, bi mo`ela da bide od golemo znaewe.

d. Nepristrasnost i odnose na sudiite so mediumite

40. Op{t trend e zgolemenoto mediumsko v{nimanie naso~eno kon sudstvoto, osobeno vo sferata na krivi~noto pravo i toa vo odredeni zapadnoevropski zemji. Imaj{i gi predvid v{skite koi mo`at da se sozdata pome{u sudiite i mediumite, postoji opasnost povedenieto na sudiite da bide pod vlijanie na novinarite. SSES poso~uva deka vo Misleweto Br. 1 (2001) e navedeno sledново: iako slobodata na pe{atot e mnogu va`no na~elo, sudskite procesi treba da bidat za{titeni odnesoodvetno nadvore{no vlijanie. Soodvetno, sudiite treba da poka`at predostro`nost vo nivnite

relaciji so pešatoti da bidati sposobni da ja sošuvajati svojata nezavisnost i nepristrasnost, vniavajji da ne bidati zloupotrebeni vo odnosite so novinarite i vozdršuvajji se od bilo kakvi nepotvrdeni komentari za predmetite koi gi vodati. Pravoto na javnosta na informirawe e osnovno našelo koe proizleguva od šlenot 10 na Evropskata konvencija za šovekovi prava. Toa podrazbira deka sudijata odgovara na legitimnite šekuvawa na grajanite so jasno motivirani odluki. Sudiite bi trebalo da bidati slobodni da podgotvat rezime ili izveštaj vo koi na javnosta je i gi objasnat bitnata sovršina i znašeweto na svoite presudi. Osven toa, na sudiite vo zemjite vo koi tie se vklušeni vo krivišnata istraga, im se sovetuva da gi usoglasat neophodnite ogranišuvawa povrzani so predmetite koi gi vodati, so pravoto na informacija. Samo pod vakvi uslovi, sudiite mošat celosno da ja ispolnuvati svojata funkcija bez strav od mediumski pritisk. SSES vo odredeni zemji, zabeleša postoeška praksa na izbor na sudija so odgovornost za komunikacija ili na portparol koj je komunicira so pešatoti na temi od interes za javnosta.

2o) Kako treba da se formuliraati standardite na odnesuvawe?

41. Kontinentalnata sudska tradicija silno ja poddršuva idejata za kodifikacija. Nekolku zemji veše vopostavija pravila na povedenie vo javniot sektor (policija), vo regulirani profesii (advokati, doktori) i vo privatniot sektor (pešati). Neodamna bea vovedeni etiški kodeksi za sudiite, osobeno vo istošnoevropskite zemji, koi go sledea primerot na SAD.

42. Najstariot kodeks e italijanskiot "Etiški kodeks", usvoen na 7 maj 1994 godina od strana na Italijanskoto zdrušenie na sudii, profesionalna sudiska organizacija. Zborot "kodeks" e nesoodveten, bidejji istioto se sostoi od 14 šlena koi go pokrivaat odnesuvaweto na sudiite (vklušitelno i pretsedatelite na sudovite) vo celosti i gi vklušuva javnite obviniteliš. Jasno e deka kodeksot ne sovrši disciplinski ili krivišni pravila, no e samoregulatoren instrument koj proizleguva od samoto sudstvo. šlenot 1 go sovrši opštoto našelo: "Vo opštvenioto šivot, sudijata mora da se odnesuva so dignitet i soodvetno povedenie i da vniava na javniot interes. Vo ramkite na svojata funkcija i vo sekoja profesionalna aktivnost treba da bide inspiriran od vrednostite kako što se lišna nezainteresiranost, nezavisnost i nepristrasnost".

43. Drugi zemji, kako što se Estonija, Litvanija, Ukraina, Moldavija, Slovenija, šekata Republika i Slovaška imaat "Sudski etiški kodeks" ili "Našela na povedenie" usvoeni od sobranija na sudii i odvoeni od disciplinskite pravila. 44. Kodeksot na povedenie nudi vašni prednosti: prvo, im pomaga na sudiite da gi razrešati prašawata svrzani so profesionalnata etika, davajji im avtonomnost vo odlušuvaweto i garantirajji im ja nezavisnosta od drugi organi. Vtoro, ja informira javnosta za standardite na povedenie koi se šekuvajati od sudiite. Treto, pridonesuva za jakneweto na doverbata na javnosta deka pravdata se sproveduva nezavisno i nepristrasno.

45. Mešutoa, SSES posošuva deka nezavisnosta i nepristrasnosta ne mošat da bidati zaštiteni samo so našelata na povedenie, isto taka ušestvo treba da zemaati i brojni statutarni i proceduralni pravila. Standardite na profesionalno odnesuvawe se razlišni od statutarnite i disciplinskite pravila. Tie ja izrazuvajati sposobnosta na profesijata da ja odrazuva svojata funkcija vo vrednosti koi se preklopuvati so javnite šekuvawa. Toa se samoregulatorni standardi koi priznavajati deka primenata na zakonot ne e mehaniška rabota, tuku vklušuva realna diskreciska vlast i go postavuva sudijata vo pozicija da odgovara samiot na sebe i na grajanite.

46. Kodeksite na profesionalno odnesuvawe isto taka sozdavaat i brojni problemi. Na primer, ostavaat vpešatok deka gi sovršati pravila i deka se što ne e zabraneto mora da bide dozvoleno. Imaati tendencija da gi poednostavuvajati sostojbite i na krajot, sozdavaat vpešatok deka standardite na odnesuvawe se fiksirani za određen vremenski period, dodeka faktiški tie postojano se razvivajati. SSES posošuva deka e pošelno da se podgotvi i da se zboruva za "izjava ili izveštaj za standardi na profesionalno odnesuvawe", a ne za kodeks.

47. SSES smeta deka vo sekoja zemja treba da bide ohrabrena podgotovkata na vakvi izjavi, duri i koga istite ne se edinstven našin na širewe na pravila na profesionalno povedenie, bidejji:

- treba da se sprovede soodvetna osnovna i kontinuirana obuka za podgotovka i {irewe na pravilata na profesionalno povedenie;
- vo Zemjite kade postojat, sudiskite inspektorati, vrz osnova na nivnoto nabquduvawe na odnesuvaweto na sudiite, bi mo`ele da pridonesat za razvoj na eti~koto razmisluvawe; nivnite pogledi bi mo`ele da se zapoznaat preku godi{ni izve{tai;
- preku svoje odluki, nezavisniot organ opi{an vo Evropskata povelba za statusot na sudiite, dokolku e vku~en vo disciplinskata postapka, gi skicira dol`nostite i obvrskite na sudiite; dokolku ovie odluki se objaveni vo soodvetna forma, svesta za vrednostite na koi se zasnovani, mo`e da bide efektivno podignata;
- bi mo`ele da se vostanovat grupi na povisoko nivo, koi }e se sostojat od pretstavnici so razli~ni interesi, vku~eni vo sproveduvaweto na pravdata, a koi }e razgleduvaat eti~ki temi i }e gi distribuiraat svoje zaklu~oci;
- profesionalnite zdru`enija treba da dejstvuvaat kako forumi za diskusija na temi koi se odnesuvaat na sudiskata odgovornost i deontologijata; tie treba da obezbedat {iroka distribucija na pravilata na odnesuvawe vo sudiskite krugovi.

48. SSES bi sakal da istakne deka so cel da se obezbedi neophodnata za{tita na sudskata nezavisnost, sekoja izjava za standardite za profesionalno povedenie treba da se temeli na dve osnovni na~ela: i) Prvo, treba da se imenuvaat osnovnite na~ela na profesionalno povedenie. Treba da se prepoznae op{tata nemo`nost da se sostavi kompletan spisok na opredeleni aktivnosti koi se zabraneti za sudijata;

vospostavenite na~ela treba da koristat kako samoregulatorni instrumenti za sudiite t.e. da bidat op{ti na~ela koi }e gi vodat nivnite aktivnosti. Ponatamu, iako postoi preklopuvawe, na~elata na povedenie treba da ostanat nezavisni od disciplinskite pravila koi se primenuvaat na sudiite vo smisla {to propustot na nekoe od tie na~ela samoto po sebe ne bi trebalo da pretstavuva disciplinski prekr{ok, ili gra|anski ili krivi~en prekr{ok; ii) Vtoro, na~elata na profesionalno povedenie treba da bidat doneseni od strana na samite sudii. Tie bi trebalo da bidat samoregulatorni instrumenti koi poteknuvaat od samoto sudstvo i mu ovozmo`uvaat na sudskiot organ da se stekne so legitimitet rabotej}i vo ramkite na op{to prifateni eti~ki standardi. Treba da bide organizirana {iroka konsultacija, vo ramkite na liceto ili teloto navedeno vo stav 29, koe isto taka bi trebalo da bide odgovorno i za objasnuvawe i tolkuvawe na deklaracijata za standardite za profesionalno odnesuvawe.

3o) Zaklu~oci za standardite na povedenie

49. SSES e na mislewe deka:

- i) vo svoje aktivnosti, sudiite bi trebalo da bidat vodeni od na~elata na profesionalno povedenie,
- ii) vakvite principi bi trebalo da im ponudat na sudiite vodi~i za postapuvawe i so toa da im ovozmo`at da gi nadminat te{kotiite so koi se soo~uvaat od aspekt na nivnata nezavisnost i nepristrasnost, iii) navedenite na~ela treba da bidat doneseni od samite sudii i da bidat celosno odvoeni od sudskiot disciplinski sistem, iv) po`elno e vo sekoja zemja, vo ramkite na sudstvoto, da se vospostavat edno ili pove}e tela ili lica, koi }e gi sovetuvaat sudiite koga naiduvaat na problem povrzan so profesionalnata etika ili so kompatibilnosta na nesudskite aktivnosti so nivniot status.

50. Vo odnos na na~elata na povedenie za sekoj sudija, SSES e na mislewe deka:

- i) sekoj oddelen sudija bi trebalo da stori se za da ja odr`uva sudiskata nezavisnost na institucionalno i na li~no nivo, ii) sudiite bi trebalo da se odnesuvaat so integritet vo sudot i vo privatniot `ivot, iii) tie bi trebalo vo sekoe vreme da koristat pristap koj e, i izgleda nepristrasno, iv) tie treba da ja vr{at svojata dol`nost bez protekcionizam i bez fakti~ka ili pojavna predrasuda ili pristrasnost, v) nivnite odluki treba da bidat donesuvani zemaj}i gi predvid site bitni dokazi za primena na va`e~kite zakonski odredbi i iskluvaj}i gi site neva`ni dokazi, vi) tie bi trebalo da vodat smetka za site lica koi u~estvuvaat vo

sudskata postapka ili se zasegnati so istata, vii) tie bi trebalo da ja vr{at svojata dol`nost so ednakva po~it i tretman na strankite, so izbegnuvawe na sekakva pristrasnost i diskriminacija, so odr`uvawe na ramnote`a pomeju strankite, obezbeduvaj}i za sekoja od niv fer sudewe) sudiite treba da poka`at predostro`nost vo nivnite relaciji so pe`atot i da bidat sposobni da ja so~uvaat svojata nezavisnost i nepristrasnost, vnimavaj}i da ne bidat zloupotrebni vo odnosite so novinarite i vozdr`uvaj}i se od bilo kakvi nepotvrdeni komentari za predmetite koi gi vodat, ix) tie bi trebalo da odr`uvaat visok stepen na profesionalna kompetentnost, x) tie bi trebalo da poseduvaat visok stepen na profesionalna svest i navremeno da gi donesuvaat svoite presudi, xi) tie bi trebalo da posvetuvaat najgolem del od svoeto rabotno vreme na sudiskata funkcija, vклу`itelno i pridru`nite aktivnosti, xii) tie bi trebalo da se vozdr`uvaat od sekakva politi~ka aktivnost koja bi mo`ela da ja kompromitira nivnata nezavisnost i da ja naru{i slikata za nepristrasnost.

B. KRIVI^NA, GRA\ANSKA I DISCIPLINSKA ODGOVORNOST NA SUDIITE

4o) Kakva krivi~na, gra\anska i disciplinska odgovornost bi trebalo da se primenuva na sudiite?

51. Posledica na vlasta i doverbata dodeleni na sudiite od strana na op{testvoto, e potrebatata od postoewe na instrument koj }e gi odr`uva sudiite odgovorni i }e ovozmo`i duri i nivno odstranuvawe od slu`bata vo slu~ai na gre{ki vo odnesuvaweto, tolku golemi {to ja opravduvaat takvata merka. Potrebatata za vnimatelno prepoznavawe na vakvata odgovornost proizleguva od potrebatata da se za{titat sudskata nezavisnost i slobodata od nesoodveten pritisok. Sprotivno na vakvat zadnina, SSES gi razgleduva naizmeni~no temite povrzani so krivi~nata, gra\anskata i disciplinskata odgovornost. Vo praktika, najva`na e potencijalnata disciplinska odgovornost na sudiite.

a. Krivi~na odgovornost

52. Sudiite koi vo vr{eweto na svojata funkcija }e storat delo koe pod bilo koi okolnosti se smeta za krivi~no delo (pr.primawe potkup), ne mo`at da se povikaat na imunitet kako vo obi~nite krivi~ni procesi. Odgovorite na pra{alnikot poka`uvaat deka vo odredeni zemji duri i dobronamerni sudiski propusti mo`at da pretstavuvaat krivi~no delo. Ottuka, vo [vedska i vo Avstrija sudiite (koi se asimilirani vo drugite javni funkcioneri) mo`at da bidat kazneti (pr.pari~no) vo odredeni slu~ai na golem stepen na nebre`nost (pr. zatvorawe ili predolgo ~uvawe vo zatvor na nekoe lice).

53. I pokraj toa, iako sega{nata praktika ne ja isklučuva celosno krivi~nata odgovornost na sudiite za nenameren propust vo vr{eweto na nivnite funkcii, SSES ne go smeta za op{to prifatljivo voveduvaweto na vakva odgovornost i ne smeta deka istoto treba da bide ohrabreno. Sudijata ne bi trebalo da raboti pod zakana so finansiska kazna, u{te 14 pomalku zatvorska kazna; postoeweto na istite bi mo`elo potsvesno da vlijae na negovata presuda.

54. Vo neкои evropski zemji stanaa voobi~aeni voznemiruvaj~ki krivi~ni gonewa na sudiite od nezadovolni parni~ari. SSES smeta deka vo onie zemji vo koi krivi~nata istraga ili postapka mo`e da po~ne na barawe na privatno lice, mora da postoi mehanizam za spre~uvawe ili prekinuvawe na vakvata istraga ili postapka, koga nema soodvetni dokazi koi uka`uvaat na postoewe na krivi~na odgovornost na sudijata povrzano so navodnoto nepravilno vr{ewe na negovata funkcija.

b. Gra\anska odgovornost

55. Razmisluvawa sli~ni na onie navedeni vo stav 53 se odnesuvaat na nametnuvaweto na li~na gra\anska odgovornost na sudiite za posledicite od pogre{no odlučuvawe ili za drugi propusti (pr. odolgovlekuvawe na postapkata). Kako op{to na~elo, sudijata li~no bi trebalo da u`iva apsolutna sloboda od odgovornosta vo odnos na obvinuvawata koi se naso~eni direktno kon nego, a se

odnesuvaat na vr{ewe na funkcijata so dobra verba. Sudiskite gre{ki, bez ogled na toa dali se povrzani so

primena na materijalnoto ili procesnoto pravo ili so ocenkata na dokazite, bi trebalo da se ras~istuvaat preku `alba; drugite sudiski propusti koi ne mo`at da se ispravat na ovoj na~in (vklu~itelno i prekursivnite odlagawa), bi trebalo da dovedat najmnogu, do tu`ba na nezadovoljniot parni~ar protiv dr`avata. Toa {to dr`avata mo`e, vo odredeni okolnosti, согласно Evropskata Konvencija za ~ovekovi prava, da bide odgovorna da go obe{teti parni~arot, e druga tema na koja ova

mislewe ne se osvrnuva.

56. Me|utoa, postojat evropski zemji vo koi sudijata mo`e da navle~e na sebe gra|anska odgovornost za te{ki gre{ki vo odlu~uvaweto ili drugi golemi propusti, osobeno na nivo na dr`avata, i toa otkoga nezadovoljniot parni~ar se zdomil so pravo na nadomest od dr`avata. Ottuka na primer, vo ^e{kata Republika, dr`avata mo`e da se smeta za odgovorna za {teta pri~ineta so nezakonska odluka na sudijata ili

pogre{no sudisko postapuvawe, no taa mo`e da bara od{teta od sudijata dokolku i otkako gre{kata }e se utvrdi so krivi~na ili disciplinska postapka. Vo Italija, dr`avata mo`e pod odredeni okolnosti, da bara nadomest od sudijata za koj e utvrdeno deka e odgovoren za namerna izzmama ili za golem stepen na nebre`nost, {to vo posledniot slu~aj e predmet na potencijalno ograni~uvawe na odgovornosta.

57. Evropskata povelba za statusot na sudii nametnuva razmisluvawe za mo`nosta od pribegnuvawe kon postapki od ovaa priroda, spomenati vo stav 5.2 od nejziniot tekst - so obezbeduvawe deka prethodno treba da bide dobiena soglasnost od nezavisen organ so zna~en udel na sudii, kako {to e onoj naveden vo stav 43 od Misleweto Br. 1 (2001) na SSES. Komentarotna Povelbata, vo stavot 5.2 ja istaknuva potrebnata za ograni~uvawe nagra|anskata odgovornost na sudiite na (a) nadomest na dr`avata za (b)

"golema i neprosliva nebre`nost" koja }e se utvrdi vo (v) pravna postapka, i barawe na (g) prethodna soglasnost od nezavisno telo. SSES gi odobruva site ovie to~ki i odi ponatamu. Primenata na koncepti, kako {to se golema i neprosliva nebre`nost, e sekoga{ te{ka. Dokolku postoji mo`nost dr`avata da bara od{teta, toga{ sudijata }e bide pove}e zagri`en koga }e bide podignato obvinenie protiv dr`avata. SSES zaklu~uva deka vo odnos na vr{eweto na sudiskata funkcija, ne e soodvetno, zaradi zna~eweto na vr{eweto na sudskata funkcija, sudijata da bide izlo`en na li~na odgovornost, duri i preku nadomest na dr`avata, osven vo slu~aj na namerna gre{kata.

c. Disciplinska odgovornost

58. Site pravni sistemi imaat potreba od odredena forma na disciplinski sistem, iako e o~igledno, od odgovorite dadeni na pra{alnikot od strana na razli~ni zemji, deka potrebnata podirektno se ~uvstvuvaa vo odredeni zemji ~lenki vo odnos na drugi. Vo vrska so toa, postoji osnovna razlika pome|u zemjite so komonveltsko pravo, so sudii na ponisko nivo izbrani od redot na iskusni prakti~ari, i zemjite so gra|ansko pravo, so sudii na pavisoko nivo i vo prosek, pomladi.

59. Pra{awata koi proizleguvaat se slednive: i) Kakvo e toa povedenie koe pravi sudijata da podle`i na disciplinska postapka? ii) Od kogo i kako treba da otpo~nat ovie postapki? iii) Od kogo i kako treba tie da bidat opredeleni? iv) Koi sankcii treba da bidat primeneti za gre{kite utvrdeni vo disciplinskata postapka?

60. Vo odnos na pra{aweto (i), prvata to~ka koja SSES ja istaknuva (povtoruvaj)i ja su{tinata navedena porano vo ova mislewe) e deka e pogre{no da se doveduvaat vo vrska prekr{uvawata na soodvetnite profesionalni standardi so gre{kite vo povedenie, davaj)i im pogolemo zna~ewe na disciplinskite sankcii. Profesionalnite standardi, koi se predmet na prvot del od ova mislewe, ja prezentiraat najdobrata praktika koja sudiite treba kako cel da ja razvivaat i kon koja treba da se stremat. Toa bi go obeshrabrilo idniot razvoj na vakvite standardi i bi dovel do pogre{no razbirawe na nivnata cel, izedna~uvaj)i gi so gre{kite vo povedenieto, koi go opravduvaat vodeweto na disciplinska postapka. So cel da se opravdaat disciplinskite postapki, gre{kite vo

povedenieto treba da bidat te{ki i flagrantni, na na~in koj ne mo`e da bide ednostaven, bidejji ima propust vo sledeweto na profesionalnite standardi dadeni vo vodi~ite, kako {to se onie diskutirani vo prvot del na ova mislewe

61. Ova ne zna~i deka prekr{uvawata na profesionalnite standardi navedeni vo ova mislewe ne se od zna~ajna va`nost tamu kade {to ima gre{ki vo povedenieto dovolni da opravdaat i da baraat disciplinska sankcija. Nekoi od odgovorite na pra{alnikot go priznavaat ova eksplicitno: na pr. profesionalnite standardi se opi{ani kako poseduvawe na "odreden organ" vo disciplinskite postapki vo Litvanija i kako sozdavawe na na~in na "pomagawe na sudijata koj ja vodi disciplinskata postapka preku istaknuvawe na odredbite od zakonot za sudiite" vo Estonija. Tie isto taka se koristat vo disciplinskite postapki vo Moldavija. (Od druga strana, odgovorite na Ukraina i Slova~ka negiraat povrzanost pomeju dvete).

62. Vo neкои zemji vospostaveni se odvoeni sistemi koi se obiduvaat da gi reguliraat ili primenuvaat profesionalnite standardi. Vo Slovenija, propustot vo primenuvaweto na vakvite standardi mo`e da povle~e sankcija pred "Sudot na ~esta" vo ramkite na Zdru`enieto na Sudiite , a ne pred sudiskoto disciplinsko telo. Vo ^e{kata Republika, vo osobeno te{ki situaciji na nepo~ituvawe na pravilata na profesionalno povedenie, sudijata mo`e da bide isklusen od "Sudiskata unija" {to e izvor na ovie na~ela.

63. Vtorata to~ka koja SSES ja istaknuva se odnesuva na toa {to sekoja zemja treba so zakon da specificira koe povedenie }e povle~e disciplinska aktivnost. SSES zabele`uva deka vo odredeni zemji se pravat obidi detalno da se specificiraat site povedenija koi mo`at da bidat osnova za disciplinska postapka koja }e rezultira so odredena forma na sankcija. Ottuka, Turskiot zakon za sudii i obviniteli specificira gradacija na prestapi (vklu~itelno i na pr. otsustvoto od rabota bez opravdanie bez ogled na vremetraeweto) koi se sovpa{aat so gradaciite na sankciite, dvi`ejji se od predupreduvawe, preku obvinuvawe (t.e. ukor), razli~ni posledici vrz unapreduvaweto do premestuvawe i na krajot, razre{uvawe. Sli~no, zakonot vo Slovenija od 2002 godina nastojuva da go primeni op{toto na~elo "nulla poena sine lege" preku specificirawe na 27 kategorii na disciplinski prekr{ok. Zabele`livo e vo site obidi deka, uslovno, site tie koristat op{ti formulacii koi pokrenuvaat pra{awa za presudata i za stepenot na prekr{ok. SSES ne smeta deka e neophodno (bilo preku na~eloto "nulla poena sine lege", bilo preku druga osnova) ili duri i mo`no da se bara precizna specifikacija ili detalni termini na Evropsko nivo za prirodata na site gre{ki vo povedenieto koi vodat kon disciplinski postapki i sankcii. Su{tinata na disciplinskite postapki le`i vo

povedenie su{tinski sprotivno na o~ekuvanoto od profesionalното lice koe navodno napravilo gre{ki vo povedenieto.

64. Na prv pogled, izgleda deka na~eloto VI.2 od Preporakata Br. R (94) 12 sugerira precizni osnovi za disciplinski postapki koi }e "bidat odnapred definirani" so "precizni zakonski termini". SSES celosno prifa}a deka pri~inite za disciplinskata aktivnost treba precizno da bidat navedeni, kako koga e predlo`ena, taka i koga e odredena. No, kako {to veli, ne go smeta za neophodno ili duri i go smeta za nevozmo`no, baraweto na Evropsko nivo, prethodno da se definiraat site potencijalni pri~ini so drugi termini poinakvi od op{tite formulacii usvoeni vo pove}eto evropski zemji. Vo taa smisla, SSES zaklu~i deka celta navedena vo stav 60 v) na Misleweto Br. 1 (2001) ne mo`e da bide ostvarena na Evropsko nivo.

65. Me|utoa po`elno e, od strana na individualnite Zemji ^lenki, so zakon da se definiraat, preciznite pri~ini za disciplinska aktivnost, kako {to prepora~uva Preporakata Br. R (94) 12. Zasega, osnovite za disciplinska aktivnost se voobi~aeno navedeni so mnogu op{ti termini. 66. SSES ponatamu go razgleduva pra{aweto (ii): od kogo i kako treba da bidat otpo~nati dosciplinskite postapki? Vo neкои zemji

disciplinskite postapki se vodat od strana na Ministerstvoto za Pravda, vo drugi tie se inicirani od ili vo sojuz so odredeni sudii ili soveti na sudii ili obviniteli, kako {to e Prvot pretsedatel na Apelaciskiot sud vo Francija ili Javniot obvinitel na Italija. Vo Anglija inicijator e Lordot Kancelar, no toj dava soglasnost da otpo~ne disciplinska postapka zaedno so Lordot Pretsedatel na Visokiot sud.

67. Va`no pra{awe e {to dokolku se prezemat ~ekori od strana na lica koi se navodno `rtvi na sudiska profesionalna gre{ka. Vakvite lica moraat da imaat pravo da podnesat `alba do liceto ili teloto odgovorno za otpo~nuvawe na disciplinskata aktivnost. No, tie nemaat pravo da otpo~nat ili da insistiraat na disciplinska aktivnost. Mora da ima filter, bidej`i inaku, sudiite bi mo`ele ~esto da se soo~uvaat so disciplinski postapki povedeni na barawe na razo~aran parni~ar.

68. SSES smeta deka dejstvijata koi vodat do otpo~nuvawe na disciplinska postapka treba da bidat pove}e formalizirani. Toj predlaga zemjite da razmisluvaa za voveduvawe na specifi~no telo ili lice so odgovornost za primawe na `albi, za da se dobie pretstava za zasegnatiot sudija i za da se odlu~i dali ima dovolno osnovi za da se otpo~ne disciplinska aktivnost protiv sudijata, vo koj slu~aj predmetot }e se prosledi do disciplinskiot organ.

69. Slednoto pra{awe (iii) e: od kogo i kako treba da bidat opredeleni disciplinskite postapki? Cel oddel od Op{tite na~ela na ON e posveten na disciplinata, suspenzijata i odstranuvaweto. ^lenot 17 go priznava "pravoto na sudijata za fer soslu{uvawe". Vo ~len 19, "site disciplinski (...) postapki }e bidat opredeleni vo soglasnost so vospostavenite standardi na sudsko povedenie". Na krajot, ~len 20 go vospostavuva na~eloto deka "odlukite vo disciplinskata postapka ili postapkata za suspenzija ili odstranuvawe treba da bidat predmet na nezavisno preispituvawe". Na Evropsko nivo, obezbeden e vodi~ vo Na~eloto VI od Preporakata Br. R (94) 12, koj prepora~uva disciplinskite merki da se donesuvaat od strana na "specijalno nadle`no telo koe kako zada~a }e ima primena na disciplinski sankcii i merki so koi ne se zanimava sudot i ~ii odluki }e bidat kontrolirani od strana na povisok sudski organ ili koe e samoto povisok sudski organ, a sudiite vo ova smisla treba vo najmala merka da dobijaa za{tita soodvetna na taa navedena vo ~lenot 6.1 na Konvencijata za ~ovekovi prava. Ponatamu, SSES istaknuva deka disciplinskite merki gi vku~uvaat site merki koi nepovolno go zasegaat statusot na sudijata i negovata kariera, vku~uvaj`i go premestuvaweto, gubeweto pravo na unapreduvawe ili plata.

70. Odgovorite na pra{alnikot poka~uvaat deka, vo odredeni zemji, disciplinata se obezbeduva od strana na sudovi specijalizirani za predmeti od ovoj tip: Disciplinska komisija na Vrhovniot sud (Estonija, Slovenija - kade {to e pretstaveno sekoe nivo). Vo Ukraina postoji Komisija sostavена od sudii od istoto nivo kako i zasegnatiot sudija. Vo Slova~ka postojat dve komisiski nivoa, edno od tri sudii, a vtoroto od pet sudii na Vrhovniot sud. Vo Litvanija postoji komisija na sudii od razli~ni nivoa na op{ta jurisdikcija i administrativni sudovi. Vo neкои zemji, odlukata se donesuva od strana na Sudski sovet, koj ima uloga na disciplinski sud (Moldavija, Francija, Portugalija).

71. SSES ve}e go izrazi svojot stav deka disciplinskite postapki protiv bilo koj sudija treba da bidat vodeni od strana na nezavisen organ (ili "tribunal") koj }e vodi postapka koja celosno go garantira pravoto na odbrana - da se pogledne stav 60 (b) od Misleweto Br. 1 (2001) na SSES za standardite koi se odnesuvaat na nezavisnosta na sudstvoto i nemenlivosta na sudiite. Isto taka, smeta deka teloto za nazna~uvawe

ili izbor na vakov tribunal bi trebalo da bide nezavisno telo (so u~estvo na sudii demokratski izbrani od strana na drugi sudii) koe, kako {to SSES istaknuva vo stavot 46 od negovoto prvo Mislewe, bi trebalo da bide odgovorno za nazna~uvawe na sudiite. Ova vo nikoj slu~aj ne go isklukuva u~estvoto na lica koi ne se sudii kako ~lenovi vo disciplinskiot tribunal (so {to se izbegnuva rizikot od zatvorawe vo

edno telo), pri {to sekoga{ se vnimava ovie lica da ne se ~lenovi na zakonodavstvoto, vladata ili upravata.

72. Vo neкои zemji, inicijalno disciplinsko telo e najvisokoto sudsko telo (Vrhovniot sud). SSES smeta deka disciplinskata postapka vo sekoja zemja, treba da bide uredena taka {to da ovozmo`i `alba od inicijalno disciplinsko telo (bez ogled dali stanuva zbor za organ, tribunal ili sud) do sudot.

73. Poslednoto pra{awe (iv) e: Koi sankcii treba da bidat primeneti za gre{kite vostanoveni so disciplinskata postapka? Odgovorite na pra{alnikot se karakteriziraat so {iroka raznolikost, odrazuvaj`i gi bez somnenie raznite pravni sistemi i potrebi. Vo sistemite so komonveltsko pravo,

so malo, homogeno sudstvo sostaveno od postari i iskusni praktiki, edinstvenata formalna sankcija koja se poka`a za potrebna (a potoa samo kako rezerva) e ekstremnata merka na odstranuvawe, a mnogu efikasni mo`at da bidat i neformalnite predupreduvawa ili kontakti. Vo drugi zemji, so mnogu heterogeno i vo odredeni slu`ai pomalku iskusno sudstvo, za posoodvetna se smeta gradacijata na formalno izrazeni sankcii, ponekoga{ vklucuvaj}i i pari~na kazna.

74. Evropskata povelba za statusot na sudiite (len 5.1) glasi: "Skalata na sankcii koi mo`at da bidat primeneti e navedena vo statutot i mora da podle`i na na~eloto na proporcionalnost". Nekoi primeri na mo`ni sankcii se sretnuvaat vo Preporakata Br. R (94) 12 (Na~eloto VI.1). SSES ja istaknuva potrebata sekoe zakonodavstvo da gi identifikuva sankciite dozvoleni vo ramkite na sopstveni ot disciplinski sistem i takvite sankcii na~elno i vo praksata da bidat proporcionalni. No, isti ot ne smeta deka mo`e ili deka bi trebalo da se napravi definitiv en spisok na Evropsko nivo.

5o) Zaklu~oci za odgovornosta

75. Vo odnos na krivi~nata odgovornost, SSES smeta deka: i) sudiite treba da bidat krivi~no odgovorni vo redovna postapka za dela storeni nadvor od sudiskata slu`ba; ii) krivi~nata odgovornost ne bi trebalo da se odnesuva na sudii koi storile nenamerni propusti vo vr{eweto na svojata funkcija.

76. Vo odnos na gra|anskata odgovornost, SSES zemaj}i go predvid na~eloto na nezavisnost, smeta deka: i) pravnite lekovi za sudiskite gre{ki (bez ogled dali stanuva zbor za povreda na materijalnoto ili proceduralno pravo) treba da se zasnovaat na soodveten sistem na `albi (bez ogled dali ima ili nema odobrenie od sudot); ii) sekoj praven lek za drugi propusti vo pravorazdavaweto (vklucitelno na pr. odolgovlekuvawe na postapkite) mo`e da bide nasoen samo protiv dr`avata; iii) nesoodvetno e sudijata da bide izlo`en, od aspekt na zna~eweto na vr{eweto na sudiskata funkcija, na li~na odgovornost, duri i so nadomest na {teta od dr`avata, osven vo slu`aj na namerna gre{ka.

77. Vo odnos na disciplinskata odgovornost, SSES smeta deka: i) vo sekoja zemja so statut ili fundamentalna povelba primenлива za sudiite, treba da se definiraat kolku {to e mo`no poprecizno propustite koi mo`at da bidat predmet na disciplinski sankcii, kako i postapkite koi treba da se sledat; ii) vo odnos na vodeweto na disciplinskata postapka, zemjite treba da razmislat za voveduvawe na specifi~no telo ili lice so odgovornost da prima `albi, da prima odgovori na `albi od sudiite i po sopstveno ubeduvawe da odlu~uva dali ima dovolna osnova za da se otpo~ne vakva postapka; iii) sekoja otpo~nata disciplinska postapka treba da bide opredelena od strana na nezavisen organ ili tribunal koj }e vodi postapka koja garantira celosno pravo na odbrana; iv) koga vakvi ot avtoritet ili tribunal ne e sud, toga{ negovite ~lenovi treba da bidat nazna~uvani od strana na nezavisen

organ (so zna~ajno u~estvo na sudii, demokratski izbrani od drugi sudii), {to e navedeno vo stav 46 na Misleweto Br. 1 (2001) na SSES; v) disciplinskite postapki vo sekoja zemja treba da bidat uredenitaka {to }e obezbedat predlog od inicijalnoto disciplinsko telo (bez ogled dali e organ, tribunal ili sud) do sudot;

vi) sankciite koi mu se na raspolagawe na vakvi ot organ vo slu`aj na doka`ano pogre{no povedenie treba da bidat definirani, kolku {to e mo`no so poodredeni termini, so statutot.

ПРЕДГОВОР

Носителите на судиската функција, судиите во Република Македонија, со својот личен интегритет и дигнитет гарантираат дека ќе ја извршуваат стручно, чесно, независно и непристрасно.

Впрочем, на тоа се заколнуваме и кога по изборот го преземаме вршењето на судиската функција.

Чесното, независно и непристрасно вршење на судиската функција само по себе подразбира висок степен стручни знаења и почитување на моралните вредности од секого од нас, издигнати на ниво на Кодекс за судиска етика, општо прифатлив и заснован на меѓународно изградени принципи и стандарди.

Поаѓајќи од општоприфатените принципи и стандарди, секој судија е должен да ги препознае случаите и да не дозволи однесување што ќе го загрози поимањето за судија - почитуван граѓанин со изграден морален лик, кој во своето однесување не подлегнува на прекршување на нормите на Кодексот за судиска етика и при тоа не се доведува и не предизвикува состојба на судир на интереси и успешно се справува со корупцијата.

Само така изградениот лик на судија е спремен да се носи со предизвиците на општествените промени и универзалните вредности засновани на принципи и стандарди што немаат и не може да имаат локално значење, а правото што го раздаваме во нашата работа - вршењето на судиската функција, може да биде доживеано правично, без можности правичноста да се загуби во правото и моралните вредности на кои почива правдата.

Како претседател на здружението на судиите на Република Македонија, ќе ми претставува особена чест ако сите ние, во контекст на овој предговор, го восприемаме и го почитуваме Кодексот за судиска етика, донесен од Собранието на Здружението на судиите на Република Македонија на 20.6.2014 година.

Здружение на судиите на Република Македонија,
Претседател,
Николчо Николовски

Содржина

ПРЕАМБУЛА	3
1. ПРИНЦИПИ	4
1.1. НЕЗАВИСНОСТ.....	4
1.2. НЕПРИСТРАСНОСТ	5
1.3. ИНТЕГРИТЕТ	6
1.4. ПРИСТОЈНОСТ	6
1.5. ЕДНАКВОСТ	8
1.6. СТРУЧНОСТ И СОВЕСНОСТ	9
2. СУДИР НА ИНТЕРЕСИ, КОРУПЦИЈА И ПРЕКРШУВАЊЕ НА ПРИНЦИПИТЕ	9
3. СПРОВЕДУВАЊЕ	10
4. СОВЕТОДАВНО ТЕЛО ЗА СУДИСКА ЕТИКА	10

ПРЕАМБУЛА

Имајќи предвид дека Универзалната декларација за човекови права како основен го препознава принципот дека секој има потполно и еднакво право да биде јавно сослушан од страна на независен и непристрасен суд при утврдувањето на правата и обврските и во однос на кое било кривично обвинение;

имајќи предвид дека Меѓународниот пакт за граѓански и политички права гарантира дека сите лица се еднакви пред судовите и пред правдата и дека секој има право на правично, непосредно и јавно сослушување од страна на надлежен, независен и непристрасен суд, востановен со закон, кој ќе одлучува било за основаноста на кое и да е обвинение од кривична природа насочено против него, било во спорите за неговите права и обврски од граѓанско-правна природа;

имајќи предвид дека претходно наведените основни принципи и права се признати, односно одразени во регионалните инструменти за човековите права, во домашното уставно, законодавно и обичајно право, и во судските спогодби, односно традиции;

имајќи предвид дека важноста на независниот, непристрасен и со закон востановен суд во однос на заштитата на човековите права е посебно нагласена и поради фактот дека спроведувањето на сите други права завршува со соодветното правораздавање;

имајќи предвид дека независниот, непристрасен и со закон востановен суд претставува гаранција во заштитата на уставноста и владеењето на правото;

имајќи предвид дека јавната доверба во судскиот систем и во моралниот авторитет и интегритет на судството е од голема важност во демократското општество;

имајќи предвид дека од исклучително значење е судиите, поединечно и заеднички, да ја почитуваат и да ја уважуваат судиската функција како јавна доверба и да се стремат да ја подобрат и да ја одржат довербата во судскиот систем;

имајќи предвид дека одговорноста за унапредувањето и одржувањето на високите стандарди на судското однесување во секоја земја е обврска на нејзиното судство;

имајќи предвид дека основните принципи на Обединетите нации за независноста на судството се осмислени да ја обезбедат и да ја унапредат независноста на судството, и првенствено се наменети за државите;

и имајќи предвид дека овие правила се разумни правила и сите делови на овој Кодекс треба да се читаат заедно како целина, и секоја одредба треба да биде толкувана во контекст на секоја друга одредба и во согласност со неа; тие треба да се применуваат во согласност со Уставот, законите и меѓународните конвенции ратификувани согласно со Уставот, како и во согласност со други прописи и подзаконски акти (релевантни околности). Кодексот им дава насоки на судиите и обезбедува структура за регулирање на однесувањето, манифестирана на високо ниво на одговорност и етика, кое се очекува од една ваква важна позиција во судството. Правилата содржани во овој Кодекс ги искажуваат стандардите што го одредуваат однесувањето на судиите, притоа воспоставувајќи и одржувајќи високи стандарди на стручно однесување.

ПРИНЦИПИ

Целта на востановените принципи е воспоставување стандарди за етичко однесување на судиите. Тие им даваат насоки на судиите и креираат рамка за регулирање на однесувањето на судиите. Освен тоа, целта е да им се помогне на членовите на извршната и законодавната власт, на правниците и на пошироката јавност, подобро да го разберат и да го поддржат судството. Овие принципи претпоставуваат дека судиите се одговорни за своето однесување, пред соодветни институции воспоставени за одржување на судските стандарди, кои се независни и непристрасни, а нивната цел е надополнување, а не отстапување од постојните законски прописи и правила на однесување што судиите мора да ги почитуваат.

НЕЗАВИСНОСТ

Принцип:

Независноста на судството е предуслов за владеењето на правото и претставува основна гаранција за правично судење. Според тоа, секој судија треба да ја поддржува и да дава пример за судиската независност, како во однос на индивидуалните, така и во однос на институционалните аспекти.

Примена:

1.1 Судијата судиската функција ја врши независно, врз основа на лична оценка на фактите и во согласност со совесното разбирање на правото и примена на законот, без оглед на какви било надворешни влијанија, предубедувања, притисоци, закани или мешања, посредни или непосредни, од која било страна и од која било причина.

1.2 Судијата е независен во односот со општеството и во односот со конкретни страни во одреден спор за кој треба да пресуди.

1.3 Судијата не смее да биде под влијание на извршната и законодавната власт и во секоја пригода ја брани независноста на судот од политички притисоци и влијанија.

1.4 Судијата ги поттикнува и ги поддржува заштитните механизми при извршувањето на судските должности заради одржување и подобрување на институционалната и оперативната независност на судството.

1.5 Судијата во вршењето на судиската функција практикува високи стандарди на однесување, со што се јакне довербата на јавноста во судството, што претставува темел на судската независност и владеењето на правото.

НЕПРИСТРАСНОСТ

Принцип:

Непристрасноста е од суштествено значење за соодветно извршување на судиската функција. Судијата е должен да ја врши судиската функција непристрасно, како при донесувањето на одлуките, така и во водењето на постапките.

Примена:

2.1 Судијата ја извршува судиската функција без пристрасност, предубедување или предрасуди.

2.2 Судијата со своето однесување, како во судот, така и надвор од судот, придонесува за одржување, односно подобрување на довербата на јавноста, правната професија и подобрување на довербата кај странките во непристрасноста на судијата и на судството.

2.3 Судијата внимава на своето изземање кога не е во можност да донесе непристрасна одлука по одреден предмет, односно да не остави впечаток дека не е во состојба да суди непристрасно.

2.4 Судијата ќе се из земе од учеството во која било постапка каде што не може да донесе непристрасна одлука. Таквите постапки вклучуваат, но не се ограничуваат на случаи каде што:

2.4.1 судијата има суштинска наклонетост, односно предрасуда во однос на некоја од странките или пак има лични познавања на оспорените доказни факти од интерес за постапката;

2.4.2 ако судијата е странка во постапката или ако учествувал како судија на претходна постапка, адвокат, соовластеник, сообврзник или регресен обврзник или бил материјален сведок во врска со оспореното прашање;

2.4.3 судијата е обврзан секогаш да ги препознае со закон и судска практика утврдените случаи и да побара свое изземање од случај што му е доделен во работа или по кој е определен да постапува;

2.5 судијата во текот на една постапка, односно во текот на некоја идна постапка, не смее да дава јавни или поинакви коментари што би можеле да влијаат врз исходот на постапката или пак што би можеле да ја нарушат правичноста на постапката.

ИНТЕГРИТЕТ

Принцип:

Интегритетот е атрибут на чесност и праведност. Судијата секогаш не само во извршувањето на службените должности постапува чесно и на начин што е од корист за соодветното вршење на судиската функција.

Примена:

3.1 Судијата се однесува беспрекорно од гледна точка на секој разумен набљудувач.

3.2 Однесувањето на судијата како во професионалниот, така и во приватниот живот, ја потврдува довербата на луѓето во интегритетот на судството.

3.3 Судијата не смее да го користи угледот на судиската функција за задоволување на приватните интереси или на интересите на некој член од семејството или на кого било друг. Судијата не смее да дозволи другите да добијат впечаток дека некој е во посебна позиција несоодветно да влијае врз него при неговото вршење на судиските должности.

3.4 Судијата и членовите на неговото семејство не смеат да примаат, ниту да бараат никакви подароци, заеми, ниту пак други услуги во однос на нешто што судијата може да го направи, односно да пропушти да го направи во врска со вршењето на судиската функција, освен по исклучок пригодни подароци чија вредност не ја надминува висината утврдена со закон.

3.5 Судијата ги познава своите и финансиските интереси на членовите на своето семејство.

ПРИСТОЈНОСТ

Принцип:

Пристојноста и соодветното - културно однесување на судијата се од суштинско значење за вршењето на сите активности на судиската функција.

Примена:

4.1 Судијата ја избегнува непристојноста и сè друго што имплицира непристојно однесување, при вршењето на своите активности како судија.

4.2 Судијата, како предмет на постојано набљудување од страна на јавноста, слободно и доброволно прифаќа лични ограничувања што обичниот граѓанин може да ги смета за преголемо оптоварување. Судијата се однесува на начин што е во согласност со достоинството и дигнитетот на судиската функција.

4.3. Судијата во своите лични односи со одделни членови на правната професија што редовно работат во неговиот суд избегнува ситуации што би можеле да доведат до сомневање за постоење на наклонетост, односно пристрасност.

4.4 Судијата не смее да дозволи неговото живеалиште да се користи спротивно на принципите на овој Кодекс.

4.5 Судијата, како и секој друг граѓанин, има право на слобода на изразувањето, верувањето, здружувањето и собирањето, но при остварувањето на овие права, секогаш се однесува на начин со кој се зачувуваат достоинството и дигнитетот на судиската функција и непристрасноста и независноста на судството.

4.6 Судијата не смее да дозволи семејните, социјалните или другите односи несоодветно да влијаат врз однесувањето при вршењето на судиската функција.

4.7 Судијата не смее доверливите информации што ги стекнал при вршењето на судиската функција да ги користи, односно да ги открива за која било цел освен за целите поврзани со судиските должности.

4.8 Под услов соодветно да ги врши судиските должности, а во случаите кога се бара, и со согласност од со закон утврден орган, судијата може:

4.8.1 да пишува, да предава, да држи настава и да учествува во активности поврзани со законот, правниот систем, раздавањето на правдата и слични работи;

4.8.2 да се појавува на јавна расправа пред официјално тело во врска со работи поврзани со правото, правниот систем, раздавањето на правдата и слични работи;

4.8.3 да биде член на официјално тело, или друга владина комисија, комитет или советодавно тело, доколку таквото членство не е недоследно со непристрасноста и политичката неутралност на судијата; или

4.8.4 да се занимава со други активности доколку таквите активности не се одразуваат негативно на достоинството и дигнитетот на судиската функција, односно доколку не го попречуваат вршењето на судиските должности;

4.8.5 судијата не смее да се занимава со давање правна помош додека ја врши судиската функција;

4.8.6 судијата може да формира, односно да се приклучува во здруженија или да учествува во други организации што ги застапуваат интересите на судиите;

4.8.7 судијата не смее да биде член на управен одбор, надзорен одбор, односно ревизорска комисија на која било компанија согласно со трговското право, или задруга или фондација што работи деловно, да поседува акции или да биде во кој било друг облик на капитален однос со трговско друштво ако тоа предизвикува судир на интереси со вршењето на судиската функција како јавна функција или да води деловен потфат, самостојно или заедно со други лица. Овие одредби не важат за судиите во пензија.

ЕДНАКВОСТ

Принцип:

Обезбедувањето еднаквост во постапката за сите пред судовите е од суштинско значење за соодветното вршење на судиската функција.

Примена:

5.1 Судијата е свесен и ја разбира разнообразноста во општеството и разликите што произлегуваат од најразлични извори, вклучувајќи ги, но не ограничувајќи се на расата, бојата, полот, верата, националното потекло, посебните потреби, возраста, брачната состојба, сексуалната ориентација, социјалната и економската состојба и други слични причини („нерелевантни основи“).

5.2 Судијата не смее, при вршењето на своите судиски должности, со зборови или со однесување да покаже пристрасност кон кое било лице или група врз нерелевантните основи.

5.3 Судијата ја врши судиската функција врз основа на законот, правилно насочувајќи се кон сите лица, односно кон странките, сведоците, адвокатите, судскиот персонал и судските колеги, без да прави разлики врз нерелевантните основи, како несуттински во соодветното извршување на должностите.

5.4 Судијата ќе побара од адвокатите во постапките пред судот да се воздржат од покажување, со зборови или со однесување, наклонетост, односно предрасуди врз нерелевантни основи, освен доколку тоа не е правно релевантно во однос на прашањето што е предмет на постапката, односно што може да биде предмет на легитимно правно застапување.

5.5 Судијата не може да биде член во ниедна организација што врши дискриминација.

СТРУЧНОСТ И СОВЕСНОСТ

Принцип:

Стручноста и совесноста се предуслови за соодветното извршување на судиската функција.

Примена:

6.1 Судиските должности на судијата имаат приоритет пред сите други активности.

6.2 Судијата му го посветува своето стручно дејствување на вршењето на судиските должности, кои вклучуваат не само вршење на судиските функции и обврски во судот и донесување одлуки, туку и други задачи соодветни за судиската позиција.

6.3 Судијата настојува да ја усовршува својата професионална компетентност, знаење и вештини, врз основа на постојана стручна обука и образование.

6.4 Судијата се информира за соодветните измени на меѓународното право, вклучувајќи ги и меѓународните конвенции и другите инструменти со кои се воспоставуваат нормите за човековите права.

6.5 Судијата ја врши судиската функција трудољубиво, ефикасно, правично и со разумна ажурност.

6.6 Судијата во постапката пред судот е трпелив, достоинствен и љубезен во односот со странките, поротниците, сведоците, адвокатите и другите лица со кои соработува службено. Судијата ќе побара слично однесување и од страна на правните застапници, судскиот персонал и од другите лица што се под влијание, надлежност, односно контрола на судијата.

6.7 Судијата не смее да се впушта во однесување што е неспоиво со совесното извршување на судиските должности.

СУДИР НА ИНТЕРЕСИ, КОРУПЦИЈА И ПРЕКРШУВАЊЕ НА ПРИНЦИПИТЕ

7.1 Секое прекршување на принципите ќе се смета и за прекршување на овој Кодекс. Секој судија е должен да ги препознае и да се заштити од случаите што се подведуваат под судир на интереси и корупција.

СПРОВЕДУВАЊЕ

8.1 Спроведувањето на принципите и обезбедувањето на нивното почитување од страна на судиите се од суштинско значење за ефективно постигнување на целите на овој Кодекс.

8.2 Според природата на судиската функција, за своето однесување судиите се одговорни во согласност со законот, а советодавно мислење по однос на спроведувањето на принципите и обезбедување на нивното почитување од страна на судиите, кои се од суштинско значење за ефективно постигнување на целите на овој Кодекс, дава советодавното тело што се воспоставува за спроведувањето на овој Кодекс.

8.3 Работата на советодавното тело и постапките воспоставени за спроведување на овој Кодекс се транспарентни со цел да придонесат кон зајакнување на довербата на јавноста во судството и со тоа кон зајакнување на независноста на судството.

8.4 Спроведувањето на овој Кодекс ја има предвид легитимната потреба на судијата, поради природата на судиската функција, да му/и биде обезбедена заштита од вознемирувачки, односно непоткрепени обвинувања, а само во соодветна постапка и пред орган востановен со закон, судијата може да одговара за дисциплинска повреда или несовесно и нестручно вршење на судиската функција.

8.5 Судството и сите институции воспоставени да го спроведуваат овој Кодекс ја промовираат свесноста за овие принципи и одредбите на Кодексот.

СОВЕТОДАВНО ТЕЛО ЗА СУДИСКА ЕТИКА

9. За доследна примена на принципите на Кодексот за судиска етика, Здружението на судиите на Република Македонија востановува советодавно тело, кое по барање на судиите или Здружението на судиите на Република Македонија искажува советодавни мислења на судиите во Македонија во однос на едно или повеќе прашања поврзани со етичкото однесување, односно соодветното извршување на судиските должности и избегнување на судирот на интереси на судиите во приватниот живот и вршењето на судиската функција.

9.1 Мислењето од советодавното тело има превентивно значење, му укажува на судијата дека одредено негово однесување што претставува повреда на принципите на судискиот Кодекс може да биде и основа за поведување дисциплинска постапка или постапка за нестручно и несовесно вршење на судиската функција. Ова во случаите

кога се исполнети елементите (условите) повредите на принципите на овој Кодекс да се сметаат и како дисциплински повреди или нестручно и несовесно вршење на судиската функција утврдени со закон.

9.2 Советодавното тело работи во рамките на Здружението на судии на Република Македонија (ЗСРМ) и се состои од претседател и 14 члена.

9.3 Членовите на советодавното тело ги избира Управниот одбор од редот на членовите на Здружението на судиите на Република Македонија по предлог на подružниците на Здружението на судиите во судовите на Република Македонија.

Претседателот на Здружението на судии е претседател на советодавното тело, а членовите се избираат, и тоа: по еден судија од Врховниот суд и од Вишиот управен или Управен суд, и по еден судија од секој апелационен суд, а осум судии се членови од основните судови, избрани од двата најголеми суда од секое апелационо подрачје што уживаат доверба кај судиите врз основа на својот личен интегритет и дигнитет во вршењето на судиската функција.

Членовите на советодавното тело работат без надоместок.

9.4 Барањето советодавно мислење од судија или од Здружението на судиите на Република Македонија се составува во писмена форма, а советодавното тело на него ќе одговори писмено во рок не подолг од 15 дена сметано од денот на приемот на барањето, врз основа на конкретни факти и околности. Доколку некои од фактите, односно околностите дадени во барањето не се доволно детални за да му овозможат на советодавното тело да даде советодавно мислење, може да се побараат дополнителни информации од подносителот на бараното мислење. Советодавното тело нема да даде мислење доколку дополнителните информации се недоволни или доколку не се достават.

9.5 Барањата за советодавни мислења и советодавните мислења издадени на судијата од страна на советодавното тело, како и фактите и околностите на кои се засновани, се доверливи.

9.6 Советодавното тело ги објавува своите советодавни мислења на веб-страницата на Здружението на судиите на Република Македонија, како и фактите и околностите врз кои се засновани со соодветно анонимизирање на лицата, местата и други податоци што би можеле да доведат до идентификување на подносителот на барањето. Расправите на советодавното тело се доверливи. Објавата на редактираните (анонимизирани) мислења на советодавното тело се достапни до сите судии со цел да обезбедат насоки на другите судии што се соочуваат со слични прашања.

Врз основа на член 17 став 1 алинеа 8 од Статутот на Здружението на судиите на Република Македонија, Вонредното собрание на Здружението на судиите на Република Македонија на седница одржана на ден 20.5.2016 година ги усвои следните:

Измени на Кодексот за судиска етика на судиите во Република Македонија

Член 1

Во точка 9.2 зборовите „14 члена“ се заменуваат со зборовите „6 члена“.

Член 2

Во точка 9.3 став 2, зборовите „по еден судија од Врховниот суд и од Вишиот Управен или Управен суд, и по еден судија од секој апелационен суд, а осум судии се членови од основните судови, избрани од двата најголеми суда од секое апелационо подрачје што уживаат доверба кај судиите врз основа на својот личен интегритет и дигнитет во вршењето на судиската функција“ се заменуваат со зборовите:

„еден судија од Врховен суд на Република Македонија, еден судија од Виш Управен суд или Управен суд, по еден судија од секое апелационо подрачје кои уживаат доверба кај судиите врз основа на својот личен интегритет и дигнитет во вршењето на судиската функција. “

Здружение на судиите на Република Македонија

Претседавач,

Д-р Цемали Саити

**АНЕКС 5 – ДЕЛОВОДНИК НА СОВЕТОДАВНОТО ТЕЛО ЗА СУДСКА ЕТИКА
ПРИ ЗДРУЖЕНИЕТО НА СУДИИ НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА**

**ДЕЛОВНИК ЗА РАБОТА НА
СОВЕТОДАВНОТО ТЕЛО ЗА СУДСКА ЕТИКА
НА
ЗДРУЖЕНИЕТО НА СУДИИТЕ НА РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА**

За доследна примена на принципите на Кодексот за судиска етика, Здружението на судиите на Република Македонија востановува советодавно тело, кое по барање на судиите или Здружението на судиите на Република Македонија искажува советодавни мислења на судиите во Македонија во однос на едно или повеќе прашања поврзани со етичкото однесување, односно соодветното извршување на судиските должности и избегнување на судирот на интереси на судиите во приватниот живот и вршењето на судиската функција.

ДЕЛОВНИК

за работа на Советодавното тело за судиска етика

1. ОПШТА ОДРЕДБА

Член 1

Со овој Деловник поблиску се уредува организацијата и начинот на работа на советодавното тело.

2. ОРГАНИЗАЦИЈА НА СОВЕТОДАВНОТО ТЕЛО

Член 2

Советодавното тело работи во рамките на Здружението на судиите на Република Македонија и се состои од претседател и 6 членови. По потреба, на седниците на советодавното тело може да се повикаат да учествуваат и претставници од други институции кои не се членови на советодавното тело.

Член 3

Претседателот на Здружението на судиите е претседател на советодавното тело, а членовите се избираат и тоа: еден судија од Врховниот суд, еден судија од Вишиот управен или Управен суд, и по еден судија од секое апелационо подрачје кои уживаат доверба кај судиите врз основа на својот личен интегритет и дигнитет во вршењето на судиската функција.

3. НАЧИН НА РАБОТА НА СОВЕТОДАВНОТО ТЕЛО

Член 4

(1) Советодавното тело се состанува во зависност од добиените барања за советодавно мислење, а најмалку 4 (четири) пати годишно.

(2) Седниците на советодавното тело ги свикува претседателот, или по иницијатива на најмалку 2 (двајца) членови.

Член 5

(1) Седница на советодавното тело се одржува доколку се присутни повеќе од половина членови.

(2) Советодавното тело може полноправно да одлучува доколку на седницата е утврдено присуство на повеќе од половина од членовите на советодавното тело.

Член 6

(1) Советодавното тело дава мислења кои имаат превентивно значење и му укажуваат на судијата дека одредено негово однесување што претставува повреда на принципите на Кодексот за судиска етика, може да биде и основа за поведување дисциплинска постапка или постапка за нестручно и несовесно вршење на судиската функција

(2) Мислењето се дава во случаите кога се исполнети елементите (условите) повредите на принципите на Кодексот за судиска етика да се сметаат и како дисциплински повреди или нестручно и несовесно вршење на судиската функција утврдени со закон.

(3) Советодавното тело, мислењата ги носи со јавно гласање „за“ или „против“. Мислењето се смета за донесено со мнозинство од вкупниот број на членови на советодавното тело.

(4) За текот на работата на советодавното тело се води записник. Записникот ги содржи основните податоци за работата на седницата, список на присутни лица, дискусии по точки од дневниот ред, донесените заклучоци и одлуки, како и резултатите од гласањето.

(5) Записникот се усвојува на почетокот на наредната седница. При усвојувањето на записникот, секој член има право да стави забелешки на записникот. За забелешките кои ќе се усвојат се прави исправка на записникот. Записникот кој е усвоен го потпишува Претседателот на Советодавното тело.

Член 7

Барањето од судија или од Здружението на судиите на Република Македонија за советодавно мислење, се составува во писмена форма, на кое советодавното тело ќе одговори писмено во рок не подолг од 15 дена сметано од денот на приемот на барањето, врз основа на конкретни факти и околности. Доколку некои од фактите односно околностите дадени во барањето не се доволно детални за да му овозможат на советодавното тело да даде

советодавно мислење, можат да се побараат дополнителни информации по писмен пат или непосредно пред телото од подносителот на бараното мислење. Советодавното тело нема да даде мислење доколку дополнителните информации се недоволни или доколку не се достават.

Член 8

Барањата за советодавни мислења и советодавните мислења издадени на судијата од страна на советодавното тело, како и фактите и околностите на кои се засновани, се доверливи и истите се чуваат во посебна архива во просториите на Здружението на судиите на Република Македонија.

Член 9

Советодавното тело ги објавува своите советодавни мислења на web – страната на Здружението на судиите на Република Македонија, како и фактите и околностите врз кои се засновани со соодветно анонимизирање на лицата, местата и други податоци кои би можеле да доведат до идентификување на подносителот на барањето. Расправите на советодавното тело се доверливи. Објавата на редактираните (анонимизирани) мислења на советодавното тело се достапни до сите судии со цел да обезбедат насоки на другите судии кои се соочуваат со слични прашања.

Член 10

Членовите на Советодавното тело работат без надоместок, освен патните трошоци кои се исплаќаат согласно критериумите за исплата на патни трошоци за членови на Управниот одбор на Здружението на судиите на Република Македонија.

4. ЗАВРШНИ ОДРЕДБИ

Член 11

Изменување и дополнување на овој деловник ќе се врши во постапка како за донесување.

Член 12

Овој деловник влегува во сила со денот на донесувањето.

Скопје, 23.05.2018

АНЕКС 6 – УСВОЕНИ МИСЛЕЊА НА СОВЕТОТ ЗА СУДСКА ЕТИКА ПРИ ЗДРУЖЕНИЕ НА СУДИИ НА СРБИЈА

Мислење 1

3/2018

Предмет: Нацрт мишљења Савета за етичка питања

Обавештавам вас да су чланови Савета за етичка питања због актуелности тема и потребе хитног реаговања поводом информације да ће пензионисана судија Снежана Илић, учествовати у риалити програму „Задруга 2“ који ће емитовати ТВ „Пинк“, као и поводом текстова у средствима јавног информисања о судији Основног суда из Врања (коју називају „бикини судија“) и њених фотографија на друштвеној мрежи „Фејсбук“, у телефонским разговорима у периоду од 03. до 05.09.2018.године, сходно одредби чл. 5. став 2, чл.7 став 6 и чл. 8 Пословника о раду Савета за етичка питања, донели следећа

МИШЉЕЊА

1. Савет за етичка питања у потпуности подржава став изражен у саопштењу Друштва судија од 03.09.2018.године, поводом информације објављене у средствима

јавног информисања и на интернету, да ће пензионисана судија Снежана Илић, учествовати у риалити програму „Задруга 2“ који ће емитовати ТВ „Пинк“

2. Етички кодекс судија се мора поштовати и након престанка судијске функције због пензионисања, јер су судије изложене **сталном суду јавности**. Са поступцима и понашањем једног судије у одређеним околностима, без обзира да ли је у пензији или не, јавност упоређује и процењује и поступање свих осталих судија.

3. Ступањем на судијску функцију, судије су слободно прихватиле лична ограничења која им намеће судијска функција, а сходно чл. 4 Етичког кодекса судија судија је дужан да у обављању судијске функције **и у поступцима ван суда** развија стандарде понашања који доприносе очувању угледа и достојанства суда и судија. Стога и коришћење друштвених мрежа од стране судије мора бити у складу са цитираном одредбом чл. 4 Етичког кодекса.

4. Постављањем својих фотографија у купаћем костиму на друштвеној мрежи „Фејсбук“, које су касније објављене и у средствима информисања, у текстовима у којима се та судија назива „бикини судија“, судија Основног суда у Врању је поступила противно Етичком кодексу, а овакви поступци несумњиво нарушавају углед свих судија.

ПРЕДСЕДНИЦА САВЕТА ЗА ЕТИЧКА ПИТАЊА

ОЛИВЕРА ПЕЈАК ПРОКЕШ

Мислење 2

Савет за етичка питања

Мишљење бр. 3/05 од 17.10.2005. године

Београд

Питање: да ли судија поступа нестручно и непрофесионално ако се то огледа у одсуству стрпљења судије, љубазности, пристојности и разумевања потребе странке да говори на расправама?

Дискусија: Савет нема надлежност да преиспитује законитост судских одлука. Судија мора да суди у складу са Стандардима судијске етике Каноном 3 Стандарда судијске етике: «биди професионалан јер судија треба да врши своју дужност стручно, савесно, непристрасно, објективно, марљиво, ефикасно и културно, водећи рачунао редоследу пријема предмета и њиховом карактеру».

Мишљење: Сваки судија мора да суди у складу са Стандардима судијске етике. Супротно је Канона 3 Стандарда судијске етике понашање судије који нема стрпљења, љубазност, пристојност и разумевање за потребе странке да говори на расправама у вези са предметом спора.

Председник Савета за етичка питања

Мислење 3

Савет за етичка питања

Мишљење бр. 7/05 од 17.10.2005. године

Београд

Питање: Да ли судија крши Стандарде судијске етике уколико се не доноси одлука по захтеву за изузеће судије у периоду од једне године?

Дискусија: Уколико су наводи из захтева тачни, следи да је неефикасно поступање судова супротно Канону 3 Стандарда судијске етике: «бити професионалан јер судија треба да врши своју дужност стручно, савесно, непристрасно, објективно, марљиво, ефикасно и културно, водећи рачуна о редоследу пријема предмета и њиховом карактеру».

Мишљење: Поступање судије које доводи до неопавданог кашњења у судским поступцима, а нарочито у доношењу одлука о предмету поступка, може имати значајан утицај на странке и може неповољно да се одрази на судски систем уопште, те је с тога такво поступање судије прозивно Канону 3 Стандарда судијске етике.

При овоме потребно је истаћи и да поштовање наведеног Канона 3 Стандарда судијске етике и начела ефикасности у поступању суда не сме да иде на уштрб дужности уважавања права на саслушање свих страна у судским поступцима.

Председник Савета за етичка питања

Мислење 4

1/2018

САВЕТ ЗА ЕТИЧКА ПИТАЊА

МИШЉЕЊЕ

ПИТАЊЕ:

Судија је у току вршења судијске функције непосредно и активно учествовао у јавним расправама о уставном положају судства, гаранцијама независности судства које су организовали представници извршне власти и невладиних организација.

ДИСКУСИЈА:

Етички кодекс у члану 1 прописује начело независности. Ово начело, између осталог, подразумева да судија брани независност суда од политичких притисака, интервенција и утицаја у свакој прилици. Међутим, судија неће учествовати на јавним расправама политичке природе, осим када се расправа односи на питања која се тичу рада судова и независности судства.

МИШЉЕЊЕ:

У складу је са Етичким кодексом и принципима судијске етике учешће судија у јавним расправама које се односе на питања уставног положаја

судства и независности судства, без обзира да ли су их организовали представници извршне власти или невладине организације.

Мислење 5

САВЕТ ЗА ЕТИЧКА ПИТАЊА

МИШЉЕЊЕ

ПИТАЊЕ:

Да ли кршење Етичког кодекса представља понашање судије који у судници, која је уједно и кабинет судије, поставља било каква лична или верска обележја (иконе, календаре са верским обележјима и слично).

ДИСКУСИЈА:

Сходно члану 2 Етичког кодекса, судија је дужан да обавља судијску функцију објективно, без наклоности, предубеђења и предрасуда према станкама у поступку заснованих на раси, боји коже, националној припадност, верским убеђењима, политичкој опредељености, полу, старосној доби и другим личним својствима.

МИШЉЕЊЕ:

Судија је дужан да у судници, као и ван ње, избегава све оне ситуације које би могле да изазову сумњу у његову непристрасност. Било каква друга обележја осим државне заставе и грба у судници (дакле, и нека лична и верска обележја), могу код странака изазвати сумњу у непристрасност судије.